

BOLNIŠNICA CAFA

1944-2014

IZDAJO PUBLIKACIJE

SO OMOGOČILI

Krajevna skupnost Lenart

Krajevna skupnost Voličina

Ustanova Franca Rozmana-Staneta

ZZB za vrednote NOB Slovenije

Občina Lenart

Občina Benedikt

Občina Sveta Trojica

Kožar Andrej

BOLNIŠNICA CAFA

1944–2014

Združenje borcev za vrednote NOB Lenart v sodelovanju z Občino Lenart in Knjižnico Lenart
Lenart, 2017

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

355.721(497.4)Voličina)"1944/2014"

BOLNIŠNICA Cafa : 1944-2014 / [uredila Marija Šauperl ; fotografije Arhiv ZZB Lenart - Voličina ... [et al.]. - Lenart : Združenje borcev za vrednote NOB : Občina : Knjižnica, 2017

500 izv.

ISBN 978-961-6681-50-6
1. Šauperl, Marija, 1957-
COBISS.SI-ID 90740737

KAZALO

Uvod	1
Zemljevid območja Slov. gor. -Voličina, Cafa	3
NOB v Slovenskih goricah - s poudarkom na Voličini	5
Praznično obeleževanje in spomin na vojne dogodke	19
Nekateri pomembnejši dogodki in kraji v Slovenskih goricah	21
Misija Franca Zalaznika - Leona in domačina Srečka Rojsa - Nika pri organiziranju NOB v Slovenskih goricah.....	27
Janez Muršak - Mate, izseki iz reportaže v TV-15, 4. marec 1982	35
Moji spomini	39
O preživetem peklu Druzovičevih-reportaža v Domačih novicah	41
Partizanska bolnišnica "Cafa"	49
Obeležitev Cafe, spominska plošča in prva obnova	53
Efka in Liberata v zdravstveni negi	57
Žive priče dogajanja - intervjuji s še živečimi aktivisti OF v Slovenskih goricah.....	65
Cafa 1944 - 2014: 2. obnova	77
Viri in literatura	91

UVOD

Pričajoča brošura je bila ustvarjena z namenom, ob obnovi in praznovanju 70-letnice partizanske bolnice Cafa v Zg. Voličini, kjer sedaj živi družina Kocbek. Prav družina Kocbek, natančneje dve družini Kocbek (oče Feliks in sin Alberto), sta ob obnovi hleva ohranili zgodovinski spomin s tem, da sta na istem mestu, kjer je bila nekoč partizanska bolnica, zgradili nov prostor in ga ponudili za postavitev spominske sobe BOLNIŠNICA CAFA. Združenje borcev za vrednote NOB Lenart je v sodelovanju z Občino Lenart in številnimi donatorji ter domačini, še živečimi aktivisti NOB ter domačini obnovilo bolnico.

Ob tej priložnosti smo se tudi v Knjižnici Lenart vključili v zbiranje gradiva. Ob pomoči domačinov, zlasti še gospoda Eda Zorka, nekdanjega predsednika tako izvršnega sveta kakor tudi skupščine Občine Lenart, predvsem pa sina aktivista OF, nam je uspelo več, kot smo lahko pričakovali. Pomagala je njegova sposobnost pisanja, ob tem pa tudi poznavanje zgodovine in ljudi. Tako smo obiskali tudi še živeče aktiviste in se z njimi pogovarjali o tistih težkih časih. Kar pa je morda najpomembnejše: povezali smo ključne nosilce spominov, dokumentov in informacij, od muzeja, medicinskih sester iz Maribora, številnih domačinov, sorodnikov, prebrskali mnogo zapisov in dokumentov ter prišli do spoznanja, da je potrebno zbrano objaviti kot dokument časa. Tako bo tudi ta publikacija spominjala na leto 2014, ko je bila drugič obnovljena bolnišnica Cafa, čez čas pa bo gotovo doživela dopolnitev.

Bolnišnica Cafa se nahaja v Zgornji Voličini 28. To je danes Krajevna skupnost Voličina v Občini Lenart.

Lenart je središče Slovenskih goric, njihovega najbolj značilnega in osrednjega dela. Leži na višji terasi med potokoma Globovnica in Velka. Obe sta nekdaj poplavljali, danes pa sta strugi regulirani, kmetijske površine pa meliorirane. Gričevje oblikujejo miocenski laporji in peščenjaki, jugozahodno okolje pa litavski apnenci. Zaradi ugodnih življenjskih razmer je bilo občinsko ozemlje naseljeno že v miolitski dobi, zlasti pa za vlade Rimljanov. Slovenske gorice so gosto poseljene; opraviti imamo s posebnim tipom razloženih naselij, ki leže po ploščatih, podolžnih slemenih, kjer si sledi v dolgih nizih, poudarjenih s topoli (jagnedi) kot naravnimi streljavodi. Manjše gručaste vasi so se razvile le okoli cerkva, ki stoje navadno na vrhovih slemen, prav Voličina je ena od izjem. Razgibano pokrajinsko sliko ne oblikuje samo talni relief, ampak tudi razne pridelovalne kulture, ki so večinoma razporejene tako, da osojna pobočja gričev pokrivajo gozdovi, prisojna vinogradi, doline pašniki in travniki, obrobja pa njive in sadovnjaki.

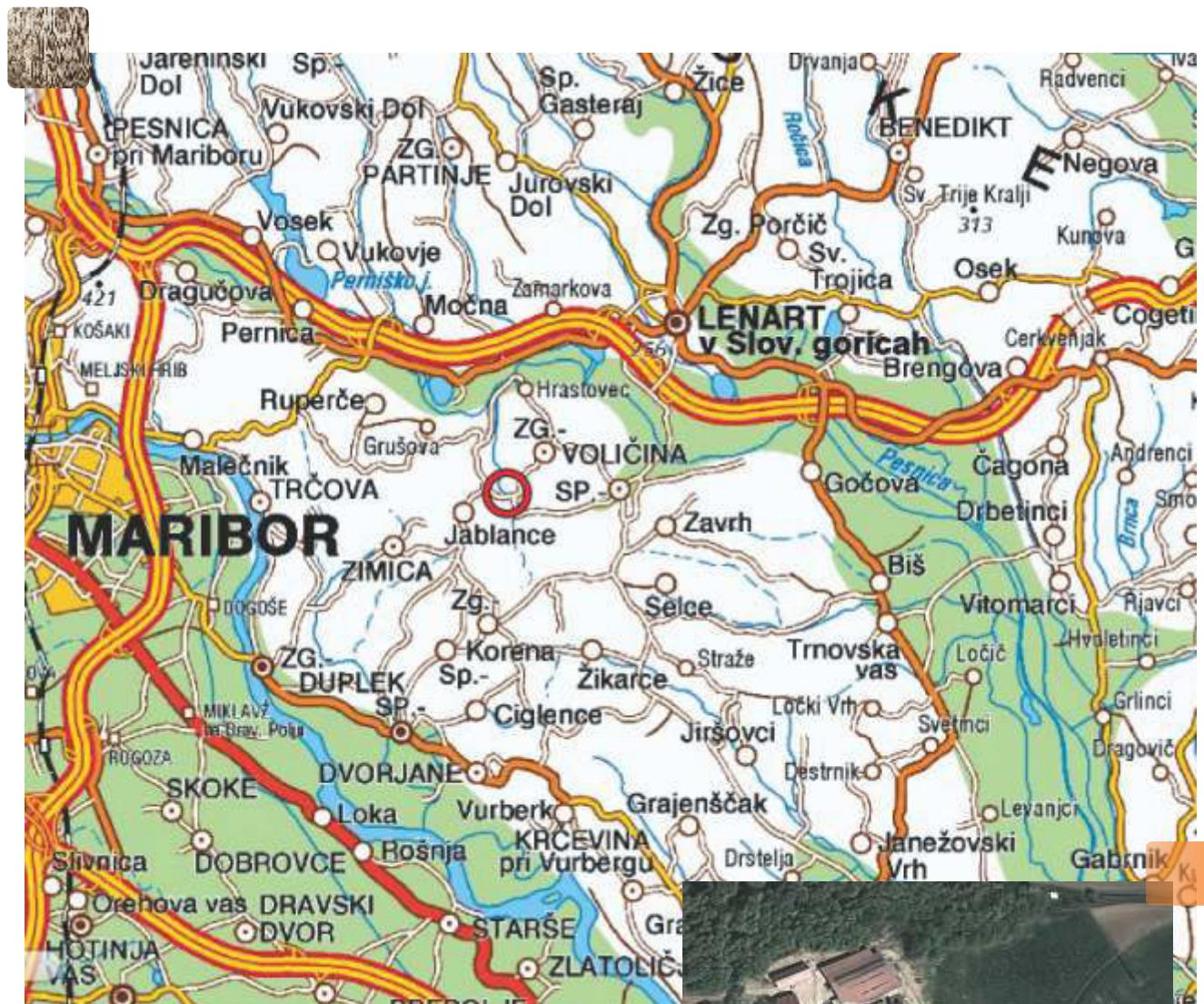
Današnja Občina Lenart, ki jo sestavlja KS Voličina in KS Lenart, meri 61,80 kvadratnih kilometrov, po podatkih iz leta 2014 šteje 8.246 prebivalcev in obsega naslednja naselja: Črmljenšak, Dolge Njive, Gradenšak, Hrastovec v Slovenskih goricah, Lenart v Slovenskih goricah, Lormanje, Močno, Nadbišec, Radehovo, Rogoznico, Selce, Spodnjo Voličino, Spodnje Partinje, Spodnji Porčič, Spodnje Žerjavce, Straže, Šetarovo, Viničko vas, Zamarkovo, Zgornjo Voličino, Zavrh in Zgornje Žerjavce. Je tipična in po mnenju mnogih osrednja in najbolj slovenskogoriška občina, ki je ohranila podeželski značaj. (www.lenart.si)

Čas druge svetovne vojne se odmika, ostaja pa spomin, ki ne sme nikoli zbledeti. Življenje je vrednota,

ki se je morda premalo zavedamo. Zato je toliko bolj dragoceno spoštovati tiste, ki so v zelo nevarnih časih upali postaviti na kocko svoje življenje in življenja vseh svojih najbližjih, ker so verjeli, da se morajo upreti okupatorju, da bi ohranili svobodo, jezik in svoj način urejanja življenja. Pomagali so sočloveku, pomagali so narodu, pomagali so domovini. Raje bi umrli, kot bi bili podjavljenci tujcem.

Marija Šauperl

ZEMLJEVID OBMOČJA SLOV. GOR. – VOLIČINA, CAFA

Vir: www.geopedia.si
www.google.com

NOB V SLOVENSKIH GORICAH

S POUDARKOM NA VOLIČINI

Tema iz polpretekle zgodovine, obdelana tako lokalno, je izjemno občutljiva, pa vendar je priložnost takšna, da je potrebno kaj zapisati in objaviti. Veliko je že zapisanega, mi pa smo se ob zbiranju materiala ob obnovi CAFE naslonili na nekatere lokalne dokumente, ki so jih ustvarjali aktivni udeleženci upora (kronika KO ZZB Voličina), drugi kronisti in zgodovinarji (Janko Kšela), pričevanja še živečih udeležencev NOB.

»Fašizem ki se je širil po Evropi, je našel kaj ugodna tla tudi pri nas. Obubožane ljudske množice niso mogle kupovati industrijskega blaga in kmetijskih proizvodov. Zato so kapitalisti zmanjšali svojo proizvodnjo. Da ne bi izgubili svojih dobičkov, so odpuščali delavce iz rudnikov in tovarn. Delavci in kmetje so živeli v velikem pomanjkanju. Število brezposelnih je naraščalo. Narod je bil nezadovoljen. Starejši ljudje pa so se v teh časih radi spominjali stare Avstrije, kjer so se gospodarske razmere v dolgi mirni dobi tako uredile, da ljudje niso trpeli pomanjkanja. K nam so prihajali plačani agenti iz Avstrije, ki so med našim ljudstvom razširjali vest o dobrem gospodarskem položaju v Nemčiji, kjer ni nobenega brezposelnega. In takrat so si mnogi želeti, da bi prišel Hitler in jih rešil tega težkega, neznosnega položaja.

Zato narod ob Hitlerjevem vdoru v teh krajih ni kazal posebnega odpora. Tudi v naši občini so bile ob Pesnici vojaške utrdbe in mnogo vojakov. Med vojaki je po delovanju pete kolone nastal nered in se je večina vojaštva preobleklata v civilne obleke ter zbežala. Le tu in tam se je slišalo pokanje lahkega orožja. Brez vsakršnih izgub so prišli Nemci tudi v naš kraj.« (kronika ZZB)

»Namen obeh glavnih okupatorjev je bil jasen: čimprej priključiti dele Slovenije svojim državnim ozemljem in jih tako politično in gospodarsko vključiti v svoj fašistični režim. Tako je bil slovenski narod, kot ostali jugoslovanski narodi, razdeljen in razkosan med okupatorje in s tem obsojen na gotovo smrt. Nemci so se takoj lotili ponemčevanja obeh zasedenih dežel. Slovensko inteligenco so spravili v zbirna taborišča in jo nato odpeljali na Hrvaško ali v Srbijo. Nemci so zasnovali velik izselitveni načrt Slovencev, ki naj bi se izvedel v treh obdobjih: tako je kazalo, da bo na Gorenjskem in Štajerskem v kratkem izginila sleherna slovenska beseda.« (Janko Kšela)

»Zasedba nam je prinesla mnogo gorja. Hitler je smatral Spodnjo Štajersko kot sestavni del Reicha. Začel je s svojim načrtom. Slovenske šole so bile takoj ukinjene, slovensko učiteljstvo je bilo deloma brezposelno, deloma izseljeno, na šole so prišli nemški učitelji. Pouk se je izvajal v strogi nemščini. Kdor je govoril slovensko, je bil kaznovan. Jasno je bilo, da pri pouku ni bil glavni cilj izobrazba, ampak nemščina in pokorščina. Ponemčili so tudi vsa krajevna imena.

Začela se je nacistična propaganda in med ljudstvom so se širile znane parole iz avstrijskih časov: 'Spodnještajerci, niste Slovenci, ampak Nemci. Razlikujete se po tem, da ne znate nemškega jezika. Tega se boste naučili in postali boste pravi Nemci.' Začel se je popis ljudi v organizacijo Steierische Heimatbund. Vsakdo se je moral vpisati. Kdor pa ni bil sprejet, je bil izseljen. In takrat se je ponovno pričelo izseljevanje najbolj zavednih Slovencev. S tem je Hitler jasno pokazal, da narodu ni vzel le

svobode, vzel mu je tudi jezik. Ljudje kaj takega niso pričakovali. Brž ko so uvideli, da to ni stara Avstrija, da je le razbojništvo, so začeli nemštro obsojati. Hitler je imel tudi pri nas iz dneva v dan več sovražnikov.« (kronika ZZB)

»Nihče ni pričakoval tako hitre in strašne narodne katastrofe. Ljudje so živeli v strahu za življenje in imetje. Kljub temu so radovedno prisluhnili novicam o nadaljnji usodi Slovencev in ostalih jugoslovanskih narodov. Po kapitulaciji se je vrnil iz Zemuna Srečko Rojs, doma iz Voličine. V Beogradu je bil Srečko 27. marca med demonstranti. V Voličini je pripovedoval ljudem o demonstracijah v Beogradu. Govoril je o sramotnem podpisu trojnega pakta, o sramotni kapitulaciji in odpiral oči tistim nevednežem, ki so nasedli hajmatbundovski propagandi in bili navdušeni nad strahotnim porazom, ki ga je doživel skorumpirana in kapitulacijska jugoslovanska buržoazija.

Obrambno linijo ob Pesnici sta morala Nemcem, ki so zasedli Lenart, pokazati Franc Žigart iz Sp. Porčiča in Otmar Križan iz Lenarta« (kronika ZB Lenart).

»Rojs Srečko je v Zemunu študiral na agronomski fakulteti. Leta 1943 je prišel s Francem Zalaznikom v Slovenske gorice organizirat oborožen odpor.

O svojih doživetjih v Beogradu je mnogo pripovedoval svojemu sorodniku, kmetu Ivanu Muršaku iz Sp. Voličine. Med pogovori o demonstracijah so se domislili, da je vzdolž Pesnice potekala obrambna linija, kjer je verjetno ob razpadu jugoslovanske vojske ostalo orožje. Zato so se Ivan Muršak, Srečko Rojs in Jože Rojs dogovorili, da bodo nekaj orožja skrili. Določenega dne je ostal Ivan Muršak sam. Odšel je k Pesnici, prinesel dva mitraljeza, nekaj tisoč kosov municije in precej ročnih bomb in vse zakopal v ilovnata tla svoje zidanice. Prepričan je bil, da bodo orožje še hudo potrebovali.

Maja in junija 1941 so se začeli zbirati študenti: Srečko Rojs, Udo Jerič in Mladen Devide iz Lenarta. Navzoči so bili še: nadučitelj Radovan Jaut, tedanji ortsgruppenführer, Ivan Muršak, Jautova žena Ela, Edo Zorko in Slavko Tušek. Podobna skupina je obstajala v Lenartu in Gradišču. Sestavljeni so jo: Ernest Golob, Vračič Matija, Milan Brumen, Mirko Brumen, Udo Jerič, Herbert Jerič, Pepi Kramberger in Mladen Devide. Obe skupini sta se pogovarjali o nastalem položaju. Skupina iz Voličine se je pogovarjala o nastalem položaju in iskala izhod. Pogovarjali so se o bodočih nalogah, vendar so si bodoče delo za osvoboditev razlagali po svoje. Skupina iz Voličine se je jeseni 1941 nehala sestajati, ker je Jautoža žena odkrila moževno rdečo izkaznico Štajerske domovinske zveze ter značko NSDAP in so posumili v Jautovo iskrenost. Sestajanje je potekalo neorganizirano in spontano, bilo je odraz nezadovoljstva in tihega odpora, toda prav ti dve skupini sta dali največ znanih partizanskih imen.« (Janko Kšela)

»Dolgoletni predvojni učitelj Rudolf Jaut je bil imenovan za komisaričnega župana občine Voličina. Od vsega začetka je imel stike z Nemci in je veljal kot njihov zaupnik. Imel pa je v kraju tudi prijatelje, ki jih je iz človeškega stališča ščitil pred Nemci. To je bil nedvomno neposredni razlog, da se je NOB prav v Voličini razvijala na svoj poseben način.

Takoj ob Hitlerjevem napadu na SZ leta 1941 so se zbrali pri že omenjenem Rudolfu Jautu in njegovi

ženi Eli Jaut njuni prijatelji Janez Muršak, Srečko Rojs, Slavko Čuček in Edo Zorko.

Posvetovali so se in obenem tudi prevzeli nalogu, da bodo zbrali orožje in organizirali oboroženo vstajo. Preko Srečka Rojsa so si v tem poiskali zveze z napredno inteligenco v Lenartu in v Mariboru. Kurirsko službo je že takrat izvajal Miloš Čuček. Omenjeni tovariši so kaj kmalu obžalovali, da so bili do Rudolfa Jauta tako odkriti, kar se je pozneje zelo maščevalo. Kmalu so spoznali, da je bil Rudolf Jaut špion. Med prvimi Spodnještajerci je bil sprejet v organizacijo NSDAPA. Val nacifašizma ga je popolnoma zajel. Odslej so morali njegovi prijatelji do njega igrati dvolično vlogo, da so lahko neovirano izvrševali nalogu, ki so jo prevzeli.

Nekega večera so se spet zbrali pri Rudolfu Jautu. Niso mu več zaupali. Njegova žena Ela Jaut ga je vpričo vseh prisotnih ožigosalna kot izdajalca, zaradi česar jo je Jaut napadel. Prisotni so posegli vmes in ju pomirili. Odtlej je postal njuno življenje neznosno. Slednjič je morala Ela Jaut zaprositi za premestitev k Barbari. On pa je ostal še nadalje upravitelj šole. Vsi so se ga bali, vendar so ostali na videz z njim v dobrih odnosih, zlasti njegovi bivši prijatelji, ker je Jaut vedel, da imajo ti orožje in svoje namene.« (kronika ZZB)

»Poleti 1941 so ponemčevanju sledile prve aretacije. Nemci so začeli izseljevati predvsem izobražence in tiste, za katere so menili, da bi jim lahko bili nevarni. Z izseljevanjem, s pošiljanjem ljudi v zapore in v koncentracijska taborišča so hoteli v kali zadušiti vsak odpor. V mariborske zapore so odgnali: sodnika Vogrinca in sodnika Otmarja Cvirna, ravnatelja meščanske šole Edmunda Karnerja, kaplana Vedelija, uradnika Poliča in Šinkovca, učitelja Lucijana Janeža, lovca Feliksa Ciuho in Ano Bajgot, ženo trgovca. Ljudje so spoznavali "dobrine" novega reda, ki so ga vpeljali Nemci. Spoznali so, da hoče Hitler iztrebiti in ponemčiti slovensko prebivalstvo. Nemci so slavili zmago. V kraju je vladal mir. Ljudje so spoznali krute namene nacistov.« (Janko Kšela)

»Prvo znano gibanje proti okupatorju se je začelo v Cerkvenjaku jeseni 1941. Cerkvenjačani so navezali stike z Vukom in Miklom, znanima prekmurskima aktivistoma, ki sta obvestila Štefana Kuharja - BOJANA, sekretarja KP Slovenije za okrožje Ljutomer, da so Cerkvenjačani pripravljeni za sodelovanje. Vuk in Mikl sta organizirala prvi sestanek, ki je bil 1. XI. 1941 v Altovi gostilni. Na sestanek 4. XI. 1941 je prišel Štefan Kuhar - BOJAN. Tam so bili Cerkvenjačani: Slavica Štefanič, Lojze Štefanič, Franček Veršič, Jože Paluc, Jože Kocbek in Klement Lievald. BOJAN je razdelil nekaj izvodov ilegalnega partizanskega tiska (Slovenski poročevalec, št.2). Pogovorili so se o oboroženi borbi proti okupatorju in ustanavljanju odborov OF. Tega dne je bil ustanavljen odbor OF za Cerkvenjak. To je bil prvi odbor OF v (prejšnji skupni, večji - op. Marija Šauperl) Občini Lenart. Vsak član odbora je dobil določeno nalogu. Iz Cerkvenjaka se je BOJAN napotil v Ptuj, od tam pa v Maribor, kjer so ga Nemci po izdajstvu ujeli in 15. XI. 1941 ustrelili. Člani odbora OF Cerkvenjak so ostali brez idejnega vodje. Članom odbora se je po Bojanovi smrti pridružil še Lojze Šafarič in stopili so v stik s terencema ptujskega območja Lackom in Osojnikom. Do sestanka je prišlo 24. V. 1942 v trnovskem bunkerju. V juniju in juliju so bili sestanki v Vitomarcih v Pravdičevem skrivališču, pri mlaki ob križišču cest v Stanetincih pa v bližini Kocbekove.« (Janko Kšela)

»Leta 1942 so se pri nas pojavljali četniki. Nastajala so trenja v organiziranem odporu proti okupatorju. Naši borci so se znašli v mučnem položaju. Ko pa so četniki odklonili, da bi se borili proti okupatorju

skupaj s partizani in so med ljudi vnašali nezaupanje do partizanov, so jih naši borci odločno odklonili.

Prvo partizansko gibanje se je pričelo pri Urbanu, na Vurberku, Andražu, Bolfenku, Antonu. Voditelja tega gibanja sta bila Lacko in Osojnik. Ker so jih Nemci nenehno zasledovali in preganjali, so se deloma zatekli v našo občino, kjer so imeli sorodnike. Eden od Osojnikove in Lackove skupine pa je zbežal k Nemcem in je vse izdal. Vse partizane te skupine so Nemci deloma v borbi postrelili, deloma jih ujeli, mučili in skupini uničili.

Tudi družine, ki so jim nudile zatočišče, so postrelili ali izselili. Tako se je zgodilo tudi z družino Druzovič iz Selc. Celotno družino so odpeljali, hišo pa začgali. Stem so Nemci vzbudili v naših ljudeh silni strah.

Meseca februarja 1943. je Srečko Rojs odšel na Dunaj pod pretvezo, da bo tam nadaljeval svoj študij. Od tam je pobegnil na Koroško v partizane. Da bi doma, zlasti pred Rudolfom Jautom zbrisal vsako sled za seboj, se mu je posrečilo, da je s pomočjo priateljev poslal pismo z bavarske in švicarske meje, kot da namerava pobegniti z Dunaja v Švico. Tovariša Muršaka pa je s posebno kartou obvestil, da se mu je posrečilo priti na Koroško v partizane.

Konec marca 1943. leta je prišel s tremi partizani iz Koroškega bataljona v Slovenske gorice k Muršaku po orožju, ker takratni koroški odred, ki se je na novo osnoval, ni imel orožja. Prejeli so dva mitraljeza (češke zbrojevke), 2000 kosov municije z 18 okviri (magazini). Ob tej priložnosti se je seznanil z borci v Lenartu, s katerimi je imel preko Muršaka stalno povezavo. Na sestanku so se dogovorili o nadaljnjih ukrepih. Mobilizirali so tudi mladega fanta iz Zamarkove, Maksa Peklarja, ki je že davno iskal zveze s partizani. V bojih se je pozneje večkrat izkazal kot pravi junak. Hoteli so obiskati še Rudolfa Jauta (ortsgruppenführerja), ki pa ni hotel odpreti vrat. Še isti večer so šli k učitelju Feliksu Gröglu, ki so ga spravili na pravo pot. Nazadnje so izpraznili še trafiko v Voličini. Nato so šli na Štralek, kjer so na Muršakovo željo izstrelili en rafal s puškomitraljezom, domačinom v pogum, Nemcem v strah. Po tej akciji so se umaknili preko Korene čez dupleški most na Pohorje, od tod pa nazaj na Koroško. Omeniti velja, da je bil med temi partizani tudi Trboveljčan Slavec.

V zvezi s temi akcijami je bila naslednji dan nemška oblast zelo vznemirjena. Ptujski gestapovci so jih začeli takoj zasledovati. V Voličino se je naselilo 25 orožnikov, ki so dva meseca daleč naokrog iskali partizane. Preobleklji so se v partizane (raztrganci) in so obiskovali za njih sumljive ljudi. Obiskali so Ivana Kranjca v Strmi gori, misleč, da ga je njegov tovariš Muršak najel, da bi on vodil po terenu partizane. Bili so tudi pri Feliksu Gröglu, ki ni bil več v prijateljskih odnosih z Jautom. Njega so sumili, da je poklical preko svojih sorodnikov v Remšniku partizane s Pohorja. Najhuje so divjali pri Muršaku. Ta jih je takoj spoznal, brž ko so ga začeli ponoči klicati pri oknu. Nazadnje pa jim je zbežal iz hiše pri drugem izhodu, tako da ga niso dobili. Ničesar niso mogli izslediti. Zato so zbrali 19 talcev, ki so jim zagrozili, da bodo ustreljeni v primeru nove akcije. Ti talci so bili: Ivan Muršak, Jakob Rola, Franc Korošec, Janez Čuček, Leopold Bezjak, Franc Letnik, Jože Koler, Martin Čeh, Ernest Bauman, Franc Lešnik, Janez Vogrin, Jožef Ornik, Andrej Pihlar, Jožef Horvat, Franc Čeh, Jakob Stiper, Karl Kranjc, Jožef Zrim in Martin Voglar.

Vse grožnje Nemcov niso zaledle. Naši borci so imeli še vedno zveze s Koroškim odredom. Zanje je, tudi po zaslugi nekaterih zavednih ter zanesljivih nameščencev na pošti (Lorenčič Franc, pismonoša), prihajala pošta z naslovom Adolf Kranjc, Zg. Voličina 130.

Meseca avgusta 1943. leta sta prišla s Koroškega oziroma s Pohorja Srečko Rojs in Franc Zalaznik ter sta ostala v kraju.« (kronika ZZB)

»V letu 1943, po prihodu Franca Zalaznika-Leona in Srečka Rojsa-NIKA, je narodnoosvobodilno gibanje ponovno oživelno. V začetku septembra 1943 je bila na Koroškem konferenca pokrajinskega komiteja, na kateri je bil navzoč tudi NIKO. Pozval je navzoče, naj pomagajo in organizirajo narodnoosvobodilno gibanje v Slovenskih goricah. Na konferenci so sprejeli sklep, da pošljejo na to področje LEONA in NIKA. 29. novembra 1943 sta se odpravila na pot proti Slovenskim goricam in se najprej oglasila pri učiteljici Eli Kristl (Jaut) - TANJI, ki ju je prijazno sprejela in z navdušenjem privolila v sodelovanje. Tu sta pripravila načrt dela. Sklenila sta postaviti po vaseh zaupnike. Prvi obisk na sedanjem področju občine sta namenila Ivanu Muršaku iz Sp. Voličine. Vsa družina ju je prijazno sprejela, Muršaku sta povedala, da sta prišla v Slovenske gorice ustanavljam organizacije OF. Pri Muršakovem očetu Janezu Muršaku-Lujzu iz Lenarta so na hlevu pripravili skrivališče. Lujz je navedel imena zanesljivih ljudi v Lenartu, s katerimi bi lahko pričeli z ilegalnim delom.

Domenili so se za kraj in datum prvega sestanka v Lenartu. Dne 6. X. 1943 so se sešli za pokopališčem Mladen Devide, Rogel in Marčič. NIKO je spregovoril o OF in predlagal, naj vsak pridobi še vsaj enega člana za sodelovanje. Tako je nastal drugi odbor OF v občini Lenart. Preko Slatiča sta LEON in NIKO dobila zvezo z RAKOM. V Juriju je postal zaupnik Pepček Krajnc, ki je pridobil za sodelovanje Maksa Pena iz Gradišča, Čučka iz Oseka, in Polanca iz Benedikta. Tako se je mreža sodelavcev iz dneva v dan širila. V Benediktu se je NIKO oglasil še pri trgovcu Zorku. Prav vsi, pri katerih sta se oglasila, so takoj z navdušenjem privolili v sodelovanje. Med njimi ni bilo nikogar, ki bi odklonil sodelovanje ali se je izgovarjal na nevarnost. Preko Aleksandra Pirherja-ACA in preko Šandorja in Dušana Špindlerja-KOVAČA sta novembra vzpostavila neposredno zvezo s Pohorskim bataljonom. V Gradišču sta se oglasila pri Ernestu Golobu, ki je z navdušenjem sprejel delo in dobil ilegalno ime PETER. PETER je v Gočovi pridobil za zaupnika Ludvika Matjašiča, ki je obljudil zbrati toliko somišljenikov, da bi bilo mogoče ustanoviti odbor OF. Pri vseh, ki sta jih NIKO in LEON obiskovala, sta delila propagandni material in literaturo, ki sta jo dobivala od TANJE in od RAKA. Po vsakem obisku je partizanska literatura prispela do slehernega zavednega Slovenca.

V Gradišču je bilo novembra 1943 več sestankov, katerih so se udeležili Niko, PETER, Mladen Devide - TONE in PETROVA žena. Ustanovili so odbor OF in se pogovarjali o delu. Kasneje so vključili še Marico Tomažič, Janka Beliča in Valentina Drea. K sodelovanju so pritegnili še družino Cartl iz Zg. Senarske. V Dupleku je bil 20. XI. 1943 sestanek, kjer so se zbrali: LEON, NIKO, vodja mariborskega okraja Dušan Špindler - KOVAČ, ZAGRNIK-JOCO, kurir CVETKO in Vojko Lovše - RAK. LEON je poročal o uspešnem delu v zadnjih dveh mesecih.

14. decembra 1943 so se ob cesti Lenart - Jurovski Dol sestali KOVAČ, LEON in NIKO. Že na prejšnjem sestanku sta LEON in NIKO opozorila na povečano četniško dejavnost. Ker ni več delovala tehnika v Koreni, nista mogla sproti odgovarjati na četniške lističe "Kri in zemlja", ki so se vedno pogosteje pojavljali. Ugotovila sta tudi, da delo na področju občine dobro napreduje, le v Benediktu in Jurovskem Dolu je težje širiti osvobodilno gibanje zaradi močne četniške dejavnosti.

Krog sodelavcev in simpatizerjev je bil vedno širši. Po mnogih vaseh so bili postavljeni odbori OF. Fante, ki so prihajali na dopust iz nemške vojske, je bilo treba pošiljati v partizane. Pri Bogdanu Devideju - DALMATINCU so ustanovili centralno javko, kjer so zbirali: pisma, orožje, municijo in partizansko literaturo. Za OF so pridobili Mladena Devidea - TONETA, Jožeta Čeha, Ivana Čelharja, Ivana Zlatiča in nekoliko kasneje Bernarda Potočnika. Sledili so sestanki pri Dalmatincu v Lenartu in pri Slatiču v Jurovskem Dolu. Z radgonskim okrajem je bila proti koncu leta 1943 vzpostavljena zveza preko Joška Talanyja - MILKA in preko Cvetka Jurkoviča - JOVA, ki sta se zadrževala v Zg. Porčiču pri Fekonji ali pri Dalmatincu v Lenartu. Vedno pogosteje so se ilegalci ustavliali pri Ivanu Pirherju iz Lenarta. Postojanka je sčasoma dobila ime BABICA. V začetku leta 1944 so pridobili za raznašalce še: Franca Rogla, Maksa Ermana in Micko Pirher-PEPCO. Pri Jakobu Purgaju v Jurovskem Dolu je nastala nova postojanka, imenovana pri SMREKARJU. Po sklepu o množičnem vključevanju v OF je postajalo delo na terenu vse bolj obsežno. Pokazala se je potreba po ustanovitvi evidence terencev.

V narodnoosvobodilnem gibanju je sodelovalo vedno več ljudi. Tako so nastale proti koncu leta 1943 in v začetku leta 1944 nove postojanke: pri Tanji Fekonja v Zg. Porčiču, pri Ivanu Mesarecu v Zg. Žerjavcih, pri Ivanu Župcu in Ignacu Žamatu v Sp. Žerjavcih, pri Karlu Knupležu v Jurovskem Dolu, z imenom LENART, kjer se je največ zadrževala znana aktivistka Ulrih Ela-ATENA, oglašali pa so se tudi Viktor Stopar - SMILJAN, MOHOR in drugi. V tem času je postala postojanka tudi hiša Franca Lorberja iz Sp. Porčiča.

Za potrebo terencev in partizanov sta bila zgrajena pozimi 1943/44 dva bunkerja. Gradnja je potekala v največji tajnosti. Les za bunker v Hrastovškem gozdu je pripeljal iz Gradišča Ivan Muršak iz Voličine, daroval pa ga je Ernest Golob. Bunker je dobil ime URŠLJA.

Drugi bunker je bil istočasno zgrajen v Vurberških gozdovih in je dobil ime PECA, tam se je zadrževal vod Lackovega odreda. Vod je štel deset borcev in je bil povezan s štabom odreda, ki se je zadrževal na Kozjaku. Bunker PECA je bil zgrajen v neposredni bližini potoka in je bil zelo dobro zamaskiran. Vod je delal po navodilih štaba. Pošiljal je v odred nove borce, zbiral sanitetni material, hrano in drugo. Kmalu je začel uporabljati bunker URŠLJA drugi vod. Oba voda so poimenovali po obeh padlih voditeljih Slovenjegoriške čete Lacku in Osojniku - Lackov vod in Osojnikov vod. Komandir Lackovega voda je bil Fredi Pirher-IVO, komandir Osojnikovega voda pa je bil Jože Ješovnik-SAŠA (M. Toš imenuje Lackov vod Slovenjegoriški vod Lackovega odreda, komandir pa bi naj bil Aco Pirher) - opomba Edo Zorko, ml. Voda sta bila neprestano v akcijah, zato so Nemci okreplili patrulje in pomnožili hajke, da se je Lackov vod moral umakniti na Kozjak, kjer je prišel v sestavo Lackovega odreda. Spomladi leta 1944 je vedno več fantov želelo k partizanom. V Muršakovih klüčajih v Voličini so čakali tudi po teden dni na zvezo. To so bili prostovoljci ki so odhajali na Kozjak ali na Pohorje v partizane. V tej klüčaji si je pridobil Franc Zalaznik-LEON za sodelavca Franca Letnika-BRANKA in z njim odšel 18. 1. 1944 na Kozjak.

Znanega teranca in organizatorja narodnoosvobodilnega gibanja v Slovenskih goricah LEONA so zamenjali mnogi drugi terenci, ki jih je pridobil za narodnoosvobodilno gibanje. Da bi si sporočila lahko nemoteno prenašali od kurirja do kurirja, je bilo določenih več javk. Znana javka je bila pri Muršakovem koritu v Sp. Voličini, kjer so kurirji oddajali in sprejemali pošto. V začetku leta 1944 so na terenu Voličine delali terenci: TONE, Boris Drnovšek-NACA, Ivan Bajgot-SAVA, Miha Bračič, nekoliko

kasneje so se jim pridružili še Ela Kristl-TANJA, Aleksander Pirher-ACO, Edo Zorko-MIHEC in drugi. V nastalih postojankah se je ustavljal vedno več ljudi, ki so bežali pred nasiljem okupatorjev. Žene so se hotele zateči v varnejše kraje, drugi so iskali zveze s partizani.

Zelo obiskana je bila postojanka pri Ivanu Pirherju iz Lenarta, imenovana BABICA, kjer so se oglašali mnogi aktivisti, mnogo fantov pa je čakalo na zvezo s partizani. Za postojanke je veljalo nenaslovano pravilo, da se lahko v njih zadržujejo posamezniki največ teden dni. Marija Pirher-PEPCA je vzdrževala zvezo Korena-Lenart, Gradišče-Ljutomer. Zveza je potekala preko omenjene postojanke BABICA.

Vedno večji razmah narodnoosvobodilnega gibanja je povzročal povečano dejavnost okupatorja, ki je hotel s silo zatreti osvobodilno gibanje.

Aprila 1944 je bila organizirana partizanska postojanka pri Jožefu Golobu v Gradišču, kjer je bilo več sestankov. Odslej so se na postojanki redno oglašali poleg terencev tudi partizani. Ulica je dobila ime Partizanska ulica. Z Lenartom je bila preko Goloba, Ermana in Bogdana Devidea-DALMATINCA vzpostavljena nova zveza.

V Voličini se je narodnoosvobodilno gibanje v drugi polovici leta 1944 zelo razmahnilo. Le redke so bile hiše, ki niso sodelovale. Tako so se v tem času v Voličini oblikovala tri središča narodnoosvobodilnega gibanja: v Pesjaku, v Nadbišču in pri Martinu Čehu v Selcih. V Pesjaku v Zg. Voličini je bilo središče pri Krajnčevih in sosedih, kjer skoraj ni bilo hiše, ki ne bi aktivno sodelovala. Ves kraj je dobil splošno znano ime Republika. Bližnji Hrastovški gozdovi so nudili partizanom dokaj varno zavetje.

Drugo središče je bilo v Nadbišču pri kmetu Rojku in pri bližnjih sosedih, kjer je bil v bližnjem gozdu bunker. Tu so aktivisti uredili tehniko 33 za lenarško področje. Za razmnoževanje lističev, letakov in drugega propagandnega materiala so imeli razmnoževalni stroj 34, ki so ga partizani zaplenili ob akciji na občinsko poslopje v Voličini.

Tretje središče je bilo v Selcih pri Martinu Čehu. Istočasno je nastalo še eno središče v Rogoznici pri Fridlu. Na področju Voličine je po podatkih sodelovalo preko 90 hiš in vsaka hiša je zabeležila svojo zgodovino. Jeseni leta 1944 so začeli partizani prirejati mitinge in z govorji navduševati in pridobivati ljudi za narodnoosvobodilno gibanje. Zelo odmevni so bili mitingi v Jurovskem Dolu, Voličini in v Gočovi.

V nekaterih krajih so bili ustanovljeni odbori OF že v letu 1943, drugod se je širilo gibanje počasneje. V Voličini so pristopili k formiranju odborov OF 8. novembra 1944, ko je bil pri Lenartu ustanovni sestanek za področje Zg. Voličine. V odboru OF so bili: Franc Smerdelj, sekretar, Janez Malek, Ivan Krajnc, Ana Letnik, Kristina Vogrin in Rudolf Holdinar. V Sp. Voličini je bil sklican ustanovni sestanek 10. decembra 1944. Zaradi izdajstva je tedaj padla Ela Kristl-TANJA, zato je bil ustanovni sestanek kasneje pri LISTNIKU v Sp. Voličini. V odboru so bili: Ivan Muršak, Franc Korošec, Liza Kokolj, Janez Čuček in Janez Polanec. Približno v istem času so nastali odbori OF še v Zavrhu in Nadbišču, kjer je bil sekretar Damiš, člani pa Franc Golob, Ivan Fantič in drugi. V Čermljenšaku so bili člani odbora: Jože Krajnc, Zinka Čuček, Genovefa Polič in drugi. V Selcih je bil sekretar odbora sadjar Martin Čeh, člani pa Jožef Čuček, Šanek Čuček in Alojzija Čeh.

Ko so Nemci oktobra 1944 izvedli ponovno mobilizacijo, so ljudje začeli množično odhajati v partizane. Stike s partizani so iskali preko terencev. Po zvezah so terenci nove borce odpravili na Pohorje in na Kozjak. Mnogi so ostali v Slovenskih goricah in postali terenci. Tako so nove odbore OF, ki so nastali v Gočovi in Voličini, prevzeli novi terenci: Franc Kolmanič, Miro Kurbus in Štefka Lorber-LIZA. V Gradišcu je bila ustanovljena mladinska četvorka: Majda Skuhala, Emica Pučko, Trezika Pučko in Anica Kukovec. Posebno dobro je delovala zveza Gradišče - Porčič -Lenart -Voličina - Korena. V tej zvezi je bilo jedro narodnoosvobodilnega gibanja slovenjegoriškega območja. Zveza ni bila nikoli prekinjena, čeprav je bilo mnogo ilegalnih in legalnih sodelavcev izdanih, ujetih ali ubitih.

Že poleti 1944 je bilo organizirano slovenjegoriško okrožje. Sekretarka je bila (Letonja) Ulrih Ela-ATENA. Delo je postajalo načrtno. Slovenjegoriško okrožje je bilo razdeljeno na okraje: Lenart, Gradišče, Martin pri Vurberku in Jarenina, kasneje so bili priključeni Ljutomerskemu okrožju, novembra 1944 so kraji sedanje občine prišli pod mariborsko okrožje, okraj Lenart je bil povečan in je obsegal poleg sedanjih krajev še Sladki Vrh, Koreno, Martin in Biš. Člani okrajnega odbora OF so bili: Ela Kristl-TANJA, Štefka Lorber-LIZA, Franc Antlej - MIRKO, Edo Zorko - MIHEC. Okrajni odbor OF se je pozneje razširil na 21 članov. Za člana komiteja je bil kasneje imenovan še Boris Drnovšek -NACA. Okraj Lenart je obdržal tako organizacijsko obliko do avgusta 1945, ko je bil združen z okrajem Maribor - levi breg.« (Janko Kšela)

»Akcie se na področju Voličine zaradi določenih talcev ter neprimernega terena in pomanjkanja obsežnih gozdov niso izvajale. Izvajale so se pri Trojici, Juriju in Lenartu. V Voličini je bil le center, kjer se je vse delo organiziralo. Stalne stike so imeli tudi s Koreno, kjer je vse delo vodila Ela Jaut (Tanja).

V partizane je vstopilo vedno več domačinov. Nemci so v tem času mobilizirali fante. Ti pa, namesto da bi šli k vojakom, so šli k partizanom, ki so jih preko Drave spravljali na Pohorje. Med prvimi partizani so bili: Franček Letnik-Branko, Ernest Golob-Peter, Fredi Pirher-Ivo.

Maja 1944 je vodil Franček Letnik patruljo s Kozjaka v Voličino. Hotel je vzpostaviti redno zvezo preko Voličine iz Maribora na Kozjak. Pri Šmarjeti so prišli v zasedo. Letnikov Franček je padel, njegovi spremičevalci pa so se vrnili, ker niso znali poti in tudi niso vedeli, kaj se je zgodilo s Frančkom. Tako je bila trenutno zveza s Kozjakom pretrgana.

Število partizanov se je kljub težkemu položaju večalo. Novi partizani so bili: Mladen Devide-Tone, Aleksander Pirher-Aco, Boris Drnovšek-Naca, Ivan Beigot-Sava, pozneje še Ela Jaut-Tanja, upravitelj vurberške graščine Bracič-Miha, Slavko Čuček-Mitja iz Selc in še drugi.

Zveze s Kozjakom in s Pohorjem so bile vzpostavljene, zato so lahko sprejeli vsakega mobiliziranca za nemško vojsko.

Kurirji s Pohorja in iz Ljutomera so imeli svojo redno tedensko javko, na kateri so se zbrali poleti 1944. leta v Muršakovem kamnolому pod Strmo goro. Ko je postalo vreme bolj hladno, so se sestajali pri Frasovih ob tem kamnolому. Tu se je zbralo včasih 20 - 30 kurirjev. Ob nekem nesporazumu v snežnem metežu je bil ranjen kurir Kurbus, ki se je zdravil v Smrdeljevi bolnici.

Prvo zatočišče partizanov je bilo v Muršakovi zidanici. Od Muršakovih je Repičeva Tonika vsak dan v

kanglah nosila partizanom hrano. Sosedje, ki narodnoosvobodilni borbi niso bili naklonjeni, so to opazili. Eden izmed njih je javil žandarmeriji, da v tej zidanici ni vse v redu. Repičeva Tonika pa je medtem zidanico očistila in zabrisala vsako sled. Ko so bili žandarji pri zidanici, niso opazili okrog nje in tudi ne v njej prav nič sumljivega.

Kmalu so našli partizani drugo postojanko, ki jim jo je priskrbel Peklarjev Mirko-Lojze. To je bila postojanka pri njegovi teti Kokolovi Lizi v Strmi gori. Odslej je bil "listnik" njihovo zatočišče.

Domačini so oskrbeli partizane z vsem, kar so potrebovali. Le orožja niso imeli dovolj, zato so praznili orožarne vermanov, večkrat so presenetili orožnike, od katerih so znosili v gozdove brzostrelke, pištole, puške, bombe, municijo, itd.

Z ljutomerskega okrožja je prihajal na naše področje sekretar tega okrožja, Boris (Slavko Ivanjič - opomba Marija Šauperl) s tovarišem Ljubom. Slednji se je izkazal kot hraber partizan, saj je pri Ribičevem mlinu v Cezanjevcih pobil mnogo gestapovcev, ki so ga obkolili, sam pa je srečno pobegnil.

Pri bunkerju "Urška" je bil formiran Osojnikov vod takratnega Lackovega bataljona, ki je predstavljal jedro poznejšega istoimenskega odreda na Kozjaku. Ta Osojnikov vod je več mesecev v opustošenem napajališču v bližini Muršakove domačije našel večerjo. Zopet jim je nosila hrano Repičeva Tonika. Z Muršakom so imeli tudi dogovorjeno, da ta v primeru nevarnosti da znamenje z dvema zaporednima streloma iz lovske puške.

12. avgust 1944 je bil za slovenjegoriško gibanje črni dan. V Bračkovi gostilni pri Jakobu je padel skoraj ves komite. Iznenadeni v obkoljeni hiši s križi na oknih niso mogli poseči po orožju, še manj pa pomisliti na umik. Med njimi sta bila tudi Ernest Golob-Peter in Srečko Rojs-Niko. Peter ki je segel po brzostrelki, je omahnil zadet od rafala. Ostale so z domačini vred gestapovci odpeljali na kamionu v Maribor. Z drznim skokom se je na ostrem ovinku rešil edino Niko, ki je bil priklenjen k učitelju Lovšetu. Zaradi sunka je jeklena sponka popustila in rešil ga je beg.

Poleti 1944 je Srečko Vogrin, ekonom na mariborski kmetijski šoli, spravil brata Jožefa, ki je prišel iz nemške vojske na dopust, k partizanom na Pohorje. Tam je Jožef dobil nalogo priti v stik s sekretarjem slovenjegoriškega okrožja Srečkom Rojsom, ki je bil takrat v Voličini. Nastanili so se pri aktivistki Zinki Čuček na skedenju. Ta pa ni bila vnaprej obveščena, da pridejo partizani. Prišleki so hoteli dobiti zvezo z Elo Jautovo, ki je bila v Koreni učiteljica, ta bi jih naj z organizacijo povezala. Za zvezo sta poskrbela Zinka Čuček in Jožef Ledinek. Ta postopek ni bil pravilen, vsem se je zdelo sumljivo in so mislili, da gre za provokatorje-raztrgance. Kmalu so bili obkoljeni. Trojka se je hrabro držala, rafal je podrl enega žandarja, vendar je sovražnikova krogla, v skupini je bil poleg orožnikov tudi Rudolf Jaut "Ortsgruppenführer", njegov namestnik in drugi nemški priskledniki, pretrgala dragoceno življenje mladega partizana Jožefa Vogrina. Ostala dva sta se rešila. Sledile so aretacije. V zapor so odpeljali več oseb. Ker jim niso mogli ničesar dokazati, so bili čez nekaj tednov vsi izpuščeni. Med aretiranimi je bil tudi Jožef Ledinek, ki pa jim je pobegnil k Urbanu k sorodnikom, od tam pa na Kozjak. V ilegalu je izginila tudi Ela Jaut-Tanja, prepričana, da so bili izdani. Zatočišče je najprej našla pri Janezu Muršaku, od tam pa je pobegnila k njegovemu očetu v Lenart.

Nemci že dlje časa niso upali mobilizirati naših fantov. Bali so se, da jim bodo ob vpoklicu pobegnili v

gozdove, v partizane. Jeseni 1944. leta pa so le vpoklicali v nemško vojsko 13. letnik, deloma že 12. in 14. letnik. Vse te obveznike za nemško vojsko so naši borci mobilizirali. Mobilizacijo so izvajali na večih krajih v eni noči, tako so hoteli dati vtip močne organizacije, da bi Nemce prestrašili in domačine ojunačili. Vsi mobiliziranci, ki jih je bilo med 20 in 30, so se najprej zadrževali v strmogorskih gozdovih. Med njimi sta bila tudi Edo Zorko- Mihec in Feliks Vogrin-Felček. Zanje je kuhalo Kokolova Liza, da so vsaj enkrat na dan nekaj toplega zaužili. Vse te mobilizirance je vodil Jožef Ledinek na Kozjak. Na terenu je ostal le politični aktiv, med njimi je bil Edo Zorko-Miha, ki je bil oborožen z lovsko puško Janeza Muršaka. Področje njegovega delovanja je bilo v okolišu Jakoba in Jarenine.

Z Mihčevim aktivnostjo je partizansko gibanje zajelo tudi Zavrh in Nadbišec. Tu so bile ustanovljene nove postojanke, in sicer pri Alojzu Rojku, Rihardu Škergetu in Fantičevi Lizi. Tudi v Selcih se je z aktivnostjo Slavka Čučka-Mitje ta organizacija močno razpredla.

Ivo Beigot-Sava pa je pridobil naklonjenost ljudi zlasti v Pesjaku.

Seje takratnega okrajnega odbora so se vršile večina na področju naše občine, in sicer v Nadbišcu in Čermljenšaku. Mesto sekretarja okrajnega odbora je prevzel Srečko Rojs-Niko. Ko je bil ta prestavljen v vojsko, je njegovo mesto prevzela Ela Kristl Jaut-Tanja. Tem sejam sta prisostvovala člena pokrajinskega komiteja, enkrat Metod-Jože Gričar. Dalj časa se je tu zadrževal Tone Ulrih-Kristl (Toš: nekaj časa tudi sekretar okraja - opomba Edo Zorko, ml.), tudi domačin Vlado Majhen-Rafael je dvakrat prehodil naše kraje.

Rudolf Jaut je slutil, da gre za partizansko gibanje. Po vsej Občini Voličina, takrat njemu poverjeni ortsgrupi, je imel postavljene politično zaupne ljudi, ki pa so jih naši borci dobro poznali in se jih tudi izogibali. Naši borci so dobro poznali Jauta, nekateri izmed njih so bili kljub različnemu mišljenju vedno v dobrih odnosih z njim in so od njega marsikaj izvedeli, kar je bilo partizanskemu gibanju v korist.

Nekega dne je Jaut sprejel grozilno pismo. Ves je podivjal. Sumil je, da ga je dobil od ožjih znancev, celo nekdanjih prijateljev. Hotel je takoj javiti orožnikom, da bi jih zaprli. Muršak mu je takrat zagrozil: "Če boš ti te ljudi uničil, bodo drugi tebe. Partizanstvo je tako razpredeno, da te lahko vsak hip likvidirajo."

Jaut se je tega prestrašil. Po daljšem razgovoru z Muršakom je slednjič prosil za zveze s partizani. Teden dni pozneje je bil nekega večera povabljen na sestanek pri Ježovnikovem ribniku pod Štralekom. Tu so ga čakali 4 partizani. Med njimi sta bila Niko in Ljubo iz Ijutomerskega okrožja. Dolgo so se pogovarjali, slednjič so se z njim pogodili. Povabil jih je v svoje stanovanje. Predal jim je vse orožje in obljudil še več orožja. Obljudil jim je tudi, da jim bo dal vse informacije o namenih okupatorske oblasti, kar pa je le deloma izvrševal.

Teren je postal varen. Ranjenci od daleč in blizu so se zatekali na področje naše sedanje občine (mišljena je KS Voličina - opomba M.Š.), takratne ortsgrupe. Prva bolnica je bila v Pesjaku pri Kranjčevih. Sem so preko Muršakovih pripeljali težko ranjenega sekretarja Ijutomerskega okrožja Borisa. Počutil se je varnega, saj je bila Kranjčeva hčerka Marica zaposlena pri samem Kreisführerju Bauerju na Ptiju. Za ranjence je zelo lepo skrbel lenarški mesar Pirher, ki jim je pošiljal vsak dan sveže meso.

Jautovi pajdaši so kaj kmalu začutili spremembo pri Jautu. Sami so stopili v stik s Ptujem. Antonu Frasu-Čorbecu, Jautovemu namestniku, je postal Pesjak sumljiv. Kranjčevi so za to pravočasno izvedeli in so Borisa prepeljali k Leopoldu Bezjaku, tudi v Zg. Voličini.

Pozno jeseni 1944. leta so začeli graditi pri Smrdeljevih v Zg. Voličini bunker, ki so ga uporabljali kot partizansko bolnišnico. Bil je ob vzhodnem koncu hiše proti listnjakom. Imel je dva vhoda. Opremljen je bil s pogradi in majhno mizico v sredini. Na mizici je bila petrolejka, na pogradih pa slamnjače s čistim perilom. Za bolnike in ranjence je skrbel predvsem oče Smrdelj. Kuhala in prala je njegova žena. V bolnici je bilo običajno 5, včasih tudi več ranjencev ali bolnikov. Zdravila je Smrdelj prinašal iz Maribora. Po skrivnih poteh jih je dobival od neke sestre iz Mariborske bolnišnice. Bunker so stalno stražili podnevi in ponoči, največ oče Smrdelj sam in njegovi otroci. V tej bolnici je stregla tudi partizanka Liza.« (kronika ZZB)

»Zanimiva je akcija slovenjegoriških aktivistov, ko so proti koncu leta 1944 osvobodili iz zapora v Mariboru 15 angleških letalcev. Mirko Pravdič, ki se je večkrat oglašal pri Martinu Čehu v Selcih, se je napotil v Maribor, da bi osvobodil angleške letalce-ujetnike, zaprte na Židovski ulici za avtobusno postajo. Ob zračnem alarmu je dal zaprtim letalcem znak. Že prej si je bil pripravil ključ, s katerim je odprl vrata. Nemški stražarji so se ob letalskih alarmih umaknili v klet. Pravdič, ki je bil tedaj oblečen v nemškega policista, je pred zaporom postrojil 15 angleških ujetih letalcev in z njimi odkorakal skozi mesto. Ko je bilo "alarm" konec, so bili že na hribu nad Košaki, kjer so si oddahnili. V mraku so se odpravili ob Pesnici proti Slovenskim goricam. Pri Hrastovcu si je eden izmed Angležev poškodoval nogo in je moral ostati na neki kmetiji. Ostali so odšli do Smrdeljeve hiše v Zg. Voličino, kjer so se ustavili. Dobili so jabolčnik in kruh, nato so nadaljevali pot v Čermjenšak, kjer jih je Pravdič razdelil po hišah. Kurirki Zinka Čuček in Štefka Polič sta iskali zvezo s terenci, ki so se umaknili, ker so jih ljudje obvestili, da koraka preko Zavrha četa policistov. Tako so ostali ujetniki nekaj dni v Čermjenšaku in Nadbišču. Pravdič je v Pesjaku našel nekega aktivista, s katerim sta odšla po ranjenega Angleža in ga pripeljala k ostalim. 2. in 3 januarja 1945 je bila vzpostavljena zveza s Pohorjem, kamor so Angleže spremiljali (Pravdič). S Pohorja so jih odpeljali v domovino.« (Janko Kšela)

»8. decembra 1944 je na javko pri Domanjkovem križu v Zg. Voličini posegla izdajalska roka. Okoli 40 dobro oboroženih orožnikov se je poskrilo v hiši in kot prvi jim je padel v roke nič hudega sluteči "Prlek", kovač iz Gočove, ki so ga pozneje na Dravskem polju kot talca ustrelili. Tako nato sta se približala javki učiteljica Ela Jaut-Tanja in Edo Zorko-Mihec. Iz neposredne bližine ustreljeni rafali so podrli Tanjo, Mihec pa je srečno ušel.

V decembru istega leta sta padla blizu pokopališča dva partizana Engelbert Šoba iz Pragerskega in Krajnc s Pobrežja. Ta dva sta bila poslana s Kozjaka, da poiščeta partizane, ki so se tam v nekem boju razkropili in jih privedeta nazaj na Kozjak.

V noči iz 4. na 5. januar 1945 je nameraval Srečko Rojs-Niko priti z nekaj tovariši preko proge v Orehovi vasi pri Slivnici na Pohorju. Ravno v tem času so bili tam kozaki. Partizani so padli v njihovo zasedo. Iz zasede je bil Niko ustreljen. Nato so kozaki lovili ostale partizane, ki so jim srečno ušli. Niki so spravili k zavesti, privezali so ga k plotu, ga najprej zasliševali, potem so ga slekli in mučili, dokler ni izdihnil. Še isto noč so ga zakopali.

Partizani so se proti koncu okupacije največ zadrževali v Pesjaku, ki je bil zaščiten z obširnimi hrastovskimi gozdovi. Imenovali so ga "republiko". V marcu 1945. leta je večja enota Nemcev presenetila partizane pri večerji. Pripeljal jo je izdajalec Fras "Čorbec". A "republike" ni bilo mogoče osvojiti, jadrno so jo popihali. Domačini in tudi njihovi otroci so bili tako zavzeti za partizansko delovanje, da so venomer stikali po okolici in javljali sleherno gibanje kakršnega koli sumljivega tuja.

"Republika" je kljub svojemu šibkemu socialnemu sestavu nudilo partizanom vse, kar so potrebovali. Prav mali kmetje, kočarji so poleg teže žrtev in nevarnosti čutili tudi prepričanje, da ne gre le za nacionalno borbo, temveč tudi za boljšo bodočnost malih ljudi. Republika je nudila streho, kruh in zdravniško pomoč (dr. Pihler), prekalile so jo hajke, spodbujale pa tudi vesele partizanske urice.

Foto: Nina Zorman.

Sredi aprila 1945. leta so prišli od Bolfenka v Čermljenšak k posestniku Alojzu Muršecu esesovci. Zahtevali so konja, ki ga je imel tam skritega posestnikov brat. Za namero so izvedeli partizani, ki so se zadrževali v bližnjem gozdu. Partizani so napadli in ubili na dvorišču dva Nemca, enemu se je posrečilo pobegniti. Naslednje jutro je prišel večji odred Nemcev, ki so hišo in gospodarsko poslopje začeli, živino in hrano pa odpeljali. Posestnika Alojza Muršca in še nekatere sosedje so odvedli s seboj. Čez nekaj dni so brata Alojza in Janeza Muršca obesili, ostale pa izpustili.

8. maja 1945 so se pomikali zadnji nemški vojaki skozi naš kraj. Izmučena vojska, ki je želela le, da bi se rešila čim prej domov. V mraku so zapustili kraj, zasedli pa so ga partizani. Opolnoči se je zgodil pohod v Lenart. Naslednjega dne so se za bežečimi Nemci pomikali bolgarski oddelki. Na hišah so povsod visele slovenske zastave, zvečer pa so zagoreli po vseh hribih kresovi. Povsod je donela pesem zmage.

Težko bi kdo popisal vse trpljenje, težave in borbe partizanov, preštel tisoče kilometrov, ki so jih opravili kurirji v snegu, dežju, skozi zasede, mimo nemških postojank. Kljub temu niso nikoli iskali počitka ali izgovorov. Kurirska služba je bila dobro organizirana. Kurirjev je bilo mnogo. In mnogim partizanom so rešili življenje.

Slovenski narod, ki je v teh hudih časih okupacije toliko pretrpel, je s svojim junaštvom dokazal pred vsem svetom, da je vreden svobode. Tudi ljudje v našem kraju, v naši občini (na območju Slovenskih goric - opomba M.Š.) so lahko ponosni na to, da niso bili ravno med zadnjimi v tej borbi, da so mnogo prispevali k svobodni domovini. Vojna je povzročila povsod in tudi v Slovenskih goricah ogromno škodo.

Z udarniškim delom so vsi delavci obnavljali kraj. Ljudje so se v novi domovini počutili sami svoje gospodarje, varne in svobodne.« (kronika ZZB)

Čeprav so Slovenske gorice neprimeren teren za partizansko bojevanje; ne samo zaradi pomanjkanja gozdov, ampak tudi zaradi majhnosti terena, zaradi dejstva, da je ljudi težko prepričati in kakršnokoli povezano ilegalno delovanje, je prav v takem načinu zmagala enotnost, sodelovanje, da niso tožarili, izdajali. Človeške vrednote, ki so v vsakih težavnih okoliščinah nujne in edine pripeljejo do pozitivnega izida.

Vse to je bilo izjemno, kako je zmagala želja po miru in svobodi.

Današnji rodovi moramo globalno graditi samo to: vrednote in osnovo za trajni mir in svobodo, vse ostalo je drugi korak.

Marija Šauperl

Ljudje so se množično zbrali v trgu, prinašali cvetje, pozdravljali
in se spominjali težkih vojnih dni, nato pa skupaj praznovali.

Foto: Arhiv Knjižnice Lenart.

PRAZNIČNO OBELEŽEVANJE IN SPOMIN NA VOJNE DOGODKE

Dalj časa po vojni so ob praznikih in proslavah potekale parade v spomin na NOB. Eno takih vidimo na fotografiji pred kulturnim domom v Lenartu.

Na eni od prireditev prizadetni dolgoletni občinski funkcionar Franjo Muršec sprejema raport borcev Lackovega odreda.

Predaja raporta na proslavi ob občinskem prazniku (Edo Zorko- Mihec sprejema raport v dvorani kot predsednik občine), kjer je bilo še posebej svečano, kadar je bila kakšna okrogle obletnica.

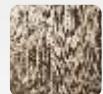

14. julij je bil od 1964. leta do sredine sedemdesetih let občinski praznik zaradi prvega oboroženega napada 7 članov Osojnikove skupine na orožnike. Zasedo so jim pripravili v vinogradu pri domačiji Antona Fekonje v Stanetincih (sedanja Občina Cerkvenjak).

Foto: Arhiv Knjižnice Lenart.

Praznovanje občinskega praznika se je kasneje odvijalo v družabnem delu pri gostišču Črni les,
kjer se je vedno zgodila tudi »gasilska slika«.
Fotograf pa je bil starosta lenarške fotografije Mirko Brumen.
Foto: Arhiv Knjižnice Lenart.

NEKATERI POMEMBNEJŠI DOGODKI IN KRAJI V SLOVENSKIH GORICAH

**Po sledovih narodno osvobodilne vojne v mariborskem okraju - na območju Slovenskih goric
(povzeto po knjigi Milana Ževarta)**

CIGLENCE

V gozdu, približno sto metrov pod Zelenkovo domačijo (Ciglence, št. 52) še lahko vidimo sledove velike zemljanke, v kateri je bila med vojno kurirska postaja TV 17. V zemljanki je bilo dvanajst do petnajst ležišč. Imela je glavni in zasilni izhod. Preko bunkerja je vodila pot do studenca. To zemljanko so kurirji zgradili novembra 1944. Prej je imela postaja TV 17S bunkerja v Vodanovi grapi pri Vurbergu in pri Hrastovcu.

Kurirka postaja TV 17S, ki je bila ustanovljena v začetku junija 1944, je vzdrževala zvezo s postajami 14 S, 16 S in 14 A čez Dravo na Pohorje. Zvezo je imela tudi z okrajnim odporom Osvobodilne fronte Lenart. Kurirji te postaje so poleg svojega rednega dela izvedli tudi nekaj napadov na nemške postojanke (v Koreni, v Dupleku) in zajeli več Nemcev. 12. aprila 1945 so kurirji ravno večerjali pri Zelenku, ko so do hiše prišli Nemci iz Vurberga. V spopadu je bil en Nemec ubit, eden pa ujet. Kurir Premrzl je bil hudo ranjen.

ČRMLJENŠAK

V hiši Vladka Čučka so Nemci poleti 1944 obkolili partizanske aktiviste. Partizani so odbili nemški poziv k predaji, ustrelili nemškega orožnika in se nato pričeli prebijati. Prvi je skočil iz hiše sekretar slovenjegoriškega okrožja OF Srečko Rojs-Niko. Prebili so se do bližnjega gozda. Partizan Jože Vogrin, ki se je zadnji pognal iz hiše, je bil smrtno zadet, en partizan pa je bil ranjen.

Aprila 1945 so člani okrajnega odbora OF Lenart, ki so imeli sejo v bližnjem gozdu, napadli skupino esesovcev pri kmetu Alojzu Muršcu. Enega Nemca so ubili in enega zajeli. Vojaki so pobirali kmetom konje. Naslednji dan zgodaj zjutraj je pridrlo v Črmljenšak vojaštvo. Oplenili so Muršečeve domačije ter jo požgali, družino in več sosedov pa odpeljali s seboj, jih zaprli v Trnovski vasi v šolo in jih pretepali. Gospodarja Alojza Muršca so skupaj z njegovim bratom iz Biša obesili.

DUPLEK (Zgornji in Spodnji)

20. novembra 1943 je bil pri dupleškem mostu v Zgornjem Dupleku sestanek političnih aktivistov iz Maribora in Slovenskih goric. Razpravljali so o širjenju Osvobodilne fronte. Po sestanku so se oglasili pri Janku Černčiču, kjer je bila partizanska postojanka.

Pri tem mostu je bil januarja 1944 sestanek med zastopnikom okrožnega komitelja KPS Maribor in fanti, ki so dezertirali iz nemške vojske in se skrivali. Na tem sestanku so se dogovorili o ustanovitvi

Lackove čete. Ta četa, ki jo je ustanovil okrožni komite KPS Maribor, je operirala ob vznožju Pohorja v neposredni bližini Maribora. Med Teznom in Račami je imela več zemljank, v katerih se je prvotno zadrževala. V četo so prihajali vedno novi partizani in kmalu je prerasla v Lackov bataljon, ki je s svojimi četami zajel široko področje od Haloz do Kozjaka. Aprila 1944 je odšla prva skupina tega bataljona na Kozjak. Junija 1944 je Lackov bataljon krenil na Pohorje. Štab IV. operativne cone je del borcev razporedil po svojih brigadah, nekaj pa jih je prišlo v novoustanovljeni Pohorski odred, ki se je 19. septembra 1944 preimenoval v Lackov odred.

GOČOVA

V Gočovi se je 1944. leta močno razmahnilo osvobodilno gibanje. Gočova je postala prava partizanska vas. Konec decembra 1944 je bil v Gočovi velik partizanski miting, ki so ga udeležili vsi vaščani. 1948. leta je bil v Gočovi odkrit spominski kamen s posvetilom partizanskemu aktivistu Jožetu Bezjaku-Prleku, ki so ga Nemci ujeli in ga 11. januarja 1945 ustrelili v Cirkovcih.

GRADIŠČE V SLOVENSKIH GORICAH (Sveta Trojica – op. M.Š.)

V Gradišču se je narodnoosvobodilno gibanje pričelo razvijati konec 1943. leta. Prvi sestanki so bili v hiši Ernesta Goloba. Partizani so se sestajali z domačini tudi v Bukovju za pokopališčem. Pomembna postojanka je bila tudi pri Jožetu Golobu v hiši, št. 20. Ta del Gradišča je imel naziv Partizanska ulica. 31. decembra 1944 so partizani demonstrativno napadli orožniško postajo v Gradišču.

V središču trga je bil 1950. leta odkrit spomenik desetim padlim za svobodo. Na pokopališču so pokopani trije padli borci.

JAKOBSKI DOL

Pri Vračkovi domačiji so se 11. avgusta 1944 zbrali partizanski aktivisti iz Slovenskih goric. Sestanek aktivistov pa je bil izdan. Policija je obkolila hišo. Aktivist Ernest Golob-Peter iz Gradišča je padel. Sekretarja slovenjegoriškega okrožja Srečka Rosja-Nika in Jadvigo Golež-Špelo ter aktivista Vojka Lovšeta pa so Nemci ujeli. Srečko Rojs- Niko, ki je bil vklenjen z Vojkom, je skočil z drvečega avtomobila in pobegnil. Pri skoku je počila veriga. Vojku ni uspelo pobegniti. Jadviga Golež je naslednji dan v zaporu sama končala življenje.

V jeseni 1944 so se nemški orožniki naselili v hiši Alojza Vračka. Tu so mučili aretirane Slovence na dvorišču in jih nekaj tudi ubili. Mučili so jih tudi na ta način, da so jih obešali na kostanj in jim kurili pod nogami. Med žrtvami, ki so jih našli zakopane na dvorišču pred hišo, je bil tudi Adam Cegnar, ki so ga ubili nekaj dni pred osvoboditvijo. 1944. leta so partizani razdejali občinski urad v Jakobskem Dolu in pregnali nemško učiteljstvo.

Na Vračkovi domačiji je spominska plošča v spomin na usodni sestanek Ernesta Goloba, ki je tam padel. Na šoli pa je plošča v spomin desetim, ki so dali življenje na domovino.

KORENA

Ko sta v jeseni 1943 prišla v Slovenske gorice partizana Franc Zalaznik-Leon in Srečko Rojs-Niko, sta se ustavila v korenski šoli pri Eli Jaut-Tanji, ki je kasneje padla kot partizanka. Kmalu za tem je bil v šolskem poslopuj sestanek, na katerem je bil ustanovljen odbor Osvobodilne fronte. Po tem sestanku, ki je bil v začetku oktobra 1943, je pričela v Koreni delovati partizanska tehnika, ki je izdajala letake, radijska poročila in še drugo. Kurirji postaje 17 S so oktobra 1944 napadli orožniško postajo v Koreni. Najprej so prerezali telefonske žice. Orožnike so presenetili pri večerji v gostilni. Tako so dvignili roke in kurirji so jih peljali do postaje, jih slekli ter pobrali orožje in municijo. Partizani so uničili tudi občinski arhiv in zaplenili živilske izkaznice.

20. oktobra 1944 so Nemci po izdaji aretirali okoli dvajset ljudi v Koreni in začgali hišo Drnovškovih.

Na stavbo šole so vaščani vzidali ploščo v spomin trem padlim.

LENART

Junija 1942 so borci Slovenjegoriške čete poskušali začgati tovarno usnja v Lenartu. V skladišče tovarne so vrgli steklenico z gorivom, a se akcija ni posrečila.

6. oktobra 1943 sta se na travniku za pokopališčem sestala partizana Srečko Rojs-Niko in Franc Zalaznik-Leon s prvimi sodelavci Osvobodilne fronte iz Lenarta. Ta sestanek je položil temelje organizaciji Osvobodilne fronte v Lenartu. Nekaj mesecev po tem sestanku se je narodnoosvobodilno gibanje v Lenartu razvijalo še v okviru zaupniškega sistema. Ena prvih postojank OF v Lenartu je bila hiša Janeza Muršaka na Cmureški cesti, št. 14. Gospodar je umrl v koncentracijskem taborišču.

Na pokopališču v Lenartu je grob treh padlih, ki so jih gestapovci pobili v Spodnjih Žerjavcih. Na grobu je spomenik. Na kulturnoprosvetnem domu je plošča, ki nas spominja na ustanovni sestanek Osvobodilne fronte, 6. oktobra 1943. Na stopnišču osnovne šole pa je plošča, posvečena tistim učencem šole, ki so dali življenje za svobodo.

LORMANJE

19. decembra 1944 so imeli partizani dogovorjen sestanek v Lormanju, št. 22 (pri Bajdetu). V hiši je že bilo pet partizanov, ki so čakali še na druge. Nemci so nenadoma obkolili hišo. Ko so vdriči v hišo, je en partizan spustil po njih rafal in dva Nemca sta padla. Partizani pa so se brez izgub prebili pri zadnjih vratih. Družina Bajde se je medtem skrila v bunker, ki je bil v kleti med korenjem. Po tem dogodku se je družina umaknila, gospodar pa je odšel v partizane.

NADBIŠEC

Pri kmetu Alojzu Rojku je bila postojanka okrajnega odbora Osvobodilne fronte Lenart. Pri tej hiši je imel ta odbor sedež od decembra 1944 do osvoboditve. Pri Rojku so tudi razmnoževali propagandno gradivo. V gozdu pod hišo je bil bunker.

Ob novem letu 1945 je bil v Nadbišcu velik partizanski miting.

PERNICA

Julija 1944 je padel na tehtnici v Pernici partizan Franc Letnik-Branko iz Voličine. Ubila ga je nemška zaseda. Pokopali so ga pri župnijskem gnojišču. Po vojni je bil prekopan.

Na pokopališču je več grobov padlih borcev. Med njimi sta tudi dva neznana partizana, ki sta padla 22. maja 1944 na odcepu s ceste Maribor-Lenart proti Malečniku (pri Ruperčah).

Na zadružnem domu je plošča s posvetilom enajstim padlim za svobodo.

RADEHOVA

11. februarja 1945 so Nemci obkolili Šumanovo in Vutejevo hišo. Pri Šumanu niso našli nobenega partizana, a so aretirali vso družino. Pri Vuteju pa sta bila partizana Avgust Jeršek-Smiljan iz Ljubljane in Franc Bric-Franjo iz Šmartna ob Dreti. Partizana sta se pred Nemci umaknila na podstrešje in začela nanje streljati, ko so ti pričeli siliti gor. Eden od orožnikov se je takoj zgrudil. Pričela se je borba dveh partizanov z veliko nemško premočjo. Partizana sta se borila do konca. Ko jima je zmanjkalo municije, sta padla. Radka Vuteja so Nemci že med bojem odvedli iz hiše, ga privezali in pretepli. Tudi Vutejovo družino so Nemci aretirali.

1959. leta je bila na hiši, v kateri sta padla partizana Smiljan in Franjo, odkrita plošča v njun spomin.

SELCE

V tem kraju je imela manjše posestvo Druzovičeva družina. Druzovičevi so bili povezani z bорci Slovenjegoriške čete. Pri njih so se oglašali bratje Reš. Julija 1942 so Nemci Druzovičeve družino aretirali. Gospodarja Gregorja, njegovo ženo Antonijo in hčerko Antonijo so 30. julija 1942 ustrelili v Celju. Hčerko Jožefo so poslali v koncentracijsko taborišče. Hišo so oplenili in zažgali.

SPODNJA VOLIČINA

Po napadu na Mežico v začetku aprila 1943 je pripeljal Srečko Rojs-Niko v Voličino patruljo 1. koroškega bataljona. Borci so se oglasili pri kmetu Ivanu Muršaku v Spodnji Voličini, št. 16 in dobili pri njem dva puškomitrailjeza z municijo in ročne bombe. To orožje je Muršak zakopal po razpadu stare jugoslovanske armade v ilovnata tla svoje zidanice. Patrulja Koroškega bataljona je tedaj izvedla na področju Voličine prve akcije, ki so Nemce močno vznemirile.

Organizirano osvobodilno gibanje se je pričelo razvijati v Voličini po prihodu partizanov Srečka Rojsa-Nika in Franca Zalaznika-Leona v začetku oktobra 1943. V tem letu se je Osvobodilna fronta močno razmahnila.

V jeseni 1944 so partizani vdrli v poslopje občinskega urada v Voličini, uničili del arhiva in odnesli živilske nakaznice. V gozdiču blizu pokopališča sta bila decembra 1944 ubita dva borca Lackovega

odreda.

Ob glavni cesti pri zadružnem domu je bil 1956. leta odkrit spomenik padlim borcem, talcem in tistim, ki so umrli v koncentracijskih taboriščih. Na spomeniku je štirinajst imen. Na pokopališču je pokopanih pet partizanov, med njimi tudi sekretar slovenjegoriškega okrožja Srečko Rojs-Niko, ki je padel v začetku januarja 1945 pri Orehovi vasi.

SPODNJI ŽERJAVCI

26. aprila 1944 so gestapovci v Nedeljkovi viničariji ustrelili tri ilegalce, ki jih je izdal gestapovski ovaduh. Ustrelili so Konrada Škofiča-Krušnika, ki je bil leta 1941 borec 1. pohorske čete, Leopolda Bana in Antona Zemljija. Pokopani so na pokopališču v Lenartu.

TRNOVSKA VAS

Aprila 1945 so Nemci jugozahodno od Trnovske vasi obesili kmeta Alojza in Janeza Muršca (iz Čermljenšaka - op. M. Š.). Ta zločin so Nemci storili po spopadu s partizani, v katerem je padel en nemški vojak. Na mestu zločina stoji spomenik.

ZGORNJA VOLIČINA

V jeseni 1944 je kmet Franc Smrdelj iz Zgornje Voličine, št. 28 pričel kopati pod svojim gospodarskim poslopjem bunker. Bunker je bil pod listnjakom in je imel dva izhoda, ki sta bila skrbno prikrita. Zunanji izhod naj bi služil v slučaju nevarnosti. Potem ko je bilo delo končano, je bunker nudil zatočišče partizanskim bolnikom in ranjencem. Ta partizanska zasilna bolnišnica je imela ilegalno ime Cafa. Bolnišnica ni imela svojega zdravnika. Ranjence so zdravili predvsem z domačimi zdravili, zdravila pa je prinašal Smrdelj tudi iz Maribora. Smrdelj, z ilegalnim imenom Zvasnik, ki je od konca 1943 sodeloval s partizani, je decembra 1944 s pomočjo partizanov izkopal v svojem gozdu za domačijo še eno veliko zemljanko. Vanjo so se zatekali partizanski aktivisti in kurirji v času nemških hajk. Danes še lahko vidimo, kje sta bila objekta.

V začetku decembra 1944 bi se morali sestati aktivisti iz lenarskega okraja pri Domanjkovi kovačiji. Nemci so pripravili zasedo. Kakšnih dvesto metrov od kovačije je bila smrtno zadeta partizanka Ela Kristl-Tanja.

Spomladи 1944 so v hrastovskih gozdovih izkopali bunker Peca. V tem bunkerju se je zadrževal Osojnikov vod Lackovega bataljona.

MISIJA FRANCA ZALAZNIKA-LEONA IN DOMAČINA SREČKA ROJSA-NIKA PRI ORGANIZIRANJU NOB V SLOVENSKIH GORICAH

FRANC ZALAZNIK-LEON

Franc Zalaznik se je rodil 20. novembra 1907 na Vrhniku. Njegov oče se je preživiljal s prevozništvom in je sodil med tiste revne bajtarje, ki jih je pisatelj Ivan Cankar označil kot ljudi s klanca siromakov. Družina je bila številna in mladi Zalaznik je doraščal v času prve svetovne vojne, ko je siromakom povsod primanjkovalo kruha. Zategadelj je pogosto izostajal iz šole, kajti zvezki in knjige so bili privilegij bogatejših, siromašni otroci so morali že zgodaj poprijeti za delo.

Tako je tudi mladi Franc prav zgodaj občutil usodo siromakov s klanca.

Po končan prvi svetovni vojni je zapustil šolsko klop; odpustno spričevalo ni bilo najbolj spodbudno za nadaljnje življenje. Med različnimi preprostimi deli se je vendarle prernil k domačemu mojstru za ključavničarskega vajenca. Učil se je tri leta ključavničarske stroke, hkrati pa opravljal pri hiši tudi vsa ostala težaška dela.

Po spoznavanju težkega delavskega življenja, vojaščine in različnih poskusov dela, je leta 1931 naposled dobil stalno zaposlitev v Delavnicih državnih železnic v Mariboru. Kot ključavnica je prišel v kanal, na delovno mesto, kjer je bilo treba v ozkem predoru popravljati vagone. V kanalu je ostal vse do začetka druge svetovne vojne. Tukaj je našel nove prijatelje med sodelavci. Politične razmere v podjetju so bile dokaj pestre, saj so zrcalile tipično starojugoslovansko strankarsko vzdušje, v katerem so se prepletali najrazličnejši politični vplivi, od nacionalističnih, socialdemokratskih, nemškutarskih in fašističnih, do naprednih in socialističnih.

Franc Zalaznik je kmalu našel pot v studenško Vzajemnost. Zgodaj je občutil in se zavedal, kdo so resnični prijatelji in zavezniki delavskega razreda. Čez nekaj let, ko se je znašel v novem okolju, je že sodeloval v naprednem delavskem gibanju in našel pot v vrste Komunistične partije. Na Studencih si je s svojimi žulji prigaral skromno hišico. V svojem domu je potem z ženo Rezi, tekstilno delavko in kmečko rejenko s Kozjaka, sprejemal komuniste, ki jih je preganjala policija. V tej hiši so tudi pozneje našli zatočišče organizatorji osvobodilnega boja v Mariboru in na Štajerskem.

Partizansko življenje borca in aktivista Leona je neprekinjeno, štiriletno gibanje od revirjev, preko savinjskih, koroških in pohorskih vrhov do slovenjegoriških gričev in Kozjaka. Od preprostega borca se partizan Leon razvije in dozori v organizatorja osvobodilnega gibanja in sejalca oboroženega odpora med preprostimi, skromnimi in poštenimi kmečkimi ljudmi na Kozjaku. Leon je v tem gibanju zvest in do kraja predan borec in aktivist, ki vztraja in ne popusti. Marsikdaj so potrebni nadčloveški napor, prisebnost iznajdljivost, pogum, pa tudi lep kos srečnega naključja, da si ohraniš golo življenje.

Njegovi zapisi v knjigi naj ostanejo poznejšim rodovom v pouk in svarilo in v spomin na ljudi, ki so dali vse svoje moči, da bi bil človek svoboden na svoji zemlji, da bi lahko v miru gradil svoje življenje in verjel

v srečo in dobro med ljudmi.

V času vojne je živel nevarno življenje....«.. na Dunaju je vladal strupen mraz. Na frontah se je Nemcem ustavilo, v Rusiji so jih pred Moskvo potiskali nazaj. Transportov z ranjenci in zmrznjenimi ni zmanjkalo, venomer so jih na skrivaj dovažali s fronte. Dnevi so minevali v napetem pričakovanju.

Sredi februarja me je obiskala žena. Sestali smo se z njo v naši stari kavarni, kjer smo se pogovorili, kdo bi prevzel za meno, če bi se moral po naključju umakniti z Dunaja. Domenili smo se, da bi to prevzela Gačnik ali pa Klanjšek. Naposled smo se zedenili za Klanjško. Žena je videla, da stvari resno jemljem. Ko sem jo vprašal, ali bo šla z meno, mi je rekla, da ne bo treba, ker verjame, da je bil mož, ki se je oglasil pri njej, naš. Njena trma me je jezila, prav tako Klanjška. Toda ni se vdala, venomer je gonila svoje.

Zvečer sem ženo spremljal na postajo, z nama sta šla tudi Klanjšek in njegova žena. Skrbelo me je, kako bo z njo, če se vrne domov. »Če ne bo izhoda« mi je rekla, »bom pač šla v ilegal«. Bila je zamišljena. Nekoliko jo je le prizadelo, ker smo ji vsi prigovarjali, da se je prenaglila. Ko je stopila v vagon, sva si segla v roke. Še danes vidim njen nemirni, žalostni pogled. Ta dan je bilo 18. februarja 1942, ko sva se zadnjič videla. Pozneje se je izkazalo, da smo imeli prav, ko smo jo svarili.«

»Bila je ostra zima, skrbelo me je, kako naj najdem zvezo s partizani.«

...»Z Jankom sva jim priповедovala o našem delu in o položaju v Mariboru. Radi so naju poslušali, posebno so jih zanimale razmere na Dunaju. Ko so vse izvedeli, so naju najprej krstili. Janko Pihler je dobil ime Don, meni pa so nadeli naziv Leon.

To je bilo 2. marca 1942.«

Franc Zalaznik prioveduje v svoji knjigi, da je prevzel nalogu organizatorja NOB v Slovenskih goricah kot izkušen partizan na konferenci, kjer je poročal o razmerah na terenu tudi študent iz Slovenskih goric, Srečko Rojs - Niko, ki je poročal, da je v teh krajih teren že neobdelan. Priovedoval je, da tamkaj mladi fantje nimajo zvez s partizani, zato morajo v nemško vojsko ali pa se skrivajo in postanejo navadni skrivači. Pozval je prisotne, češ naj pomagajo, da bi se položaj v teh krajih popravil. Pogovarjali so se o Slovenskih goricah. Prevladal je predlog, da gresta Leon in Niko v Slovenske gorice.

»Nemalo me je vznemirilo, ko so izbrali prav mene. Pojasnili so mi, da sem najbolj pripraven, ker sem doma iz Maribora in poznam razmere teh krajev, razen tega pa me bo Niko povezal z ljudmi na terenu, kjer je domačin. Seveda me je mučilo obilo pomislekov. Slovenske gorice so gričevnat svet brez velikih gozdov, kjer se je težko skrivati. Vse to sem povedal in da sem bil dotlej vajen partizanstva v planinah in gozdovih. Toda položaj je tako zahteval in nalogu sem moral prevzeti. Vprašal sem še Kristla, ali me bo pustil, pa je skomignil z rameni: »Saj me ne vprašajo, kaj mislim o tej stvari, boš najbrž že moral iti.«

Niko je prišel k meni in mi dal roko. »Ne boj se, Leon, dobro se boš počutil pri nas.« »Že, že,« sem mu odvrnil, »samo tam ni gozdov, v hišah pa ne bi rad živel.«

»Saj boš vendar lahko tam, kjer boš hotel,« me je potolažil. Kljub temu mi ni bilo lahko pri srcu. Navadil sem se že na te kraje in ljudi, počutil sem se domačega in varnega med njimi. Zdaj se mi je obetal pohod v kraje, ki so bili daleč in ki so grozili s tolikimi novimi nevarnostnimi.

... Dolgo sem čakal na straži, bil sem že nestrpen in lačen. Šele čez dobro uro se je Niko vrnil in mi prinesel kruha, mesa in potice. Seveda me ni mogel poklicati v hišo, ker se svatom ni predstavil kot partizan, ampak kot sošolec. Odtod sva se vrnila na mariborsko stran Pohorja, tako da sva videla pod seboj Hotinjo vas. Skrila sva se v gostem grmovju v gozdu in čez dan gledala, kod morava zvečer hoditi, da prideva do mostu pri Dupleku.

Noge so me začele močno boleti. Že dolgo nisem hodil po ravnem, ker sem dotlej venomer lezel po strminah. Niko me je priganjal, naj pohitim, da naju ne bo prej prehitel dan. Šla sva proti Barbari, današnji Koreni. Ko sva lezla v hrib, sem pokazal Niku njive. »Poglej, koliko imajo fižola,« sem rekel. Zasmejal se je in rekel: »Daj no, primi nekoliko ta fižol!« Res sem poskusil in sem otipal grozdje. Silno sem se razveselil. Ustavil sem se in ga prosil, naj počaka. Privolil je in tako sva si ob srečanju s Slovenskimi goricami privoščila vsak svoj grozdček.

Grozdje je bilo prvi pozdrav teh krajev. Nekoliko mi je odleglo in postalo toplo pri srcu.

Nekaj časa sva hodila skozi vinograde in prišla v bližino cerkve. Niko mi je šepnil, naj bova previdna. Naročil mi je, naj počakam za plotom, sam se je odpravil proti velikemu poslopju, kjer je potrkal. Čez čas se je vrnil in me poklical. Na pragu šole, kakor sem zdaj videl, sem se moral sezuti. Vstopila sva v kuhinjo, kjer me je predstavil gospodinji. Bila je starejša učiteljica, po imenu Ela Kristl.

Čez dan sva se z Nikom zadrževala v sobici, kjer sem spal. Pogovarjala sva se o najinih načrtih in delu na tem terenu. Ela je bila ta čas v razredu pri pouku. Niko mi je pripovedoval, da v mnogih hišah dobivajo častniki listič Kri in zemlja, ki je bil razmnožen v obliki letaka. Zmagoslavovi četniki so ga pošiljali kar po pošti. Vprašal sem Nika, ali imajo ljudje radijske sprejemnike. Rekel mi je, da jih imajo. Predlagal sem, da morava doseči, da bodo poslušali oddajo Svobodna Jugoslavija. Sklenila sva tudi, da morava kar se da kmalu ustanoviti svojo tehniko. Najin prvi obisk sva namenila Ivanu Muršaku v Rupertu, ki je bil poročen z Nikovo sestro. Moj sodelavec Niko se je namreč pisal Srečko Rojs in je bil iz teh krajev doma. Povedal mi je, da je pred letom dal Muršak dva mitraljeza in municijo, ko je prišel k njemu z Donom, Slavcem in Miletom.

Najprej sva sklenila, da skličevo sestanek 3. oktobra v tem stanovanju, kjer bomo ustanovili odbor za Barbaro. Niko, ki je poznal vasi, mi je razložil, da morava postaviti zaupnike v Trojici, Benediktu, Sv. Ani, Sv. Andražu, Sv. Martinu, v Šmarjeti, Jakobu, Lenartu in Juriju. Vse to bi opravili v oktobru.

Zvečer sva se z Nikom poslovila in odšla na teren. Prišla sva v Rupert, kjer je Niko potrkal pri sorodniku Muršaku. Takoj je prišel odpret. Ko je zagledal Nika, je bil tako presenečen, da se je komaj obdržal na nogah. Kmalu se je znašel in naročil, naj počakava, dokler se dekla in otroci ne spravijo spat. Novico je kmalu sporočil ženi, ki je otroke takoj spravila v posteljo in prišla pozdraviti svojega brata. Prisrčno sta se objela in bilo je tudi nekaj solz. Čeprav sva povedala, da sva večerjala, sva ponovno morala sesti k mizi. Niko jim je povedal, da bova zdaj ostala tukaj in ustanavlja organizacijo Osvobodilne fronte. Ivan je menil, da bi bilo najbolje, če bi si naredila skrivališče na hlevu njegovega očeta. Obljubil nama je, da bo stopil prihodnji dan k očetu in se z njim pomenil. Ta čas bi se umaknila v grmovje za hišo in prišel nama bo povedat, kaj je uredil, ko bo oral na njivi.

V Lenartu naju je Muršakov oče že čakal. Povabil naju je v sobo, kjer nama je postregel z okrepčilom. Z njim sva se podrobno pogovorila, kako bi začeli z ustavljanjem Osvobodilne fronte na tem terenu. Povedal nama je, da se v Lenartu lahko zaneseva na lekarnarja Devideja in njegovega sina, učitelja Rogla, uslužbenca Marčiča in še nekatere. Dogovorili smo se, da bi sklicali sestanek 6. oktobra. Obljubila sva mu, da se poprej še oglasiva in se bomo tedaj podrobno domenili, koga naj povabimo.

Zvečer je prišla Ela pogledat v sobo in je bila zadovoljna, ker sva vse lepo pospravila. Po večerji smo zaslišali prvo trkanje na okno. Dogovorili smo se za dva kratka udarca. Ela jim je hodila potem po vrsti odpirat. Še prej smo se dogovorili, da bo zelo glasno govorila pri pozdravu, če bi prišel kak nezaželen gost. Nikogar ni bilo, prišli so samo naši in ob osmih smo bili vsi zbrani. Na sestanek so prišli Milena Prekoršek, Josipa in Josip Kristl, Boris Drnovšek, Zora Drnovšek, Ledonka Drnovšek, Pepi Dvoršak in Ela.

Niko jim je razložil, s kakšno nalogu sva prišla v Slovenske gorice in naj bi na tem sestanku ustanovila odbor OF. Spregovoril sem jim o narodnoosvobodilni vojski in o nalogah, ki jih bodo v odboru prevzeli. Z zanimanjem so naju poslušali in nato se je razvnelo razpravljanje. Mnogokaj so nas spraševali, med drugim seveda tudi to, kdaj se bo končala vojna. Nazadnje smo prišli do nalog, ki jih bodo morali prevzeti. Na občini so bili v službi Milena, Ledonka in Dvoršak. Zato sta prevzeli nalogu, da bosta organizirali tehniko kar tam, ker sta imeli pisalni stroj in ciklostil. Dvoršak je prevzel odgovornost za organizacijo mladine v Barbari, Dupleku in Martinu. Dvoršakova Zora je bila zaposlena na poštnem uradu v vurbeškem gradu, kjer je lahko prisluškovala telefonu in bi nam poročala o vsem, kar bi iz telefonskih pogоворов izvedla. Kristlova Jožica je prevzela nalogu, da bo organizirala žene. Josipa Kristla smo izvolili za sekretarja odbora in mu dali nalogu, da naj pridobiva kmete in ustanavlja vaške odbore OF. Boris Drnovšek in Dvoršak sta bila zadolžena tudi za obveščevalno službo.

Javtovi Eli, ki nam je dala stanovanje za potrebe organizacije, nismo nalagali posebnih dolžnosti. Vsi so obljudili, da bodo naloge prevzeli in jih z veseljem izvajali. Povabili so naju z Nikom, naj jih čimprej posamič obiščeva.

Lekarnar Devide nama je podrobno razložil, kakšen je položaj v Lenartu, tako da sva v prihodnje vedela, kje se lahko oglasiva in kje je nevarno. Poslovil se je z obljubo, da se bomo večkrat videli in tesno sodelovali. Muršak, ki je moral čez dan težko delati, je bil zadovoljen, da smo se naposled odpravili spat.

Med žalostnimi novicami je vendar bilo še najbolj spodbudno sporočilo, da so na Dravskem polju že ustanovili enoto, ki je dobila naziv Lackova četa. Sestanek ni potekal, kakor smo mislili, venomer smo bili pod vtipom nejasnih razmer, ki so vladale na Pohorju. Kakor prej, smo se tudi zdaj zanašali na svoje moči in na svoje delo, ki bo najbolje pokazalo, da so obdolžitve nesmiselne. Ves dan smo razpravljali o nalogah nove čete, ki naj bi se čimprej razmahnila. Slednjič sem prišel na dan s svojim predlogom. Pojasnil sem jim, da je Kozjak še neobdelano področje in da bi bilo nujno, da vzpostavimo odbore OF.

Ponoči sva krenila proti Barbari in prišla še pred svitom v šolo. Tanja mi je naslednji dan prinesla čevlje, tako da sem bil zdaj za pot dobro opremljen. Zvečer sem se začel pripravljati na odhod. Niko in Tanja me kar nista hotela pustiti. Jaz pa sem bil že ves v mislih na Kozjaku. Razmišljal sem, kako se bom lotil

dela. Čeprav je bila pred menoj težka naloga, sem se veselil in bil nestrpen, da bi čimprej prišel na kozjaške bregove.

Ko sem bil pripravljen, se je Niko ponudil, da me bo spremlijal v Rupert, kjer me čaka Letnikov Franček. Zadel sem si nahrbtnik na rame, se zahvalil Tanji za ves njen trud in ji segel v roko. »Navadila sem se nate, kot da si moj sin,« je rekla. »Težko mi je, da že odhajaš. Če boš utegnil, se oglasi pri meni, kakor doslej. Upam, da se nam kmalu ne bo treba več skrivati. Ko pride svoboda, se bomo srečali in obujali spomine.« Zaželela mi je uspeha pri delu in me po stari navadi posvarila, naj bom previden. Slednjič je spustila mojo roko in z Nikom sva odšla. Zunaj sem se še enkrat obrnil in pogledal šolo. Na pragu mi je mahala Tanja v slovo.

Z Nikom sva se oglasila pri Matu (Janezu Muršaku - op. M.Š.). Vstopila sva v hišo, kjer sva povedala, da sem prišel po slovo. Žena je prinesla mesa in vina, ki sem ga naložil v nahrbtnik. Mato je v tem času stopil v zidanico, da bi pripeljal Frančka. Z Nikom sva večerjala in trčila za slovo, za njegov in moj uspeh. Čez čas se je Mato vrnil s Frančkom in pokazal name. »Tole je Leon, z njim pojdeš na Kozjak!«

Ogledal sem si fanta, ki je bil videti korajzen. Segla sva si v roko. »Kakšno ime bi ti pa dal?« sem ga vprašal. Fant je razumel, da gre za ilegalno ime in ga je takoj imel. »Oče me kliče Branko,« je rekel. »Torej, od zdaj naprej si zame in za vse druge Branko,« razložil sem mu, da naj me odslej kliče samo za Leona. Nekoliko me je motilo, da se ni preoblekel, kakor sem bil naročil, in je prišel kar v uniformi. Namesto pištole je prinesel s seboj puško...

... 9. maja, v zgodnji jutranjih urah smo odšli v bunker. Pospravili smo svoje stvari in čakali, da se oglassi radijski sprejemnik. »Nemška kapitulacija v naših krajih je popolna,« se je oglasil glas napovedovalca. Vsi smo poskočili in se objeli. V naglici smo pospravljali zadnje stvari iz bunkera. Še enkrat smo si ga ogledali. »Zadnjič smo spali v njem,« sem rekel. Z očmi smo se poslovili od tega skromnega, revnega doma v zemlji, ki smo si ga izkopali, da bi bili varni.

Prišli smo po Koroški cesti na Glavni trg, nato po Gosposki ulici proti okrožju. Povsod so nas na pločnikih pozdravljali meščani in nas obsuli s cvetjem in zastavami. Iskal sem znane obraze, toda malo jih je bilo, ki sem jih dobro poznal. Bil sem tudi zmeden; zdaj ko sem po tolikem času spet stopil na ceste svojega domačega mesta, se je pletlo, v notranjosti mi je govoril mogočen glas: Vidiš, dolga in trnjeva pot ni bila zaman. Vrnil si se živ in zdrav, z bogatejšimi izkušnjami. Prišel si s tistimi, ki so zmagali, pregnali mrak in zatočlost morečih let. Zdaj so okna spet odprta za sonce.

Vse je žarelo v cvetju in zelenju naše zadnje partizanske pomlad.«

Franc Zalaznik- Leon, aktivist in partizan, prvi na desni, ki je preživel vojno in svoje spomine zapisal v knjigi Dolga in težka pot: 1941-1945.

SREČKO ROJS-NIKO

Srečko Rojs se je rodil 19. novembra 1919 v Nadbišcu. Živel je v Spodnji Voličini v številni družini, ki je vsa sodelovala v NOB.

Niko je bil študent agronomije, napreden in predvsem zaveden Slovenec, ki se je odločil, da Lenart ne bo nemški. Kot mladi intelektualci se je vključil v osvobodilno gibanje in od leta 1943, 1944 začel aktivno delati tudi v Slovenskih goricah, skupaj s F. Zalaznikom - Leonom, ki veliko piše o njunem aktivističnem delu v svoji knjigi Dolga in težka pot: 1941 - 1945. Niko je imel veliko somišljenikov, med mladimi, sorodniki, kasneje pa tudi drugimi naprednimi ljudmi iz Voličine in Slovenskih goric.

V času vojne so poti vodile po skritih krajih, mimo zaupnih mest, večinoma so jih prehodili peš, od Slovenskih goric do Pohorja in Kozjaka in še dalje, hodili so večinoma ponoči. To življenje je bilo naporno. Imeli so jasen cilj - svobodo.

V noči 5. januarja 1945 je v skupini partizanov pri Orehovi vasi prečkal železniško progo in padel v nemško zasedo. Bil je smrtno zadet. Najprej so ga 6. 1. 1945 pokopali v Orehovi vasi, nato pa so ga na željo svojcev prekopali 6. 4. 1946 ter ga pokopali v družinski grob Rojsovih v Voličini, kjer svojci še vedno lepo skrbijo zanj.

V Voličini je ZZB postavila spomenik NOB, na katerem so zapisana vsa imena padlih partizanov in žrtv NOB.

Po njem se je imenovala OŠ v Voličini, tamkajšnje kulturno društvo, mladinska delovna brigada, v Lenartu

imamo Nikovo ulico in še mnogo poimenovanj je bilo v povojsnem času, saj so ljudje v različnih organizacijah tako priznavali zasluge za njihovo svobodo ljudem, ki je niso dočakali in so zanj žrtvovali največ - življenje.

Edo Zorko-ml. je med drugim zapisal tudi spomin na Srečka Rojsa-Nika, kot ga je sam doživeljal. Ta spomin je vreden omembe, saj je med tem tudi Edo umrl in bo zapisana beseda trajen dokument spomina na slovenskogoriškega revolucionarja, ki ni dočakal svobode.

Rojšova družina. Srečko je prvi z leve strani zadaj.

Foto: Kronika ZZB.

Srečko Rojs-Niko,
aktivist in partizan iz Voličine.
Foto: Kronika ZZB.

ELA KRISTL-TANJA

»Na šoli v Voličini sta pred vojno službovala dolga leta Rado Jaut in njegova žena Ela, rojena Kristl. On je bil upravitelj šole, ona pa učiteljica. Iz gotovih vzrokov sta bila oba iz Voličine premeščena, in sicer on na Duh na Ostrem Vrhu, nato pa sta oba službovala v Jurovskem Dolu do razpada Jugoslavije leta 1941. Radovan Jaut se je že prej povezal s kulturbundom in je bil takoj, ko so prišli Nemci, postavljen za zaupnika v Voličini. Pozneje je postal Ortsgruppenführer in župan in je mnoge ljudi, ki se niso pokoravali, pošiljal k Bračičevi v Ptuj in v Strnišče. Ko je Jaut postal član nemške organizacije (NSDAP), je med zakoncema šlo narazen. Ela, doma iz zavedne družine iz Korene, ni mogla tega prenesti, da je postal njen mož izdajalec. Pred pričami mu je to tudi izrazila in mu pljunila na značko. Jaut se je poročil z nemško učiteljico, Ela pa je bila premeščena v Koreno, kjer je še učila, dokler ni šla v ilegalno, leta 1944.

Ela je bila z gibanjem povezana od leta 1943, ko je odšel Srečko Rojs v Koroški odred in posebno še pozneje, ko se je vrnil in ostal kot terenec v kraju. Ela je bila neustrašna, saj je stanovala v hiši, pod katero je bila nemška žandarmerija, ona pa je po več dnej skrivala terence v svoji sobi. Sredi poletja leta 1944 pa je prišlo do nesoglasja pri pošiljanju poročil. Jožef Ledinek je namreč poslal neko poročilo in Ela je mislila, da je to nastavljeno od gestapa. Morala je v ilegalno in tudi Ledinek iz Zavrha je odskočil, ko so ga hoteli aretirati. Ela je ostala na terenu in se zadrževala pri mnogih hišah v Voličini in Koreni. Že kot učiteljica je bila priljubljena in je seveda žela dobre uspehe. Jeseni leta 1944 je postala sekretarka lenarškega okraja. Meseca novembra in decembra so se po kraju osnovali OF odbori. Večina hiš v Zg. in Sp. Voličini je sodelovala.

Usodni dan za Elo Kristl-Tanjo pa je bil 14. december 1944. Za ta večer je bil sklican sestanek in bi se moral osnovati OF odbor za Spodnjo Voličino. Po izdajstvu je za ta sestanek izvedela lenarška žandarmerija, ki je usodnega dne ob mraku zasedla okolico hiše pri Domanjku v Zg. Voličini. Do hiše je prišel najprej

Tanja je bila pogumna in pokončna mlada učiteljica (MŠ).

Foto: Kronika ZZB.

Spomenik je bil odkrit 22. 7. 1972
na zemljišču kmeta in kovača
Domanjka.

Foto: Kronika ZZB.

Bezjak-Prlek iz Gočove. Tega so brez streljanja ujeli. Peljali so ga s seboj v Lenart, od tam na Ptuj in je bil kasneje v Cirkovcah ustreljen kot talec. S severne strani sta proti Domanjku prišla tudi Edo Zorko-Mihel in Ela Kristl-Tanja. Prej sta se še oglasila pri Francu in Kristini Vogrin. Ko sta bila nekako sredi sadovnjaka, so Nemci »užgali« proti njima. Videli najbrž niso ničesar. Ela je bila zadeta in je obležala. Mihel, ki se je hitro vrgel na tla, pa je odnesel celo kožo in se splazil naprej. Sestanka ta večer ni bilo, Nemci pa so odšli, ne da bi se prepričali, ali je kdo padel. Zgodaj zjutraj je šel iskat Tanjo Franc Krajnc iz Pesjaka. Našel jo je mrtvo. Odvzel ji je orožje in pisemski material iz torbice. Nato so vse javili. Bivši mož jo je dal prepeljati na pokopališče in so jo tam pokopali. Novica o smrti je šla od ust do ust in vzbudila globoko žalost. Po osvoboditvi so njene ostanke prepeljali na pokopališče v Koreno, od koder je bila doma.« (kronika ZZB)

Pri Domanjkovi domačiji stoji spominski kamen v spomin na njeno junaško smrt. Pa tudi v opomin in ponos liku ženske - borke za pravico, svobodo, za takšno življenje, kot so si ga že leli njeni ljudje, brez vsiljevanja tujega. Človek si s svojim ravnanjem v življenju vedno postavi spomenik sam. Tanja je to storila v najtežjih časih.

Marija Šauperl

JANEZ MURŠAK-MATE, IZSEKI IZ REPORTAŽE V TV-15, 4. MAREC 1982

»Želel sem, da bi moji mitraljezi zapeli!«

O Janezu Muršaku in njegovi vlogi v NOB nam veliko pove reportaža Milenka Straška v TV 15, od koder smo vzeli nekaj izsekov.

„Sredi slovenskogoriških gričev ni bilo lahko biti Slovenec.“

K hiši je večkrat prihajal svak, Srečko Rojs. Ko se je stara Jugoslavija razsula, je dejal: »Janez, zakopaj orožje, prav nam bo prišlo!«

Srečko je bil študent, bližnji Lenart mu je bil s svojim izrazitim nemčurstvom trn v peti, bodril je vsakogar in ga prepričeval, da bodo prišli drugi časi.

Po prihodu Nemcev so se v voličinski šoli sestali Janez in Srečko, Ela Kristl-Tanja, Edo Zorko-Mihelj in Slavko Čuček, da bi se dogovoril o zbiranju orožja.

Janez je ob Pesnici zbral dva puškomitraljeza in okoli deset tisoč nabojev, zabolj ročnih bomb in vse to zakopal pri »klüčaji« (zidanici).

MITRALJEZI ZAPOJEJO

Srečko je na vse načine iskal zvezo s partizani, naposled jo je le dobil. Odšel je, Janezu je dejal, da gre v partizane, za vse druge pa da je na Dunaju, kjer nadaljuje študij. Z Janezom sta se še dogovorila, da ga o vsem obvešča preko pošte, na izmišljen naslov Adolf Krajnc, Voličina 130 (te hiše in tega človeka nikoli ni bilo).

»V prilikah mi piši, da ne bodo pogruntali, sem mu dejal,« je z neverjetno natančnostjo opisoval dogodek Mate.

V triinštiridesetem, aprila menda, se je Srečko vrnil. S štirimi možmi. Prišli so s Koroškega, preko Pohorja in čez dupleški most. Takrat je za stvar delal tudi Janezov oče v Lenartu in pa lekarnar Bogdan Devide-Dalmatinec. Ob prihodu skupine ju je pridobil za OF Janez Muršak.

»Imeli smo sestanek, za katerega je izvedel tudi mož Kristlove, eden prvih članov nemške nationalsocialistične stranke (NSDAP) pri nas. Ela je to vedela, vendar se je takrat možakar

Oče Janez Muršak, "naš očka", je umrl v koncentracijskem taborišču Dachau.

Foto: Kronika ZZB.

delal, kot da je za nas. Nenadoma je Ela vstala, potegnila iz omare predal in iz njega moževo izkaznico NSDAP in nam jo pokazala. Nemčur jo je udaril. Naslednji dan sta za vselej šla narazen, sicer pa se že prej nista razumela.«

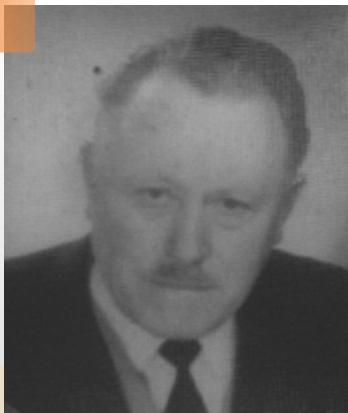
Ni bilo več varno. Janez pa se ni dal, hotel je slišati, kako pojejo njegovi mitraljezi. Skupina je ponoči obiskala trgovino v Voličini, vzela, kar je potrebovala, za nameček pa obiskala še ortsgruppenführerja Jauta, a ga ni dobila. Po polnoči so odšli preko dupleškega mosta na Pohorje. Z njim je odšel tudi Maks Peklar.

Kreisführerju Fritzu Bauerju iz Ptuja je vse skupaj šlo le nekoliko preveč v nos. S skupino gestapovcev se je pojavil v Voličini, tulil in norel po vasi, da so mu sline škropile iz ust in spraševal, kdo je streljal z mitraljezom, kdo kradel, kdo strahoval..., iskali so partizane, tudi pri Janezu so bili. Janez je vedel, da bo treba poslej biti še previdnejši, da se ne bi pripetilo to, kar se je Lacku in njegovim.

Muršak je vztrajal pri svojih zvezah, preko očeta v Lenartu, preko drugih, zbiral orožje, pridobival somišljenike. Podnevi je bil kmet, ponoči aktivist. Na različne načine so ga skušali speljati na led. Tudi z raztrganci. Nekoč je zadnji hip pobegnil skozi zadnja vrata.

OBISK

Na jesen 1943 sta se pri hiši oglasila Franc Zalaznik-Leon in Srečko Rojs-Niko. Naselila sta se v zidanici. Sprednja vrata so zapahnili, hodila sta vanjo skozi zadnja.

Širili so mrežo privržencev. Še bolj pritegnili lekarnarja Devideja in starega Muršaka v Lenartu, dokler niso sredi leta 1944 najprej odpeljali Devideja za njim pa še starega. Ostala sta v taborišču, v krematoriju. Dachau je bila njuna zadnja postaja na revolucionarni poti, kakršni bi se izognil marsikateri človek njunih let. Pred odhodom so ju v Mariboru strahotno mučili.

»Nekdo, ki je bil z očetom, mi je pripovedoval, da so ga tako iznakazili, da ni ostal niti delček kože na njem cel,« se je spomnil očeta Janez.

Ljudstva, ki se bori za obstanek, ni mogoče pokoriti. Slovenskogoričani so to dokazovali vse češče. Janezu je uspelo pridobiti Frančka Letnika, študenta z Voličine, Ernesta Goloba-Petra in Alfreda Pirherja-Iva in še veliko drugih. Fantje so odhajali v zidanico, od tam pa v partizane, na Kozjak, Pohorje in drugam. Vsi ti so pritegnili prijatelje, sosede, znance, sorodnike.

Sin Janez Muršak, kmet iz Voličine,
ki je nudil pomembno zatočišče
vsem partizanom in aktivistom.

Foto: Kronika ZZB.

Zalaznik je skupaj z Janezom začel premišljevati o večji partizanski enoti. Odšel je na Kozjak pripravljati teren za poznejši Lackov obred.

Novincev je bilo vse več. V vurberških in hrastovških gozdovih so postavili zemljanke zanje, Janez je vozil les, tudi prostor je izbral, ker se je kot lovec spoznal na gozdna prostranstva svojega kraja. Za vurberško zemljanko je dal les lesni trgovec Srečko Kranjc, ki je bil povezan s Kerenčiči, za hrastovško pa Konrad Golob, prav tako lesni trgovec. Zemljanki Peca in Uršla sta bili tudi priběžališče novincem iz Maribora pa tudi ilegalcem, iz katerih naj bi nastale enote. Pozneje so ugotovili, da teren za kakšno večjo partizansko enoto ni primeren.

Ljudje iz hrastovške zemljanke so se hranili pri Janezu. V korito za napajanje živine pod domačijo jim je prinašal hrano, pa tudi pošto. Ponoči so si postregli in spet odšli.

TRAGEDIJA

Izginila sta v revolucionarnem vrtincu, »naš očka« Janez Muršak, starejši, in lekarnar Devide, zveze pa se kljub temu niso raztrgale. Srečka so prestavili v partizansko enoto, v ilegalu je odšla tudi Ela, Janez pa je ostal doma, bil je koristnejši.

»V začetku novembra 1944 smo v Nadbišcu pri Aloju Rojku ustanovili okrožni odbor OF. Ela je postala namestnica sekretarja. Bila je splošno priljubljena, radi smo jo imeli, tudi otroci, bila je učiteljica. V začetku decembra, kmalu po ustanovitvi odbora, je pri obisku nekega sestanka padla.

Nismo se še sprijaznili z Elino usodo, ko je smrt pobrala svaka Srečka. Pri prehodu čez železniško progo v Orehovi vasi je padel v zasedo vlasovcev in v njej tudi - ostal« je še vedno zelo natančno razgrinjal dogodke Janez.

Končno je odšel v ilegalu še sam. Bil je član okrajnega odbora OF, najprej poverjenik za zdravstvo in socialno varstvo, pozneje pa so ga zadolžili za narodno zaščito in notranje zadeve in po koncu vojne je posle opravljal še naprej, dokler se ni za vselej znova zapisal zemlji, zemljici dragi.«

Milenko Strašek, TV-15

Muršakova klüčaja je še vedno pomembna točka na poti iz Lenarta proti Zavrhu čez Strmo goro.

Foto: Kronika ZZB.

MOJI SPOMINI

FRANČEK PLOJ

- aktivnost mladincev za osvoboditev domovine

Nabrusimo kose, že klas dozoreva ... je pogosto prepevala na sestankih mladina Črmljenšaka, Zavrha, Selc, Nadbišca; v času, ko je okupator divjal po Slovenskih goricah in vsiljeval nemški jezik. Pesem je vlivala up v lepše čase in spodbujala k številnim akcijam, ki smo jih izvajali.

Spominjam se, da je mladinska organizacija Črmljenšaka in Selc štela v letih 1944 - 1945 15 članov, simpatizerjev OF. Na mladinskih sestankih smo kovali načrte za diverzacijske akcije proti okupatorju. Mladina se je rada udeleževala, predvsem so bile vnete mladinke.

Nekega decembrskega dne leta 1944, smo se domenili, da bomo izvedli akcijo podiranja telefonskih drogov. Na vsak način smo hoteli pretrgati telefonsko zvezo med Lenartom, Voličino in Koreno. Akcije smo izvedli v nedostopnem in dokaj nepreglednem kraju, ki mu domačini pravijo Jazbine. Načrt je pripravila Zinka in o tem obvestila Maro, ta je zbrala mladince ob določeni uri pri Poličevih. Ker nam je bilo potrebno orodje za žaganje drogov, smo zadolžili Frančeka, ki je prinesel od doma žage, ne da bi za to vedeli starši. Na kraj akcije smo prišli na skrivaj. Ko smo bili zbrani, smo čakali povelje, ki se je glasilo: "ŽAGAJ!" Z žaganjem smo pričeli, ko smo zbrani ugotovili, da ni v bližini nobene nevarnosti. Bili smo sredi dela, ko iznenada čujemo čudne šume po telefonski žici. Šele pozneje smo ugotovili, da so mladinci iz Selc istočasno žagali drogove v bližini na svojem terenu. Mi smo se iz previdnosti seveda umaknili v bližnji gozd in čakali, da je nevarnost minila. To so storili tudi mladinci iz Selc. Drug za drugega nismo vedeli, zato smo se drug drugega tudi bali. Ko smo končno izvedeli, kaj se dogaja, smo delo nadaljevali in končali. Po končani akciji smo se veseli razpršili domov.

Po skrivnih poteh smo dobivali listke-parole, na katerih je pisalo: "Živila OF! Živila svoboda! Živel maršal Tito!", itd. Te listke smo podtikali nemčurjem. Vse polno pa smo jih natresli tudi v strelske jarke, na ceste in drugod. Po hišah in plotovih smo pisali parole "Živila OF", "Smrt fašizmu - svoboda narodu", itd. Prejemali smo tudi glasilo OF Slovenski poročevalec, ki nas je obveščal, da se bliža svoboda, raznašali smo ga simpatizerjem OF.

Ko smo pričakali svobodo, smo se zbrali mladinci in mladinke, članice AFŽ in drugo prebivalstvo, ki je željno čakalo svobodo in to v centru Voličine. V cerkvi je bila zahvalna maša, ki jo je vodil nemški duhovnik, v cerkvi so se pele slovenske pesmi, prvič po štirih letih okupacije. Tega veselja ni mogoče opisati, bila je tudi Žnidaričeva godba, ki nas je spremljala iz Voličine do Korene. Nosili smo slovensko zastavo s peterokrako zvezdo, ki so jo sešile domače šivilje. Na tem pohodu je bilo tako veselje, da so nas domačini pozdravljali in se z nami veselili svobode.

To je nekaj kratkih spominov življenja med vojno in po osvoboditvi.

Franček Ploj

Žnidaričeva godba na pihala 1945 ob osvoboditvi.
Foto: Kronika ZZB.

Franček na avtobusu med udeleženci izleta.
Foto: Kronika ZZB.

O PREŽIVETEM PEKLU DRUZOVIČEVIH REPORTAŽA V DOMAČIH NOVICAH

Leta letos poteka našteko 60 let od začetka mojega trpljenja in mučenja ter grozot ki sem jih doživljala v taborišču smrti Auweilzu.

Priča tako 60 let od mučenja mojih starčev ter sestre in ustrelitev v Starem plešem, v Celju 30. julija 1942 ter nato odpaljenih v Gradoči kjer so jih upopeli v nemčost.

Zgodba spomini zato, da se morda spomim in da se ne poznejo redovi sramnja katerih kaže, ki se je dogajalo med nemško okupacijo. Pa tudi to kar smo obzivali in nekateri tudi prečekali.

Slo te pripovedjo po mestu kdo še bolj ostal svabano in doberne naše predele Slovenije, kakor tudi kraje, v katerem živimo. Ker ja moj življenjski večni rezervat od kadrovirat in kje sem bila doma - moram vse spomiti po vrstah redov.

Moje družine Druzovič je najprej živila v Ločkem Vrnu pri Destniku in tam sta se poročila oče Gregor Druzovič in mati Marjeta Vojšček. V Ločkem vrhu smo imeli ekonomno posestvo in celo naša žena Arest pomoli na Vrancino k Kremšnici za preživetje.

V letu 1939 je vse našel večje presestvo v Selcih pri Veliki Britaniji, Rupartji in tako smo se še istega leta preselili v Selce. Sanelek se že dokler oddal velj od nika in si začeli ustvarjati družine. Najprej se je odobrila sestra Ivenka v Gieseckem vrhu in se poročila z Lipečem Frančem. Drugi sestri Marjeti je podla službi k vojni službi Pljuša in se tam tudi poročila. Svet Franček se je ponovil na Vrancino k Kremšnici in brat Jože se je tudi poročil in se odselil v Meribor.

Doma smo bili starija, sestra Antonija in jec Pepica. Po nepridu Nemčija na Jugoslavijo 6. aprila 1941 smo bili zelo preseršeni in na začetku organizirali zo upor proti Nemčem.

Na Pljušu je bil organiziran Loškičev odred. V ta obred so se že vključili bratje Rež Mirko, Koče in Vinko. Mirko je bil znanec z majno sestreljeno Matildo Rež. Mirko Rež se je večkrat ogledal pri nas sestri amm vendor hil somendriki in tudi tridev a sestri smo že zasebno sledovali s kakšnimi kurirskimi pošto.

In nekoga ena se je prav Mirko ogledla pri nasu hiši in ker je bila pri nas tudi sestrica in vrnata je bila in kažeja da človek in kaj del pa prima in odgovorimo ju, da je sorodnik.

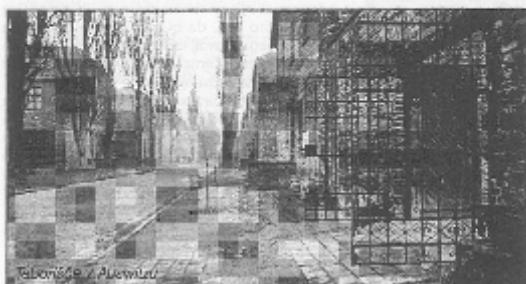
Zemica edide in doma polev sijaj videla in dozvedela in da je videla partizana. Dva dni kasneje, to je 13. julija 1942 zjutraj ob 4.30 se prizeljajo gespeševale iz Pljuša, oče Jh je 74, skudata z automobilom ter hčer oklicuje. Nas poklicuje iz hiša ter obeta v živo na zrak, da bo vse dobit prekazana in takoj partizane. Oče je moral tako dolgo leteti sicer ni bilo kontakta prekazana in tako dolgo n-o je gespeševale drži ptičelo nad glavo.

Ker pa niso niti niseli in očeta poslali in niso vse željeli odpaliti v Pljuško zapore. Hčer je živila pa so se zadržali.

V zapori so vsakega posamezno zseljevali in mučili. Po nekaj dneh zasilstevanja in pritegnjanja so nas odpeljali na grad Bon. Na Bonu so nas obdelali s smrtno ohrombo in odpeljali v Celjki, manj zasek kjer so bili usnejeni 30. 7. 1942. Iz starega piskra so niso odpeljali v avstrijski Graz v kremšnati na upopeli. 30. 7. 1942 so bili usnejeni oče Gregor Druzovič, mati Marjeta Druzovič, sestra Antonija Druzovič, sestrica Matilda Rež, teta Jera Vuček, bratranec Stanislav Slođnjak. Ustrelili so vse tiste, ki so sodelovali in bili vključani v Loškičev odred.

Mene niso smeli ustreliti ker sem bila mladoletna. Stara sam bila le 16 let. Odpeljali so me v labotnišče smrti, 30. avgusta skoraj s 86 73 ženskami. Vozili smo se tri dni, z vikom, zastrošeni tako, da se je že takrat pokazalo da ne potujemo v "dobrot" kremšnico.

za nadaljevanje

Taborišče v Auweilzu

Ko prispamo v mesto Auweilz ne vsem sledijo do go egg in Gauerni v vrsti, da nas posrežijo: In obran ter sicer tekmovali naši in naši sibirske ublike in usluževali to na hiti lastni noski. Da si njeni ne so kdo pobegnil. I nam vseké intenzivnemu življaju življajo številku. Jaz se n' dobila štavki 1898. Potem nia bil včas dovez naševčem sajto še stavki.

Nato se nas ugnal v Baraku. Za baraco so bile podobne bolj zanimive in niso bilo nobenega a vime, b je poda vstreča. Pozorni n' kdo n'kam kajjeve. Pocnejo se nam povzeta, da eu le turke bilo usposobljiv in n'kam n'jare za konjka Hess. Tudi vode ni očit. Stranček je bil namenjen tari, ki je služil za zaslon, tako da si lahko upravlja predmet. Zgajilo se je tudi da je b' a gnez in jaz n'kam kajjeve. Čanesa pedla v to jame. 1.60 m. Tragi živčki in jo takoj in jami urnila.

Poletje je bila dvordestrona v njej malo slame in jazmazna doba za povezunje. Tudi kužalino n' bi bilo včas za pekli in vodeč. Pečili smo se tako grele ce smo se skakale cruge in drugi.

Vsičko smo zjutraj ob 4. ur. nato je sledil apel, koščin in včas preštevanje za katere smo živali in vseh, ki so včas zanjko amm dobiti. 2. ur včasno krov, nato u kuhinje za ce i dan, n'kam kužek ali se življivje v tangerje. Za kostolječi včas včas voda, v kuhinji pa je kuhinja klemraba.

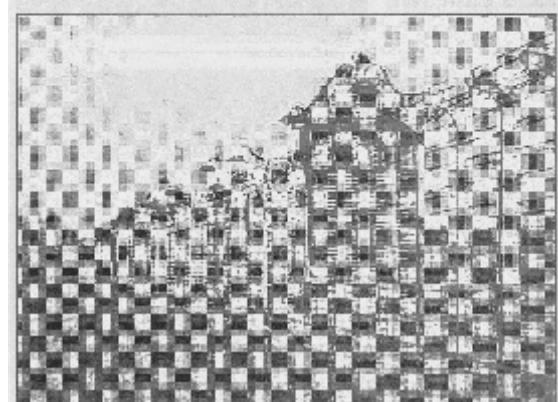
Po zajtrku je bilo obvezno delo. Deleli smo to, da smo podali stavnino včas in to opoko prevzeli na dočetno mesto, kjer so zidali novi barake, k se ih temeljili za novo Intanrence. Včasom amonti, da je bil pm, na tem razstavi voljca Poljski cu vas, ki so, c' kremci ob okupaciji izselili in skočili prečrtili za taborišče smrti.

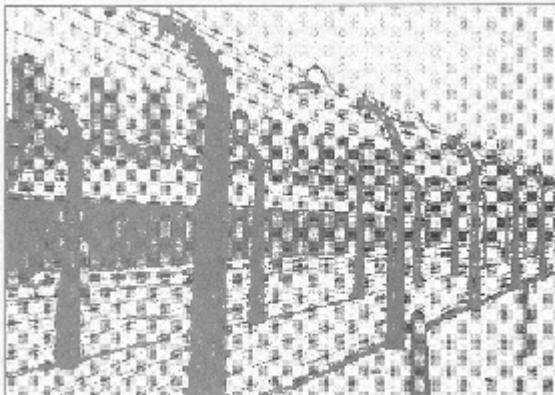
Da konča vojno je bila včas zrednugovčna Italija, ce n' ostalo n'či od povezunja, včas baraka in kremzari.

Med decmi je bila zeločitna pizzica, ki pa ni bila zeločit na nas, jadi organizirale res je k delu. Ce kocata n' moglo voziti toleli zaradi izbrančnosti in jo zanjočili tako dolgo topila, da je na včas umrla. Ostale smo jo mordale do končnega delu in prenest v Šloboče, ker so se odredili v kremšnici. Ta zemica se je menovala Kocata se bila prejšnja kazensko ali preslurka, včas mogeče mortika, ki so bile namenjene in posreževane na to mesto zrnil, da mitičja črna vez incarncija. Tam se jih rekli včas jih uničili včas si vredna.

Če pa so gestopovali tangerje, da je bila katera od teh paricih dobra za jehi včas, so bili njo spravili v kremzari. Tako da se morale sodelovali z SS, kar so nismo storili nikoli.

Če se spominim razaj lega n'čenčerjeva, jugovir, da eo b' le našteveč žrtev z di. Prideljal so včas Intanrence, živ skoči, ter pod prevoz, da gruzi v kremšnico se kuširal so z evropo namesto včas spustili plin ter z tem včas pomordili. Včas so zadržali, zrnil, mordali, in včas na ratno vojno v kremšnici.

V letu 1940 sem živel v Škofji Loka, da mi blizu Ruska armada in da nas budo osvobodili, saj smo že stali z menjem topov in komisij čekali, da ne rešijo iz te tovarne armati. Tudi venci so želi stulti in veden, da codo vojno legi, bili nato se nas postali v koloni proti Hargov Polju. Da jih smo hodili in čni in roči. Nemini so nami hranu zmanjševali, takoj nismo niti jedli, sonči sili vedo. Mnogo jih je omrilo zaradi te vedje škarcerjev in škole.

Američani so osvojili taborišče Auschwitz, Angleži so osvobodili internatno. Dali na nam hranc in chliko, da se nini coperjanimo in nato poslasti domov. Devel din in neči serija vez u domov v Zivilnih vagonih. Ko sem presepla v Selce sem ugotovila, da ni več nase nbe, zatem sem lešena panta in mizri ter sestra.

Takrat sem izvedela resnico v Cesarski mojil, najdužajin in življeni, ki jih je zadejala vojna.

Pret Jote je bil prvič mobiliziran v Nemčijo na delo, in so cesarodite se je vrnili ter znotri gradnje protigradni zid.

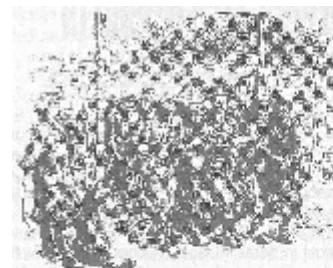
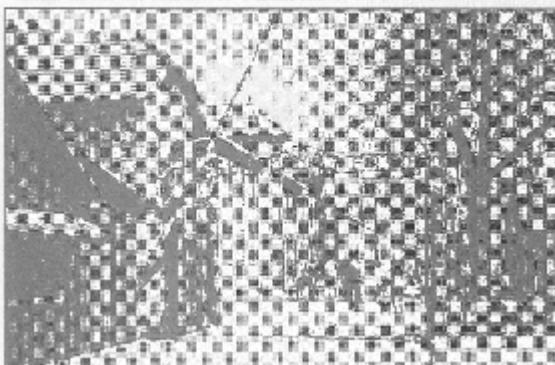
Zrat Francišek je moral v nemško vojino in 11.8.1943 pri Mužru stupi v NOB ter se boril v 1. divizijski 1. četrtletičke brigade v 7. korpusu. Padel je 14. d. 1944 v kraju Smrtna pri Zidemergu, pokopan pa na pokončnosti v Hrini.

Do vnitri iz taborečega sem se malo opomoglo, ter se zapose la in se tudi posmotri in sedaj živjet jasen življeno po treh četrtih z državami.

Tu je le deltek mojega življenja in mojih sorodnikov, vsem v spominu, da se te strahita niko, vedno o poravnile. L, adje ne vedu, ka, puni, bili svoboden v svobodni domovini. Zato spošči, mo ljube, ki so te shranile do živeli.

Jubilino svojo minimočno, imenuj z en mod, vodilni složki, slohomi naš, vstopila zgo, za včjeti juri. Vsi si željajo tu, da se kaj takšnega ne bi nikoli ponovil. Vaj Že dodam, da sem 7. 11.1982 dočis, od predsednika Josa pa Hrana ita zlato meda, o za zasluge načodi.

Pepca Vrenko, rojena Družovič

Krematorij je bil zelo velik 4 vel karške teži, ki so gorele roči in del in požrele uoge ljudi ali okostnike. V 24 urah je bila norma 9000 ljudi. Vse doči je smrtniki pri Slovenskem mesnu in kosteh. V krematoriju so metali še napoldive, niti če n. gledal kod ali kaj si za nih, bil a samo števka. Več ljudi so pomorili in pobit več a bilo prostora za nov transport. Transportni so dnevno prijelihi po flotah in se več ljudi. Tako da so morali čez noč do drugačja dne prijerevit prostor za novi transporti.

V laboratuju je bila tudi borska za tekmovanje zdravljenje. Zdravnik so bili tudi interneranci. Bili so iz različnih držav. Največje je bilo Poljaki. Ti zdravniki niso mogli in če pomagali, ker je bil glavni za vseh gestapoov. Smrtni je lahko določata, tudi njega in nato krematorij.

V laboratuju so bili tudi bojjo horaki, kjer so starovali člani SS in li SS so si izbirali lepe ženske krali mladiči dokler in jih poslujevali ter na njih delali razne poskuse. Umetno upločevanje, sterilizacijo. Dedači so rezala zdravila in proklisterje, ca so videli kakšno te vpliva na odpornost ljudi. Po tem poskušali so da ali zdravila (jala, ki so se občasno) svetu in vzakom. V hrano so cejali takdimerovan žirni, ki je povzročil trisko. Ta hrana je tudi povzročil žalobnički l'us. Ker so pa po laboratuju latko dobivali pakete od svoljcev, so nekateri dobivali česen in tam česrom se je veliko takočlšen krov očesalo tifusa in želodčnih krivic. Tudi pri tem leta 1943, zbruhlo za tifusom in ga preobredila s pomorja česma.

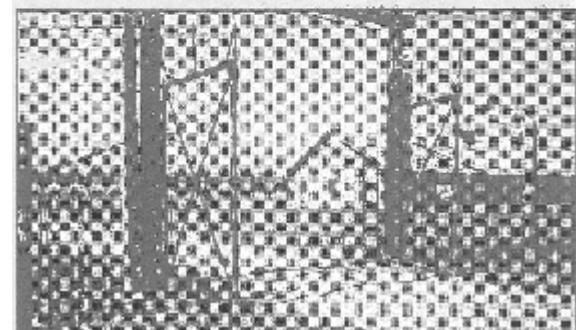
Ker sam bila daje baza v laboratuju in obram omenil, da smo Slovenka bila izredno povezane med seboj. Med slovenakimi interneranci je bilo nekaj takih, ki so delala v raznih delih v vrtnarstvu ali celo v pisarnah SS so bile zaposlene, svedeč takšne, ki so znale nemški jezik in večše o nemškoga dela. Čez cen smo vsečno spremljale vse dogajanja kaj se je dogodilo doma v Sloveniji in Jugoslaviji. Zvezde smo se naslikali sestajale in si povodala vse novosti iz domovine. Vsečom smo počivali v hiši in druženje iz nasov ampak ne želeli nositi prispev in tisoč zvezvodni.

Dolj so ju učila svetuljka, dolj so Nemi ludi že prizakovali in razčle, dogodkov, in postali so bolj mestni za nas. Slovenke in Jugoslovance. Najbolj je podobil Žid, Poljaki in Ruse.

Soverke smo bile tako povezane med seboj, da sto si delile vse kar je bilo treba, samec da smo ostale žive. Če se spomiram je ena naša Slovenka, dolga, na postelji mrtva, zbrusil in tako začetila Slovensko, da ni končala v krematoriju. Vratin je letenka Slovenska presegnila iz vseh prijateljev, ki je bila določena za v krematorij. Sartio da ju posluži živu.

Največji morilci v laboratuju je bil Palman voča a ujetnik, ta je tolkal in klapalko ter iščezel, zrušil ali umrl. Zato eu mu tudi reki zver emri.

Ta Čovek, a seguro pobil neveč ljudi v laboratuju. V kotkor ni dosegel, da ga ubili s pratevjem, ga je vrgel na ždrobo ogrobo, ki je bila pod električno napetostjo, tako da ga je elektrika učila. Žica, a bila pod napetostjo da nemirnici niso imeli minimálnosti pohrega, vijgraj, češkoljubigari strčili elektrika.

Rudolf Družovič

Druzovičevi-sorodniki ustreljenih Gregorja, Marije in Antonije,
v sredini internirana, takrat mladoletna Pepca Druzovič, poročena Vrenko.

Foto: Kronika ZZB.

EDO ZORKO-MIHEC

Rodil se je leta 1912 v Šetarovi pri Lenartu. Že pred vojno je bil vključen v napredno mladino. Zaostalost in revščina Slovenskih goric so ga spodbujali k temu, da je tudi takoj po okupaciji pričel aktivno delovati v osvobodilnem gibanju. Povezoval se je z Muršakom in Srečkom Rojsom-Nikom. Ko so Nemci v letu 1944 mobilizirali fante letnikov 1911,12,13, je odšla večina teh fantov v partizane; tudi on je storil tako. Nekaj časa so se zadrževali v hrastovskih gozdovih. Med dvajset in 30 fantov je nato Ledinek vodil na Kozjak, Edo pa se je vrnil na teren in ostal, kar je bilo najtežje.

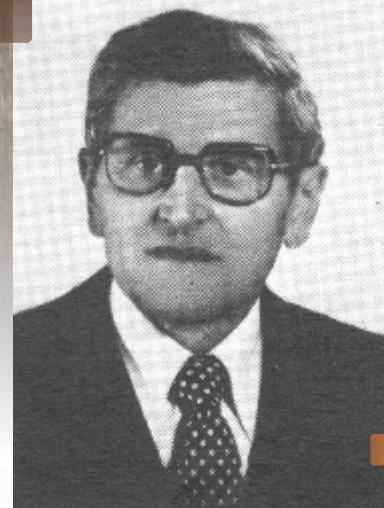
Najprej je bilo njegovo področje delovanja v Jakobu in Jarenini, nato pa v domačih krajih okoli Voličine. Z njegovim prihodom se je osvobodilno gibanje močno razmahnilo v Zavruhu, Nadbišcu, Črmljenšaku. Sodeloval je pri vseh akcijah. Skupaj z Elo Kristl-Tanjo sta organizirala ustanavljanje odborov in širila gibanje. Tako sta skupaj padla v zasedo pri Domanjkovi javki. Tanjo je nemški rafal pokosil, sam se je vrgel na tla in se rešil. Tanjo so mrtvo našli domačini naslednji dan, saj Nemci niso niti vedeli, da so jo zadeli.

Edo je ostal kot aktivist na terenu do konca vojne in vodil OF ter Okraj Lenart, dokler ni bil spremenjen. Po vojni je prevzemal številne funkcije v Lenartu in Mariboru, nazadnje v Lenartu, kjer je bil tudi predsednik občine. Upokojil se je leta 1971, umrl pa 21. februarja 1986. Tudi njegov pogreb je pokazal, koliko so ga ljudje spoštovali, saj se ga je udeležilo ogromno ljudi.

To je bil odraz njegove klene narave in pripadnosti Slovenskim goricam; vse do svoje smrti se je zavzemal za razvoj teh krajev; svoje odkrite pripovedi je rad prenesel na mlade, ki so ga imeli radi in so ga vabili medse. Bil je vesten, skromen, predan in tovariški.

Za svoje delo je dobil številna državna odlikovanja in družbena priznanja in tudi v borčevski organizaciji je bil znan kot dober organizator, sodelavec in aktivist.

Njegovo delo je prevzel sin Edo in ga z enako zavzetostjo nadaljeval. Očetove vrednote so ga kalile v življenju in dodal je še svoje izkušnje pa prav tako zavzeto opravljal svoje zadolžitve do prerane smrti v letu 2015.

Edo Zorko-Mihec.
Foto: Kronika ZZB.

EDO ZORKO-mlajši

Rodil se je 2. 10. 1940, očetu Edu in mami Elizabeti. Oba starša sta aktivno sodelovala v NOB, zato je tudi sam bil član KO ZZB Voličina in nazadnje njegov predsednik. Dosledno in z občutkom za zgodovinsko resnico je vodil odbor z namenom, da bi se ohranjale in širile vrednote, ki so do bile svojo začetno vrednost v času vojne, trpljenja in pomanjkanja.

Aktivno je sodeloval pri pripravi obeležitve obletnice delovanja bolnišnice CAFA in zbiranju gradiva za brošuro. Ker je bil dober poznavalec Voličine in ljudi, je organiziral obiske informatorjev. Skupaj sva obiskala v letu 2014 še živeče priče dogajanja med vojno in v povezavi z delovanjem bolnišnice.

Edo, ki ga sicer poznavalci lokalne družbene in politične scene poznamo kot predsednika Občine Lenart, izvršnega sveta, načelnika oddelka za gospodarstvo, nosilca številnih drugih funkcij v času delegatskega sistema v izobraževalnih in kulturnih sferah, kritičnega in ostrega, je bil na drugi strani občutljiva človeška duša, ki je dobro premis�il vsako besedo, preden jo je zapisal ali jo dovolil zapisati. Tako sva skupaj oblikovala besedila v pričujoči publikaciji in nazadnje je ostalo na delovni mizi gradivo, ki ga je skrbno predelal in popravil v skrbi - kako bo kar najbolje in najbolj verodostojno zapisano, kar se je zares dogajalo.

Težko je bilo nadaljevati brez aktivnega sodelavca, ki si je tudi zelo želel, da bi gradivo ugledalo luč sveta, saj so kronisti voličinske ZZB dosledno zapisovali dogajanje, da ne bi ušlo pozabi.

Edo je umrl 27. aprila 2015 v Lenartu, kjer je živel in je tudi pokopan.

Edo Zorko-mlajši.
Foto: Marija Šauperl.

Marija Šauperl

Edo je med drugim zapisal tudi spomin na Srečka Rojsa- Nika, kot ga je sam doživeljal. Ta spomin je vreden omembe, saj je med tem umrl tudi Edo in bo zapisana beseda trajen dokument spomina na slovenskogoriškega revolucionarja, ki ni dočakal svobode.

SREČKO ROJS-NIKO

Kadar smo v moji mladosti v Voličini govorili o partizanih, je bilo v mislih in občutkih prisotno največkrat njegovo ime. Bil je nekak simbol za uporniškega borca proti okupatorju, ki je bil domačin iz Voličine. Nam šolarjem je bil sicer osebno neznan, zato skrivnosten, tem bolj, ker je bil na proslavah in manifestacijah slavljen kot velik junak.

Rojsova družina sredi Ruperta, pred tem v Nadbišcu, je bila znana vsem daleč naokoli, iz številnega rodu sester in bratov je nastajalo veliko novih družin. Srečko, najmlajši med brati, je žal ni dočakal. V najlepših letih življenja je padel pod streli okupatorja, zoper katerega je šel v boj.

Če se poglobimo v kronike in zgodovinske opise odporniškega gibanja v Osrednjih Slovenskih goricah, bomo na številnih mestih zasledili njegovo ime: že takoj v prvih sestajanjih in razmišljjanjih domačinov o usodi Slovencev v okupirani domovini, preko pobud o zbiranju orožja za organiziran odpor pri svaku Muršaku, do misije s Francem Zalaznikom - Leonom in nato pri vlogi, ki jo je imel pri povezovanju partizanskih enot na Pohorju in Kozjaku s slovenskogoriškimi partizani in aktivisti.

Kot partizan Niko je Srečko Rojs, sicer študent in intelektualец, lik svobodoljubnega, pogumnega človeka, ki se zave svoje vloge in trenutka, ko je boj edini način, da ohranimo slovenstvo, svoje korenine, družine, vasi in mesta. Zagotovo so mu pogum dajali tudi vzorniki ter predani borci in aktivisti, ki jih je srečeval in se družil z njimi. Kot mlademu moškemu pa mu je bila po vsej verjetnosti ideal in čustvena opora tudi hrabra ženska duša, da je trdneje verjel v smisel odločitve.

Ko beremo kakšen dober roman o odporniškem boju, katerih akterji se zadržujejo v zemljankah ali na senikih pri naklonjenih družinah, šele celovito začutimo, da je bilo v odporniškem gibanju in boju naših partizanov nekaj svetega, domala poetično tenkočutnega.

V krutosti vojnih razmer in bitk se človek lahko obdrži le z občutki o lepoti življenja in medsebojnega prijateljstva.

V spominih na Srečka Rojsa - Nika, človeka in partizana, se odstira vsa razsežnost povezanosti med nami ter z njim in vsemi, ki so padli in trpeli.

VIDA BRUMEN

Rodila se je v Lenartu 16. 4. 1924 mami Marjeti in očetu Ivanu. Oče je bil uradnik, zato so stanovali v prostorih takratnega sodišča, kasneje občine.

Vida je živila v družini z bratom Mirkom, sestro Hedviko in bratom Milanom. Živila je trško življenje in obiskovala meščansko šolo. Opazovala je okolico in kaj kmalu presodila, kam sodi njen značaj. Bila je drugačna kot večina ljudi v trgu.

Kmalu je očetovo službo izkoristila za svoje »skrite aktivnosti«. Zelo mlada je bila, ko se je pričela druga svetovna vojna. Vključena je bila v mladinsko organizacijo in kmalu dobila zaupne naloge prenašanja letakov, obveščanja in prenašanja določenih predmetov iz kraja v kraj. Pogosto je namreč zahajala v Voličino (po mleku in podobno). Vzela je očetovo kolo, ki so ga vsi poznali, na glavi je imela vedno čepico, pod njo pa letake, ki so našli prostor tudi v kanglici za mleko. Orožniki je niso nikoli pregledali, saj je bila to hčerka njihovega uslužbenca. Tako je Vida vsa leta vojne aktivno sodelovala s partizanskimi aktivisti, tudi s Francem Zalaznikom-Leonom, Srečkom Rojsom-Nikom, aktivisti iz Korene in vseh okoliških krajev.

»K Smrdeljevim sem prvič prišla z neko pošto čez Hrastovec in Viničko vas, vračala pa sem se čez Voličino. Cafa takrat še ni bila gotova. Občudovala sem Smrdelja, ki je sam izkopal bunker, do katerega si prišel po trebuhi skozi tunel v listju. Ves material je s samokolnico odpeljal in nanj naložil gnoj. Kot v lisici luknji si se počutil. Bila sem drobna in enkrat sem bila v njem. Pograd je imel posteljo zgoraj in spodaj. Nisem se dobro počutila ob misli, da bi se lahko zunaj pojavili žandarji.

Kar precej ranjenih so zdravili v Cafi, zdravil je Pihler iz Pihlerjevega štoka, na Pesjaku. Veliko je pomagala tudi sestra Liza, Štefka Lorber; tam se je zdravil tudi Miro Kurbus; zdravila so prinašali iz Maribora.

Moje poti so redno vodile mimo Vogrinovih (kjer je nato padla Tanja) na Koreno, čez Dolge njive, Jablance. Pošto sem nosila v Cerkvenjak, v Brengovo, v Trojico, v Jurovski Dol - h Korošcu, na Žitence in

Vida Brumen (levo) in njena mama na dvorišču sedanje Občine Lenart.

Foto: Arhiv Knjižnice Lenart, Vida Brumen.

v Gasteraj. V torbi sem vedno imela steklenico za »šnops« in »glaž« za med. Pod kapo pa letake. Vse sorte smo »tržili«: zajce, usnje, mešano blago iz trgovine Bajgot - 80 kg moke. Vedno več stvari je bilo potrebnih za partizane na Pohorju in aktiviste OF v Slovenskih goricah in vedno bolj nevarno je bilo. Meso iz Pirherjeve mesnice smo spravili do Muršaka - Mateta in potem od tam naprej.

Najbolj napeto je bilo v času aretacije Drnovškovič v Koreni. Z Zorko in Dunko smo bili skupaj 2 dni pred aretacijo. Oče, ki je izvajal sodni rubež za hiše in sem preko njegovih aktivnosti videla, kaj se dogaja, me je vprašal: 'Kaj se ti toliko zanimaš za te hiše?' Ni mogel vedeti, kaj je vzrok za moje zanimanje. Ko pa je izvedel, da delam za partizane, je rekel: 'A tako mi ti zaupaš?' Tudi sam je pomagal pri ilegalni dobavi mesa v Voličino.

Nikoli me ni bilo strah. Vedno sem imela pripravljene vsaj tri zasilne izhode, če bi me ustavili na poti.« Po vojni je dokončala ekonomijo in pravo, vse ob delu, službovala v Beogradu, Ljubljani in v Lenartu.

Na Občini Lenart je dolga leta vodila oddelek za gospodarstvo in finance, 13 let je bila tajnica občine in se po skupaj 20 letih službovanja na Občini Lenart upokojila.

V letu 2016, po 40 letih upokojitve, je umrla in je pokopana na Hajdini pri Ptuju, saj je zanjo skrbela nečakinja, ki živi na Ptuju. Tudi sama je zadnja leta preživelna v Domu za starejše Ptuj. Ob obiskih se je rada pošalila: „Dopolnila sem še eno delovno dobo.“

Njeno neumorno, predano, natančno delo za slovensko družbo nima ocene v številkah. Še bolj njene značajske vrline, spoštovanje sogovornika, izjemno znanje in izkušnje, toleranca, solidarnost, pripravljenost pomagati in ostati zvest, stranki, organizaciji, ljudem.

Mednje sodi tudi Zveza borcev za vrednote NOB Lenart. Vsa leta od upokojitve je bila tajnica združenja, vestno skrbela za vse: bila je duša lenarških borcev. Tudi po odhodu v dom, ni pretrgala vezi. Do zadnjega je vedela vse o delovanju, saj je v domu prebrala vse časopise in pogledala vse domače internetne strani, ki so jo pripeljale do iskanega podatka. Tako je tudi redno plačevala članarino in čestitala vsem za dogodke.

Marija Šauperl

PARTIZANSKA BOLNIŠNICA "CAFA"

KMETIJA SMRDEL-KOCBEK

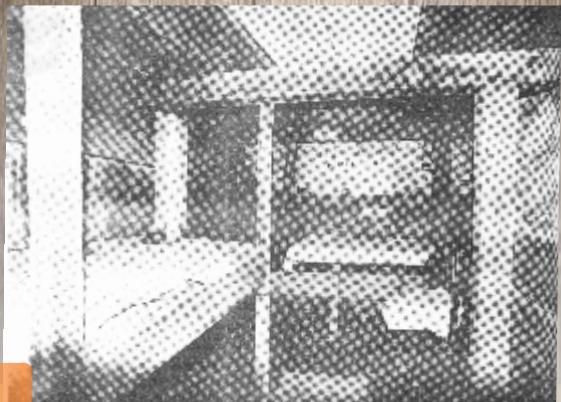
PARTIZANSKA BOLNIŠNICA CAFA - danes kmetija Kocbek; med NOB kmetija Franca in Ane Smrdel. Domačja Kocbek v Zgornji Voličini 28, kjer se nahaja lokalni kulturni spomenik CAFA. Družina Kocbek, Feliks in sin Alberto nadaljujejo kmečko tradicijo in tudi ohranajo dediščino, tako da omogočajo dostop do spomenika in prijazno sprejmejo obiskovalce, ki jih je čedalje več.

Foto: Google Street View

Jeseni leta 1944 se je vrnil iz nemške vojske Smrdeljev sin Andrej in se zblížal s partizani. Ugodna lega njihove domačije je očeta Franca pripravila do tega, da je v gospodarskem poslopju pričel kopati bunker kot skrivališče za partizane, ki so se vedno pogosteje oglašali. Bunker so začeli kopati jeseni leta 1944. Največ je kopal stari Smrdel. Mesto so izbrali na vzhodnem koncu gospodarskega poslopja, pod listnikom.

Imel je dva vhoda: glavnega, prikritega s kupom desk, in zunanjega - zasilnega, ki je bil predviden za zasilni izhod, če bi Nemci odkrili bunker. Vhod je bil tesno ob zidu, zametan z zemljo, na kateri je rasla mala češnja. Bunker je imel obliko pravokotnika, opremljen s pogradi in majhno mizo v sredini. Na mizi je bila petrolejka, na pogradih pa slamnice s čisto posteljnino. Že takoj, ko je bil bunker gotov, so ga začeli uporabljati kot bolnišnico.

Vse delo okrog bunkerja so opravili ponoči. Izkopani material je Smrdel odvažal in ga pokrival z gnojem. Bolnike in ranjence je sprejemal le oče Smrdel. Pogosto jih je celo sam nosil v bunker, jim prinašal hrano in jim stregel. Kuhala in prala je njegova žena Ana. Za prehrano je spočetka skrbel Smrdel sam, ko pa so v Zg. Voličini osnovali odbor OF, so tudi sosedje pomagali s hrano. Zdravila je prinašal sam iz Maribora, pomagali pa so tudi drugi, zlasti bližnji sorodnik. Po skrivnih poteh jih je dobival od neke bolniške sestre iz Mariborske bolnišnice. Zdravil in obvez je zbral toliko, da jih je še ostalo po osvoboditvi. Bolnišnica je delala v strogi tajnosti. Mnogokrat jo je ponoči stražil sam Smrdel, često pa tudi njegovi otroci. Podrobno je bil izdelan tudi načrt za primer, če bi sovražnik odkril bunker. Smrdel bi odskočil v bližnji gozd, domači pa o skrivališču ne bi vedeli ničesar.

Notranjost partizanske bolnišnice Cafa na domačiji
Franca Smrdelja v Zgornji Voličini.
Arhiv Knjižnice Lenart.

Nemci so sicer slutili, da pri Smrdeljevih ni vse v redu, iskali so celo bunker, vendar ga niso našli. Z mirnim vedenjem in hladnokrvnimi odgovori jih je Smrdel vselej zнал odpraviti in prepričati. Ob neki priložnosti, ko je bila velika hajka po Zg. Voličini, je Smrdel zapustil dom in se potikal po okolici. S strahom je opazoval svoj dom, vendar je ostal bunker neodkrit, čeravno so Nemci hodili tik ob njem.

V partizanski bolnišnici je bilo običajno več bolnikov in tudi ranjencev. Težkih ranjencev ni bilo, zato tudi ni bilo zdravnika. Z zdravili so se zdravili sami, le proti koncu je pomagala partizanka Liza, ki je dajala bolnikom tudi injekcije. Med ranjenci, ki so se zdravili v bolnišnici pri Smrdelju, sta bila tudi: sekretar ljutomerskega okrožja Slavko Ivanjšič-Boris, ranjen v nogu, in znani partizan Mirko Kurbus - Mirot, ki je bil ranjen v glavo.

Pozneje so v gozdu v bližini Smrdeljevih v hrib izkopali še eno skrito zemljanko. Ta je včasih služila terencem, ki so se zadrževali na tem območju. Vhod je viden še danes. Vhod iz desk je bil pokrit z zemljo, na njej pa je bila posajena smrečica. Ko so terenci to zemljanko zgradili, so jo pokrili z dračjem in pustili samo eno manjše okno. Ko so od daleč opazovali to nevidno zemljanko, je eden od terencev rekel, da izgleda prav tako kakor Caf iz Voličine, ki ima samo eno oko. Od takrat naprej so to zemljanko imenovali "CAF". Ker je bila v neposredni bližini v Smrdeljevega bunkerja pod listnjakom bolnišnica, so prenesli to ime na ženski spol in to v "Cafa". Tako je partizanska bolnišnica pri Smrdelju v Zg. Voličini dobila ime "Cafa".

Po osvoboditvi je Smrdel kmetijo prodal Kmetijski zadrugi, ta pa je na podlagi arondacije posestev v Selcih kmetijo prodala Rozini in Jožefu Kocbeku. Danes na tej kmetiji gospodari sin Feliks z družino in materjo. Kocbekova družina je nudila vso pomoč in dala na razpolago najprej obnovo pročelja in zadnje strani gospodarskega poslopja, na katerem je bila odkrita spominska plošča ob krajevnem prazniku Voličine, dne 29. 7. 1978.

Za dan borcev, 4. 7. 1981 pa je KO ZB Voličina s pomočjo OO ZB Lenart bolnišnico preuredila in je sedaj na razpolago za ogled vsem in pa mlajši generaciji, ki si jo lahko ogledajo in se prepričajo, v kakšnih okoliščinah so se zadrževali bolni in ranjeni partizani v Slovenskih goricah.

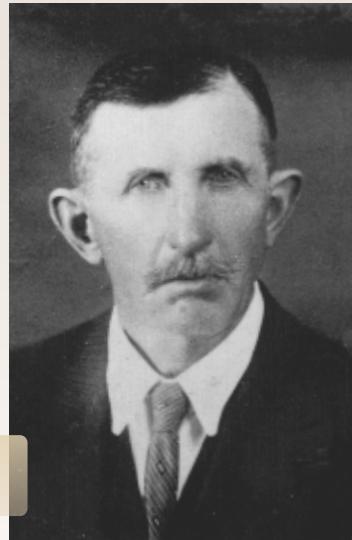
Po kroniki KO ZB Voličina smo povzeli zapis, ki zajema čas do prve obnove. Sedaj gospodari že tudi Feliksov sin Alberto in obe družini sta še vedno naklonjeni temu spominu. Tako so obnovljeno gospodarsko poslopje sami pripravili za sedanjo, zadnjo obnovo bolnice.

SMRDELJEVI

Pri Smrdeljevih je bilo sedem otrok, dve hčerki in pet sinov. Sinovi so že umrli, zadnji je umrl pobudnik za CAFO, Andrej, star čez 90 let. Hčerki Anica in Marija (Micka), ki sta bili med najmlajšimi, sta še vedno vitalni. Živita kot vdovi v Mariboru oz. Framu. Dobro se spominjata nemirnega obdobja druge svetovne vojne ter razmer, ko je bilo pomembno tudi na kmetih storiti kaj za osvoboditev domovine. Družina je prišla okrog leta 1930 s Primorskega. Oče je bil odločen mož z značilno primorsko uporniško trmo zoper vse potujčevalce. Za ekonomsko preživetje se je štiri leta kalil tudi v ameriških rudnikih.

Med okupacijo je bila Anica že zaposlena v trgovini pri Rupertu, Marija pa je obiskovala še osnovno šolo, skupaj z mlajšim bratom. Spominja se, da je takratni Rupert, sedaj Voličina, imel posebne značilnosti, ki so se kazale tudi v šoli. Ravnatelj šole, Rudolf Jaut, je bil tudi krajevni nemški vodja (Ortsgruppenführer), vendar je nosil pečat bivšega učitelja in celo kratkotrajnega ravnatelja na isti šoli v stari Jugoslaviji, zato ga je večina krajanov dobro poznala. Njegova podreditev nemškim oblastem je povzročila konflikt s prvo ženo Elo Kristl, ki je bila privrženka upora proti okupatorju, prav tako pa s številnimi bivšimi znanci. Jaut je bil ujetnik svoje povzetniške odločitve. Pri Smrdeljevih, ki so jim Nemci že mobilizirali dva fanta v nemško vojsko, so se morali prilagajati razmeram, čeprav so bili odločeni za pomoč partizanom. To se je odrazilo tudi v odločitvi očeta in iz nemške vojske prebeglega Andreja, ki sta se dogovorila, da bosta partizanom v domačem hlevu uredila skrivališče, iz katerega je nastala CAFA. Vhodov in izhodov v ta skriti prostor je bilo več; glavni vhod je bil kot nekakšen tunel, zato se je Micka, ki je bila tedaj še deklica, najlažje premikala skozenj in je velikokrat prenašala hrano ter odnašala in prinašala pošto. Pri tem poslu sta se menjavala z bratom Jožetom.

Marija se spominja tudi pogostih hajk Nemcev po Zgornji Voličini. Krive so bile prijave s strani simpatizerjev Nemcev, čeprav jih v tem območju ni bilo ravno veliko, kakšen pa se je vendarle našel. Kot značilni primer iznajdljivosti, ki se je posluževala med temi hajkami, se spominja, da so jo Nemci

Franc Smrdelj je na svojem posestvu izkopal kar dva bunkerja ter podpiral partizansko in osvobodilno gibanje v Slovenskih goricah.

Foto: Kronika ZZB.

prestregli, ko je nesla partizanom hrano v neko drugo postojanko. Samozavestno je odgovorila, da jo nese delavcem na njihovo oddaljeno parcelo. Na vprašanje, kje ima brata, pa se je obzirno obregnila, češ sami ju poiščite. En Nemec jo je sunil, nato pa so odšli naprej. Podobno so se morali odzvati, ko so jih Nemci presenetili z nenadnim prihodom, partizani pa so bili na kosilu pri njih doma. Partizani so se pravočasno umaknili pri stranskih vratih, vendar so pustili nekaj orožja. Tega so domači v naglici skrili v zakriti prostor znotraj mize, potem so Nemci malo posedli in zahtevali postrežbo. Ker so bili domači dovolj samoobrambni, Nemci še niso ničesar posumili, domači pa so se začeli tresti šele po njihovem odhodu.

Marija Smrdel, poročena Petrovič, je tako kot njena starejša sestra Anica (poročena Vindiš) zelo odločna in kljub bolezni živahna gospa. Na vprašanje, od kod črpa moč, pove, da jim je ata Smrdel ob mamini podpori podaril svoje klene gene, zato se obeh s hvaležnostjo spominja.

Po pripovedovanju Marije junija 2014
zapisal Edo Zorko

Marija Smrdelj, poročena Petrovič
Foto: Kronika ZZB.

OBELEŽITEV CAFE, SPOMINSKA PLOŠČA IN PRVA OBNOVA

Da je bolnišnica CAFA ostala, je splet dobrih okoliščin. Pomembna je skrb lastnikov kmetije, Smrdeljevih in Kocbekovih, ki so ob vseh prenovah v sodelovanju z borčevsko organizacijo, krajevno skupnostjo in občino poskrbeli, da bunkerja niso uničili.

Pomembna je skrb ZZB, znotraj združenja pa tudi KO Voličina, ki skrbno vodi kroniko, v kateri je tudi ohranjeno tako rokopisno, fotografisko, kot tudi publicistično gradivo in je na voljo raziskovalcem ter organizatorjem vseh vrst dogodkov in akcij, tako tudi nam pri izdaji te publikacije.

Tudi Zavod za varstvo kulturne dediščine je uvrstil bolnišnico v register kulturne dediščine RS in je s tem označil lokacijo kot lokalni kulturni spomenik, ki je tako večplastno obeležen.

29.7.1978 je takratni KO ZB Voličina ob praznovanju krajevnega praznika postavil spominsko ploščo, fotografije plošče in slavja s proslave najdemo v kroniki KO ZZB Voličina, ki je 4. 7. 1981 ob dnevu borca tudi prvič prenovilo bolnišnico.

Mnogi udeleženci NOB Slovenskih goric in aktivisti so še na fotografijah kot udeleženci proslave in jih danes ni več. Prav je, da se skrb tudi za njihov prispevek k svobodi in samostojnosti Slovencev ohranja in ponovno obnavlja.

Marija Šauperl

Franček Ploj ob vhodu v bunker.
Foto: Kronika ZZB.

SLIKOVNI UTRINKI PRVE OBNOVE CAFE IZ LETA 1981

Foto: Kronika ZZB.

PISMO PARTIZANKE LIZE

Ing Štefka Lorbek
Maribor, Medvedova 40

(26)

Maribor 23/7 - 1981

Krajevni organizacij ZB NOV Volčana

Zelo občalujem neneklonjenost uprde, ki mi ni privočila da bi se mogla udeležiti proslave in ogledati si preurejeno partizansko bolnišnico "CAFA".

Zgodilo se je, da jem pravno tisti dan, ko ste vi dali publiko na prost, odšla v zdravilnico.

Prosim vzbuz, da bi mi sprostili odprtost in me spravili pri ostalih, ki so zadevali pri pripravah in urejanju bolnišnice.

N bolj pa je pomembno, da ste se vi spet potrudili in da kaže bodo, ko ste v dokaj kratek čas opravili to delo, ki ga ni bilo malo, saj je bil bunker v zelo slabem stanju. Toda vi verete, da je bilo vredno, ker ste z tem dodali k obstojecim v vasih krajih še en promnik, ki skupaj z njimi nenehno prispeva k temu, da bila prవenost domaćinov v narodno osvobodilnem in revolucionarnem boju.

pronašna sem na vas, ki ste shranili partizansko iznajd =
ljivost in jo tako ustvarjalo prenesete v danasnji čivot.

Zaradi vsega tega se prisrčno zahvaljujem za
nebilo in upram, da me boste za prvo priliko splet
obrestili. Kmalu bi se pada splet srečala z vami, pa
tudi bolnišnico bi rada obiskala, videti njeno posobbo,
kakšna se kaže sedaj.

Prejmite še ne zastareli naš pozdrav:

Smrt fašizmu - probodo narodu

od vaše partizanke Lize

EFKA IN LIBERATA V ZDRAVSTVENI NEGI

Spošna bolnišnica Maribor je bila na začetku zimskih mesecev leta 1944 v primežu nemške okupacije, ki ni popuščala, predvsem v urbanih središčih. Narodnoosvobodilni boj se je krepil in mreža okoliških ilegalnih aktivnosti se je intenzivirala. Žrtve pa so padale dnevno in samoohranitvena surovost gestapa se je še stopnjevala. Ko so se nad jetniki preveč izživljali, a žrtve še niso hoteli likvidirati, so se oprijeli tudi zdravstvene obravnave v mariborski bolnici. Ilegalno pripadništvo in simpatizerstvo je že segalo med stene bolnice - tudi na kirurški oddelek, kjer je delovala odgovorna operacijska sestra usmiljenka Liberata s svojo pomočnico ali "asistentko" Efko. Med zdravništvom je prav tako obstajalo ilegalno zavezništvo. Od tukaj so delovale podtalne poti za prenašanje zdravil in sanitetnega materiala na položaje aktivistov in borcev. Često je logistika na ruralnih in okupiranih okoliških območjih terjala dolge kolesarske poti v nočnih urah in dolge pohode ogroženih prenašalcev do dogovorjenih javk. Na oddelku so znali zavlačevati zdravljenja in obravnavo prizadetih žrtev, da so lahko ostajali čim dlje v njihovem zavetju in oskrbi. Da je bil gestapo sumnjičav do določenih bolnišničnih obravnav, so bila v dokaz zaslisanja, na katerih sta se morali - ne samo enkrat - odzvati Liberata in Efka. Konspirativna povezava z ilegalnim zaledjem je zajemala območja Slovenskih goric, katere nosilka na oddelku je bila Efka, območja Maribora ter pohorsko in kozjaško zaledje, kar je tandemu Liberata - Efka v kirurški zdravstveni negi prinašalo ilegalna povelja. Tako je bilo tudi ob načrtovani akciji prve dni novembra 1944. leta.

Zdravstveno stanje pacienta, partizanskega voditelja, pomembnega za osvobodilno delovanje širšega mariborskega območja, ki je bil pod stražo pripeljan na operacijo, je bilo potrebno pripraviti za načrtovani transport in stražo onesposobiti za čas akcije. Liberata in Efka sta - domnevno s tihim pristankom zdravnika - ravnali po povelju, nato skuhalo kavo stražarju in mu jo servirali z uspavalom, da so lahko aktivisti med njegovim spanjem odpeljali zapornika. Čakalo je vozilo Rdečega križa. Ugotovitvi, da pacienta ni več na oddelku, je kmalu sledilo povračilo. A novo povelje je glasilo, da naj Liberata in Efka brez odlašanja zapustita kirurgijo, ker prihaja gestapo na oddelek. To opozorilo je prišlo iz ilegalne baze v Voličini pri Lenartu, saj ga je poslal Efkin svak Feliks Vogrin, ilegalec. Efka je v istem trenutku naredila tako, a Liberata je ostala, ker so jo vezale redovniške obveznosti. Bilo je hitro slovo za dolga leta. Efka je že na poti srečala gestapovce, a je niso opazili. Uspelo ji je pobegniti. Liberato so gestapovci aretirali.

Efka je bila domačinka z območja Lenarta, bila je ilegalna kurirka in bežala je tja, kjer je bila zasidrana njena ilegalna baza - v Voličino pri Lenartu, k svaku Feliksu Vogrinu in njegovi ženi, Efkinji sestri Lojzki. Hišo sta imela v središču Voličine, zato je bilo potrebno bežati naprej, do Smrdeljevega bunkerja, ki je bil bolnišnica Cafa in do javke na kovačiji Jožeta Domanjka in njegove žene Mile v smeri Pesjaka. Ponikniti in počakati na vodiča za Pohorski odred - je bil načrt. Medtem je Liberata nastopila pot v koncentracijsko taborišče.

V Voličini je bilo - po zapisih Janka Kšeleta - vključevanje v Narodno osvobodilno borbo (NOB) v Slovenskih goricah takrat množično. Mreža postojank, javk in zvez je bila močna. Najbolj trdno jedro

NOB v Slovenskih goricah je bilo območje Gradišče - Porčič - Lenart - Voličina - Korena. Leta 1944 so se odbori OF (osvobodilne fronte) pričeli združevati v okrožja. Aktivnosti na območju Pesjaka v Voličini so bile tako močne, da je bil Pesjak imenovan Republika Pesjak. Sleherna vas je dobila odbor OF. Delovali so pod izjemno težkimi pogoji okupiranega območja, ki je bilo teritorij Reicha. Zato je bilo tukaj tako težko organiziranje partizanstva. Tu se tudi ni moglo razmahniti domobranstvo, delovalo je le nekaj četništva. Okolje Maribora je bilo posejano z nemškimi bunkerji in stražami. Lažje je bilo tam, kjer so organizirali odbore OF na osvobojenih ozemljih. Prvi odbor OF je bil ustanovljen že leta 1941 v Cerkvenjaku, a nadaljnji so prav zaradi opisanih razmer sledili šele po dolgem zamiku. Ne tako daleč od Maribora, na primer v Voličini pri Lenartu, v Koreni pri Dupleku je nastalo močno partizansko območje, kar je pomembno vedeti za zgodovinski spomin. Muršakova klüčaja v Voličini je bila ena izmed točk, kjer se je čakalo na odhod v partizane na Pohorje in Kozjak. Določene so bile javke za sprejemanje sporočil in materiala. Na Pesjaku v Voličini je bilo središče odpora pri Kranjčevih. Franc Smrdelj v sosedstvu, graditelj bolnice Cafa na Pesjaku, je bil sekretar OF. Po pisnih virih.

V Zg. Voličini pod vzpetino na Pesjak je bila javka pri kovaču Domanjku, na drugi vzpetini pa je bila kmetija Franca Smrdelja. Odločil se je, skupaj z nekaj najožjimi sodelavci, med katerimi je bil tudi Feliks Vogrin, izkopati in zgraditi bunker, ki je postal bolnica Cafa. Kmetija leži ob gozdu, ki je bil pomembna zaščita za konspiracijo. Izkopali so bunker pod starim hlevom, ki ni imel le funkcije skrivališča, temveč predvsem funkcijo miniaturne bolnišnice s 3 do 4 posteljami v nadstropje za partizanske ranjence. Ob posteljah je bila miza s stolom in osnovno opremo za oskrbo ranjencev. Bolnica je imela prikriti zračnik-jašek, ki je bil speljan v notranjost hleva, pod listnjakom. Zakrit je bil s 1000-litrskim sodom za dostavo. Vhod je bil zunaj, za hlevom, bil je pokrit s premično ploščo, ki so jo prekrivale zemlja, okoljska vegetacija in drevešček češnje. To bolnico so oskrbovali ilegalci, med njimi predvsem bolničarka Liza, z zdravili, sanitetnim materialom in materialom za oskrbo. Gospodar Smrdel je skupaj s svojo družino sam negoval in skrbel za ranjence, zato težkih ranjencev niso sprejeli. V bolnišnico je hodil samo gospodar - tako navaja vir - in notri nikoli ni bil noben zdravnik. Družina je tudi sama držala stražo. Bolnica ni bila nikoli izdana, čeprav je sum pri Nemcih obstajal, saj so območje kmetije bombardirali in ena od bomb je zadela in poškodovala hlev. Umrle in padle partizane, ki jih ni pokopal grobar na pokopališču, sta tudi kdaj zakrivala gozd za kmetijo in grajsko jezero gradu Hrastovec na drugi strani hriba, kjer je imel gestapo svoje zapore. Konspiracija bolnice Cafa je bila izjemna. Decembra 1944 je Smrdel izkopal še bunker za terence in aktiviste v času hajk. Lahko je sprejel 16 ljudi. Žal je bilo pol stoletja obstoja in več za partizansko miniaturno bolnišnico neusmiljeni čas minevanja, da je bila potrebna adaptacija in temeljite prenove, kar je na skrbi sedanjega gospodarja in območne Zveze borcev. Skupaj so obnovili in ohranili zgodovinski spomin. Otvoritev obnovljene partizanske bolnišnice Cafa je bila 25.6.2014. Sedanja gospodarja moderne kmetije sta Feliks Kocbek in njegov doštudirani sin Alberto, ki je lastnik in moderni rejec 120 do 150 glave goveje črede. Na dan namolzejo 1400 litrov mleka za zbiralnico v Ptiju. Na zadnji strani sedanjega modernega hleva je ohranjena spominska plošča C A F A.

Bolnica Cafa in kovačeva javka sta bili Efkina čakalnica za odhod v partizane, a nastal je snežni metež in Efka še ni imela terenske opreme - zlasti ne čevljev za zimske pohorske gozdove. Deležna je bila materinske topoline in pomoči Mile Domajnkove. Minevali so dnevi in obudili so spomine na

pretresljivo sporočilo, ko je pred enim letom padel Pohorski bataljon. Efka si je želela, da bi bila vključena vanj, a je prej prišlo do tragedije. Nemci so ga z nekajkratno premočjo pokončali. Ujeti se partizani niso pustili, tudi če so se morali pokončati. Padli so vsi udeleženci boja. Vprašanje, ali bi ostala Efka živa, ko bi se bila vključila v bataljon, kakor si je želela, ostaja odprto. Na širšem območju Pohorja so nastale ilegalne partizanske bolnice, ki so se pripravljale na sprejem ranjenih borcev v času osvobajanja. Efka bi se naj vključila v njihovo delovanje. Pot do tja je bila pod največjo konspiracijo in je vodila daleč proč od nadzornih točk, ki so obkrožale Maribor. Po nekaterih aktivnostih, ki jih je morala prevzeti, je prišlo do zamika njenega odhoda v pohorski odred. Tam je dočakala osvoboditev kot partizanska bolničarka in nosilka dveh medalj za hrabrost.

Liberata je morala vzdržati gestapovsko preiskavo in zasliševanje, nakar so jo januarja 1945 premestili v celjski Pisker. Bila je med tistimi, ki so jih natlačili v transport za koncentracijsko taborišče Rawensbrück. Po mnogih postankih, urah in dnevih, ko so enostavno obtičali, so dosegli Berlin. Naprej ni šlo. Transport so obrnili nazaj. Tako so ostali živi. Zopet je trajalo dva meseca, da so po poškodovani železniški relaciji dosegli koncentracijsko taborišče Begunje na Gorenjskem. Tam so životarili v nečloveških razmerah taborišča. O tem piše sojetnica Zorka Kocbek v Zborniku Zvezе borcev Duplek. Zbornik "Upor proti okupatorju v občini Duplek" je drobna knjižica Združenja borcev občine Duplek, ki je zbir srhljivih pripovedi udeležencev NOB. Zajema tudi pripoved o smrti pogumne domačinke iz Voličine in Korene Ele Kristl-Tanje, ki je bila izdana in je padla v sadovnjaku, nekaj korakov nad kovačevim javkom, ki je skrivala Efko. Danes stoji spomenik padli prav pred kovačevim hišo. Zorka Kocbek predstavi Liberato kot tolažnico jetnic. Liberatino ime je zapisano na imenski spominski plošči taborišča. Liberata je svojo stisko prikrivala in se posvečala trpljenju drugih. V taborišču so jetnice spoznavale nepredstavljivo trpljenje ujetih partizanov, ki so jih vodili v Drago na streljanje. Pa tudi v taborišču so jih nekaj pobesili za opomin pričujočim. Liberata ni mirovala in je iskala olajšave za jetnice. Tako je bila ona, ki je od krajevnega župnika prenesla jetnicam sporočilo, da se partizani Koroškega odreda pripravljajo na osvoboditev taborišča. Liberata je doživelu srečo osvobajanja, ko so partizani zasedli taborišče, tekali s ključi, odpirali celice, ko so se objemali od radosti, da so zopet ljudje - kakor piše Zorka Kocbek.

Ko so se interniranke po osvoboditvi prvič srečale, se je tega srečanja udeležila tudi Liberata. Prisotna je bila tudi tovarišica Pepca Kardeljeva. Soočala se je z reakcijo prisotnih internirank, ki so obkrožile Liberato, jo objemale in se ji ganjene zahvaljevale za njeno dobroto, lajšanje in pomoč, ki jo je delila v času skupnega trpljenja. Pepca Kardelj se je Liberati ob tej priložnosti zahvalila v imenu države za njeno humanost.

Ko je Liberata razdajala svojo dobroto ljudem, je nosila na sebi svetinjico, ki ji je pomenila najsvetejše, kar je posedovala. Bila ji je zvesta enako, kot je bila zvesta svoji redovniški obleki s kornetom, ki ga ni odložila, le pozneje zamenjala s preprostim modrim pokrivalom z belo obrobo. Ponudbe, da lahko ostane v javni službi, če zaščitno redovniško oblačilo odloži in obleče civilna oblačila, ni sprejela. Liberata je bila pogumna, pravična in dobra v vseh svojih življenjskih situacijah v času vojne in v času miru, ki ga je dočakala v taborišču.

Genovefa Simonič, s partizanskim imenom Efka, je bila rojena 1.1.1918 v Partinju pri Lenartu, v številni

družini s sedmimi otroki. Poročena je bila z Aleksandrom Knausom, učiteljem praktičnega pouka sadjarstva in vinogradništva na Srednji kmetijski šoli v Mariboru. Že v ranem otroštvu jo je doletelo, da je morala oditi od doma "služit" v gostilniško družino v Jarenini pri Mariboru. Tu je obiskovala in zaključila osnovno šolo, sicer pa je bila v svojem življenju za šolanje prikrajšana. Izobraževala se je priložnostno, s tečaji, če je bilo le možno.

Zelo zgodaj v mladosti se je morala zaposliti. Že pred II. svetovno vojno je začela delati v Splošni bolnišnici Maribor - od tega je dve leti delala na kirurgiji. Na svoje delo v Mariborski bolnišnici je bila vedno ponosna in bila je pripadna bolnišnici, tako kot je bila pripadna tudi ilegalnemu delovanju. S kirurgije je morala bežati pred gestapom v ilegalno in postala je partizanka - borka. Ko je osvoboditev dočakala kot ilegalna kirurka, partizanka, bolničarka in nosilka dveh medalj za hraborst, jo je pot znova vodila v bolnišnico, a uvedba civilne zdravstvene nege v novem sistemu, je tudi v bolnici terjala šolsko izobraževanje za vključitev v zdravstveno nego. Takrat pa je njeno mlado družino doletel usodni udarec! Efkin mož Aleksander Knaus je bil obsojen informbirojevstva, čemur je sledila popolna izolacija, razlastitev družine, izguba vsega, kar so imeli - tudi bivališča, t.j. stanovanja v središču mesta in ostali so brez dohodka. Posledice te izgube dostenjanstva in ranjenega ponosa so se Efki poznali vse življenje.

Efka je, skupaj s svojim sinom Andrejem, našla zatočišče v svoji bolnici. Bila so improvizirana kletna stanovanja pod bolnišničnimi stavbami, kjer se je lahko namestila tudi Efka, lahko je opravljala delo bolniške strežnice in v bolnišnični kuhinji sta imela hrano oba z otrokom. Po vojni je bila Splošna bolnica Maribor (SBM) za današnji čas nepredstavljivo drugačna. Segala je od materinskega doma na Titovi cesti do reke Drave. Bili so bolniški oddelki, uprava, kuhinja, pralnica, secirnica, mrtvašnica, v kletnih prostorih povojna stanovanja, na obrobju zemljišča je bila bolnišnična kmetija, bila so gospodarska poslopja, hlevi, vrtovi, sadovnjaki, trava, krave, kure, prašiči, drevesa in nevidno otroško igrišče po celotnem ozemlju, ki so ga obvladali otroci zaposlenih, zlasti v bolnišnici stanujočih. Ti otroci so danes mnogi znani Mariborčani, ki si ob srečanjih še vedno delijo bogate spomine na posebno otroštvo. Kako so se podili med zgradbami, najraje okrog mrtvašnice, se skrivali in oprezali za mnogimi vogali, se skrivoma vozili z bolnišničnim avtom na pohorski oddelek in daleč iz Maribora, se valjali v senu, ko so ga sušili, si delili dobrote Unra paketov in grizljaje iz kuhinje in bili tudi preganjani in utišani od uslužbencev in zdravnikov. V bolnišnici stanujoči so se družili kakor velika družina. Skupaj so jedli, drug drugemu so pomagali, se družili pri opravilih, peli v pevskem zboru, hodili na izlete. Pozneje se je Efka preselila na Koroško cesto 43, v dvoriščno sobo s souporabo kuhinje in stranišča na dvorišču. Šele po moževi rehabilitaciji je družina s sinom in hčerko končno zaživelna in se ustalila na Ferkovi ulici. Efka je bila vključena v oskrbovalno področje bolnišničnih oddelkov. Nazadnje na infekcijskem oddelku od leta 1952 do leta 1968, ko se je upokojila kot bolničarka. Njena glavna medicinska sestra na infekcijskem oddelku je bila višja medicinska sestra Zofija Urbanc. Efko ima v spominu kot marljivo, zanesljivo in predvsem sposobno. Te odlike so Efko spremljale skozi njeno življenje. Spremljala jo je tudi misel na pogrešano Liberato. Iskala jo je - tudi preko Rdečega križa. Že upokojena se je na sprehajališču v Dobrni srečala s skupino redovnic iz Beograda. Med njimi je bila zdravnica v civilu, ki je Liberato poznala in posredovala, da je Liberata pripravovala v Maribor. Zgodilo se je srečanje Liberata - Efka. Nepopisno! Efki je pomenilo srečo in mir. Umrla je leta 1990.

Ivanka Mrzel, z redovniškim imenom Liberata, je bila rojena 11. 11. 1913, v številni kmečki družini s sedmimi otroki, v Moravčah pri Litiji. Oče Franc je tudi šival, mama Ivanka je gospodinjila. Odkar je pomnila, si je že lela postati redovnica, zato je leta 1930 odšla v Ljubljano na postulat in leta 1931 v Radeče v noviciat. Že naslednje leto je odpotovala v svojo prvo službo v Beograd, kjer je delala v bolnišnici. V Slovenijo se je vrnila kot bolničarka in postala je glavna kirurška sestra. Odlikovala se je po svojem razumevanju in srčnosti do stisk in trpljenja bolnikov. Zaradi pomoči ilegalnemu zaledju je postala osumljena in je bila zasliševana pri gestapu, 24. novembra 1944 je bila aretirana. Njena pot trpljenja je vodila v mariborske zapore, v zapor Pisker v Celju, na transport za koncentracijsko taborišče Rawensbrück in slednjič v taborišče Begunje, kjer je dočakala osvoboditev. Slovela je po svoji nesebični pomoči sotrpinkam internirankam.

Po osvoboditvi se je po krajšem ambulantnem delu v Ljubljani posvetila domačemu kraju Križ pri Litiji, oziroma pripadajoči župniji Gabrovka pri Litiji. Očetova pomoč, podpora krajevnega zdravnika, pristanek krajevnega župnika in možnost, da delujejo skupaj tri sestre usmiljenke so omogočili, da se je po vzoru svetega Vincencija posvetila bolnim, onemoglim, starim in pomoči potrebnim na njihovih domovih. Dobile so postojanko, v kateri je ena izmed njih skrbela za gospodinjstvo, drugi dve pa sta delali terensko. Izvajale so zdravstveno nego bolnika na domu, oziroma več od tega - lahko rečemo, da tudi monovalentno patronažo, v tesnem timskem sodelovanju s krajevnim zdravnikom. Bil je navdušen nad tem delovanjem. A Liberata je doživela udarec, ki ga je za sestre usmiljenke predstavljal izgon redovnic iz bolnišnic v Sloveniji. Leta 1947 je morala zopet na pot. Tokrat v daljno Bitolo. Tam je zdravstvena služba razširila bolnišnično delovanje in niso imeli dovolj potrebnega negovalnega kadra. Razveselili so se prispelih usmiljenk. Že naslednje leto se je morala preseliti v Beograd, kjer je ostala do svoje upokojitve leta 1970. V Beogradu so bile sestre usmiljenke lepo sprejete in izkazali so jim veliko spoštovanje. Bivala je v skupnosti slovenskih usmiljenk "Marija pomagaj" na ulici Kneza Miloša in delala je ambulantno. Imela je možnost, da je leta 1962 opravila dokvalifikacijo za medicinsko sestro. V času beografskega delovanja je doživela neke vrste preporod znotraj svoje širše družine. Sorodniki so začeli iskati stike z njo in krepitev sorodstvenih vezi je v svojih poznih letih z radostjo sprejela. Njeni sestrični Slavka in Ani Mrzel sta v nekrologu prepričljivo opisali te okoliščine: "V obdobju prvih desetletij dvajsetega stoletja so bila sredstva javnega obveščanja na podeželju skromna. Življenje je potekalo mirno, utečeno, običajno, v dobrih medsebojnih odnosih v številčnih družinah treh rodov. Zato se ni preveč poznalo, če je eden od družinskih članov odšel od doma s trebuhom za kruhom ali iz te solzne doline v večnost. Preprosti, največ revni sloj sorodnikov se je redko obiskoval. Večino novic iz sveta so prinašali od hiše do hiše potujoči berači in krošnjarji. Poštni voz s konjsko vprego se je poredko pojavil v posamezni vasi. Zaradi tega smo se mi bratraci in sestrične pozno spoznali s teboj, bili pa smo tudi mlajši od tebe.« Našli so jo in ona je našla njih, še zlasti po upokojitvi, ko se je vrnila v Slovenijo.

Pred tem se je našla še z nekom na življenjskem dogodku: srečanju Liberata - Efka v Mariboru. Leta 1979 je postala katehetinja. Poučevala je verouk in je bila prednica v Ljubnem in Bohinjski Bistrici na Gorenjskem. Dva simbola sta ji bila vse življenje sveta: redovniško oblačilo s kornetom, pozneje modro pokrivalo z belo obrobo in svetinjica, ki jo je nosila, ko je razdeljevala svojo dobroto ljudem. Počitek na kraju življenja je imela v samostanski skupnosti na sedežu Province Usmiljenk v Šentjakobu pri Ljubljani, kjer je umrla leta 2007 v 94. letu starosti. Pokopana je na Žalah.

Tako sta dve hrabri, skromni ženi dveh svetov povsem različnih ideologij, ki sta bili povezani med seboj z delom in etiko v zdravstveni negi, ravnali humano, kot je velevalo plemenito srce in preprosto domoljubje.

VIRI:

Pripovedovalci, ki hranijo žive in pisne spomine:

Andrej Simonič, Efkin sin in Aleksandra Knaus, Maribor

Anica Žnideršič in Rezka Hribar, rodni sestri Liberate, Ljubljana

Slavka in Ana Mrzel, sestrični Liberate, Šmartno

Feliks in Albert Kocbek, kmetovalca, lastnika lokacije CAFA, Voličina

Zofija Urbanc, upokojena glavna medicinska sestra, infekcijski oddelok, Lovrenc na Pohorju.

KONZULTACIJE:

Univerzitetni klinični center Maribor, kadrovska in arhivarska služba

Knjižnica Lenart, direktorica Marija Šauperl

Muzej NOB Maribor, arhivska služba - Irena Mavrič

Samostanska skupnost, sedež province sester usmiljenk Šentjakob, Črnuče

Predstojnica sr. Us., Bernarda Trček in sr. Us., Cveta Jost.

LITERATURA:

Gregor Pivec, Razvoj bolnišnice Maribor, 2011

Zbornik, Upor proti okupatorju v Občini Duplek, ZB in Občina Duplek, 2012

Diplomska naloga, NOB v občini Lenart, Kšela Janko.

AVTORICE:

Silva Vuga, v.m.sr.,univ.org.,

doc.dr. Jadranka Stričević

Marjeta Kokoš, v.m.sr.,univ.dipl.org.

ČLANICE ZGODOVINSKE DELOVNE SKUPINE PRI ZBORNICI ZDRAVSTVENE
IN BABIŠKE NEGE SLOVENIJE

Silva Vuga,
Jadranka Stričević,
Marjeta Kokoš

Bolnišnica Cafa-na razstavi v mariborski Kadetnici na Studencih
ob svečanosti Društva medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov.
Maribor, 28. novembrer 2014.

ŽIVE PRIČE DOGAJANJA – INTERVJUJI S ŠE ŽIVEČIMI AKTIVISTI OF V SLOVENSKIH GORICAH

ZORKA KOCBEK

Z gospo Zorko Kocbek, rojeno Drnovšek, ki je živela v centru Korene in s svojo družino aktivno sodelovala v osvobodilnem gibanju, smo se pogovarjali na njenem domu v Dvorjanah pri Dupleku, kjer je živila sama. Po vojni sta z možem, Janezom Kocbekom - ravnateljem šole Sv. Martin pri Vurbergu, ona pa je učila v 2. razredu, zgradila hišo. Pomočnica ji je prinašala kosilo in ji pomagala pri hišnih delih.

Obiskala sva jo z Edom Zorkom - ml. in sva pogovor tudi posnela. Zorka je sproščeno pripovedovala o tistih težkih časih kot o delu njenega življenja, kot o sestavnem delu njene mladosti:

»Vesela sem, da ste me obiskali. Lenart je bil iz NOB z nami tesno povezan. Niti ne samo iz NOB. V Kraljevini SHS smo iz Korene spadali pod upravno enoto Lenart. Tam smo imeli vse: sodišče, pošto, zdravnika, tudi prijateljevali smo med seboj. Takrat smo bili stari 17, 18 let. Poznali smo se s številnimi študenti, tudi s Srečkom Rojsom. Moj brat Boris in Srečko Rojs sta študirala v Ljubljani, na univerzi in smo se z njim več družili kot z drugimi. Vedeli smo, kdo je kdo, kdo kam spada. Napredna mladina je vedela, da se bliža vojna in da je marsikaj zelo nevarno. Boris je bil v Ljubljani vključen v napredno slovensko društvo. Slovenci smo se čedalje bolj povezovali, da ne bomo pustili, da bi nas podjarmili tujci. Napoved vojne in prihod okupatorjev nas je zelo presenetilo. Na cvetno nedeljo je bilo to. Na velikonočno nedeljo pred tem je bila pri nas doma skupaj z bratom Slava Klavora, s katero so bili prijatelji in so še pravočasno prišli iz Ljubljane. Povedala nam je, da naj pazimo, da naj ne zaupamo vsakemu, da pogledamo za skrito orožje, da bomo Nemce premagali. Nismo mogli dojeti njenih besed. In je odšla; srečevala se je z Borisem. Boris nam je tudi povedal, da se ustvarja Osvobodilna fronta.

24. avgusta so Slavo Klavoro ustrelili, skupaj s Slavkom Šlandrom, ki jo je reševal. Skupaj s 5, ki so jih

Zorka Kocbek, rojena Drnovšek v pogovoru z Edom Zorkom.

Foto: Marija Šauperl.

ustrelili, je stal tudi neki študent iz Rogaške Slatine, neki Jože Tovornik, fant moje sestrične. Mi smo onemeli. Kaj je Slava povedala; ali je povedala, s kom se je srečala? Kaj vedo? Poskrili smo se kot miši pred svetlobo. Nismo upali ven, dokler nismo izvedeli, da ni nič povedala. Ostalo je njen, odnesla je s seboj. Dvignila se je samozavest in rekli smo si, da bomo zmagali.

Slava nam je tudi rekla, da je najbolje, če se vtihotapimo v njihove vrste, v službe in podobno. Tudi jaz sem bila pred tem, da si najdem delo. Šla sem v Maribor k neki družini, Perko so se pisali, nismo pa vedeli, da so bili povezani s Hitlerjem. Povedala sem, da bi potrebovala službo, saj v šolo tako ne bomo mogli hoditi; sama sem hodila v učiteljišče. Rekel mi je, da bi šla še v šolo, a sem rekla, da zaradi jezika ne bi nadaljevala, čeprav smo vsi govorili nemško, zato me je vprašal, če bi šla delat na pošto. Pristala sem, šla na uvajanje v Avstrijo in pristala na pošti v Ptiju. To je bilo ugodno, saj smo imeli tam tudi Kristovo sorodstvo in postojanko pri njih in povezava je bila jasna; pri telefonu ali pošti, Zorka je zraven. Nikoli niso nikogar od naših ujeli, ker smo vedno vse vedeli. Na Vurbergu so imeli Nemci sedež in vse, kar so se Nemci pogovarjali, kje bodo postavliali zasede; ko se je Vurberg pogovarjal s Ptujem, Zorka na pošti in je vse prisluškovala.

V zimi 1942 sta se v Koreni pojavila Srečko Rojs-Niko in Franc Zalaznik-Leon, ki sta pripravljala z Dunaja. Prišla sta k nam domov. Srečko je potrkal na okno in vstopila sta. Rekel je: 'Jaz sem Niko. To pa je Leon. Jaz grem v šolo. Lahko njega sprejmete v vašo hišo?' In je odšel k Eli Kristl-Tanji, ki je bila tam učiteljica. Ela je bila Nikova skrita ljubezen. Srečko se je zaljubil v 15 let starejšo učiteljico že v prejšnji Jugoslaviji in ga je tudi podpirala v Ljubljani. Edina ljubezen, ki jo je prekinila smrt.

Njen mož Jaut je bil izdajalec. To smo ugotovili, ko je 1941. naš Boris odšel v Rupert k Jautu na obisk in pozdravil: 'Heil Hitler'. Jaut je zavpil: 'Pa te je končno le srečala pamet!' Ela nam je sicer povedala, takrat sta bila še skupaj, da se je popolnoma preobrnili, a ta primer nam je razkril njegov položaj. Ela je takrat odšla od njega, on pa se je poročil z nemško učiteljico. Tako smo vedeli. Bil je dvolična osebnost, kontraverzna, ki je bil željan uspeha in funkcije. Bil je Sokol in učitelj in nadučitelj. Takih ljudi se je treba batiti, tudi danes. V Hitlerju je videl napredovanje. Želel je napredovati. Govorilo se je, da bi naj Jaut povabil Elo, ki je bila že takrat v partizanih, na neko javko in bi se pogovorila o prihodnosti, da bi mu morda kaj pomagala. To je bilo ob dogodku, ko je Ela padla. Ni čisto jasno, ali je Ela sklicalila sestanek, on je v glavnem mesto izdal. Padla pa je v zasedo, ki jo je on poslal in bila ustreljena.

Takoj zatem je padel tudi Niko, ko je šel čez mejo na Pohorje. To pomeni čez progo. Brodnarica iz Dvorjan ga je srečno prepeljala čez Dravo, kjer so ga prevzeli kurirji. Prečkati so morali progo Maribor - Ljubljana. Tam je padel. To so bile grozne poti in strašne točke. Vedno se je našel nekdo, ki ni bil čisto na naši strani, ki je izdal in se je nekaj zgodilo. To je sicer šlo tako zelo tajno, skrivnostno.

Tako sta bivala pri nas: Srečko v šoli, Leon pri nas, vse od njunega prihoda. Takrat smo se še tesneje povezali s Tanjo in delovali naprej. Ponoči sta odšla, podnevi sta bila tukaj. Večkrat sta se zadrževala tudi v Lenartu pri Janezu Muršaku. Iz Lenarta smo poznali tudi Devidea in tesno smo bili povezani z Jelico Kramberger, oče je bil zdravnik in brata tudi. Delala sta v Trbovljah. Ko se je začela vojna, sta se kot napredna in zavedna umaknila v Nemčijo in delala v nekem nemškem lazaretu. Zgodba, povezana s pomilostitvijo naših fantov, ko so nas vse arretirali, je zdaj že popolnoma prikrita. Šlo pa je za to, da je Jelica napotila očeta, ki je šel k sinovoma in jima naročil, da sta posredovala pri svojih nadrejenih v lazaretu;

tako je prišla pomilostitev naših fantov v zadnjem trenutku (Vlada Prekorška, Borisa Drnovška in še dva). Niso bili ustreljeni, odšli pa so v taborišča.

Srečko in Leon sta nam povedala vse o ustanovitvi OF, da so tu noter zbrane vse organizacije in vsi ljudje z edinim ciljem, da preženemo okupatorje iz naše domovine. Hitler je bil močan po vsem svetu, zavzemal je državo za državo; nismo mogli verjeti, da bi lahko mi premagali to močno vojsko. Aktivista sta utrdila v nas prepričanje, da se bo to zgodilo. Takrat je živel še moj stari ata, upokojeni ravnatelj v Koreni; ko je Hitler napadel Rusijo in drvel v Rusijo, je rekel - pommite otroci, z današnjim dnem je Hitler vojno izgubil. Starega očeta nismo pustili nikamor, da ne bi česa povedal ali komentiral. Ko je Hitler utrpel poraz pri Stalingradu, se je v nas razplamtelo, da smo močneje delali med ljudmi in OF se je v Koreni razširila.

Akcije?

1943. smo izvedli prvo akcijo. Avtobusna povezava z Mariborom je bila ena sama. Šofer je bil Slovenec, domačin, čisti Hitlerjanec. Kako mu pokazati, da se ne strinjam, da on tu vozi? Avtobus smo potisnili izpred gostilne Dvoršak v Dvoršakovo grabo in ga nikoli niso mogli več dobiti ven.

Zanimiva je bila akcija na Vurbergu. Telefonska povezava je bila ena sama linija Korena - Vurberg - Ptuj. Porezali smo žice, aktivisti in kurirji, in nato napadli nemško trgovino Berlinger ter pobrali živilske karte.

1944, spomladi, smo izvedli napad na žandarmerijo Korena. Žandarji so hodili jest v gostilno; eden je ostal na žandarmeriji. Organizirani smo bili zelo natančno. S Pohorja je prišel neki Leon. Mi vsi, tudi midve s sestro, smo bili nastavljeni in poslušali, če bi kdo prišel. Gostilničarka je bila na naši strani. Spekla je »šmorn« in skuhalo kompot. Slekli so jopiče in pričeli jesti. Boris je opazoval pri oknu. Mali Leon je vstopil v gostilno, nastavil puško in zavpil: 'Hende hoch!' Nekdo je zavpil še: 'Nič se vam ne bo zgodilo. Prišli smo samo po obleko in po orožje.' Dogovor z onim zgoraj na postaji je bil enak. Odpeljali so jih na žandarmerijo, v spremstvu kurirjev, jim pobrali obleko, slekli do spodnjic, vzeli orožje, jih zvezali in odšli. Takrat pa so Nemci začutili, da je v tej Koreni nekaj narobe, začeli so tipati in so dotipali do tega našega fanta, ki je vse povedal. Medtem so naši fantje nastavili na neko kapelo leseno puško z napisom - FAU 2, kar je bilo jasno sporočilo, kot atomska bomba, da bomo zmagali, ko bomo udarili z njim. To jih je tudi razjezilo.

1944. smo bili izdani. Izdal nas je sošolec Vlada Prekorška, fant iz Korene, ki je bil ves čas, od vsega začetka z nami in je vse vedel; vedno je sodeloval v vseh akcijah. Nekje je naletel na nekoga in mu to povedal. Dolgo smo vzdržali, ker smo bili previdni.

Takrat je naš Boris zbolel, imel je 41 vročine. Mihec je rekel, naj ga zavlečemo noter, da ne bo ležal bolan po hlevih; ostal je doma. Nič nismo slutili. Ponoči je mama vstala in je videla okoli hiše polno vojaštva, vse so obkolili, tudi gozdček pod hišo. Zjutraj so nas vse postavili ven iz postelj - 3 ženske, 1 fant; 20 gestapovcev nas je postavilo pred hišo. Vsi v pižamah. Lahko smo vzeli čevlje in obleko. Ko sem obuvala Borisa, mi je skozi zobe rekel: 'Zorka, jaz bom ušel.' Medtem ko sem ga obuvala, si je nagledal teren, kje bo šel. Stara mama je bila hčerka dr. Vošnjaka. Podedovala je vso družinsko zlatnino in jo je prinesla s seboj. Ko so preiskovali hišo, so našli to zeleno šatuljico in »kiblo«; vse je zaneslo, kaj bo kdo dobil in jih je zamaknilo, vsa njihova pozornost je bila v plenu. Te sekunde je Boris izrabil, se pognal. Ne bi ga niti opazili, če se ne bi zataknil za liste brajd. Zašumelo je in opazili so, da je pobegnil. Začeli so streljati, niso ga zadeli.

Prišel je šef mariborskega gestapa in rekел, da je pobegnil. Mama se je spozabila in je v nemščini rekla, hvala bogu. Dobila je dve klofuti, da jo je odneslo vse do zidanice, tam se je sicer ujela, na pol oblečena in ob tem smo odšli brez vsega; hišo pa so začgali.

Odnos Lenart - Korena?

Že izpred vojne smo imeli tesno povezavo in dober odnos z Lenarčani. V Lenartu smo imeli zdravnika, Krambergerja. Z Jelico smo vedno sodelovali, saj je bila vrstnica moje sestre Dunke, sama sem leta in pol starejša. Pri Krambergerju smo sedeli in se pogovarjali. Oče je bil malo bolj previden, Marica je bila drugačna, ona je potem gospodinjila, ko je bil vdovec. Vedno smo šli preko Voličine v Lenart.

Kurirska povezava, ko se je gibanje razvilo, je bila redna pošta Lenart - Voličina - Korena in nazaj, kurirji so prihajali, kot da je uradno. Prihajali so kurirji in puščali pri nas pošto. Mi smo dajali pošto Leonu. Leon in Niko sta po naši aretaciji odšla iz naših krajev, na Pohorje.

Volčinsko gibanje?

Niko je bil iz središča Ruperta, ki je bil že prej povezan s svakom Muršakom. V Voličini smo poznali ljudi z Zavrha, Koroševe iz Zg. Voličine, v Selcih Škergetove, Rojkove. Niso bili organizirani, ampak so bili zanesljivi, da si se lahko pri njih ustavil. Vlado Prekoršek je bil vojaški referent, vodja obveščevalne službe od Korene do Radgone, za Slovenske gorice. Dunka je imela kurirsko povezavo od občine pri cerkvi do šole in do nas in do Voličine in nazaj.

Odbor OF je bil organiziran v Koreni za Slovenske gorice. Niko in Leon sta nas organizirala zelo na široko. 3. okt. 1943 je bil ustanovljen v OŠ Korena prvi odbor OF za Slovenske gorice; takoj za tem pa v Lenartu in drugje.

Mi smo bili tudi še po osvoboditvi nekaj časa pod Lenart in smo preživeli še vedno hodili v Lenart na srečanja borcev in razne svečanosti; organizator vsega pa je bil Mihec, ki se je 1944. aktivno vključil, že pred tem pa je prihajal v našo hišo. Potem nas je prevzel (se nas je polastil) Maribor (levi breg) in se nismo tako znašli.

Korena je bila močna, ker je bil župan Prekoršek (ki je govoril nemško in je dobro izpadel pri Nemcih); na svojo občino je nastavil svojo hčerko Mileno, sina Vlada, tega izdajalca, mojo sestro Dunko in še enega Dvoršakovega Pepeka, celoten odbor OF. Pozivi so prihajali in so jih shranjevali. Ko se je nabralo, so odšli k njim naši fantje, jih pregovorili, da bi šli v partizane, na Kozjak. 49 fantov so v noči od 18. na 19. september odpeljali proti Kozjaku. Pri nekem znamenju so bili zmenjeni, kjer so čakali Kozjačani. Tam pa je bil kratek stik; zgodil se je nemški napad, vendar nobeden od teh fantov ni padel, vsi so se 1945. vrnili domov.

Družina?

Živeli smo skupaj s staro mamo in starim očetom. Mama je bila vdova z 28. leti. Po očetovi smrti je mama živila sama s 4 otroki. Eden je umrl 1935. po razlitju slepiča. Stara mama je umrla 1932. Trije otroci smo ostali. Sestra Lidunka, brat Boris ter jaz.

Vsi smo delovali v OF. Ko smo bili aretirani, smo bili vsi obsojeni. Nemci so razlikovali zapor in taborišče.

Jelica, Milena, Lidunka in še eno dekle, istočasno na smrt obsojene, so šle istočasno v kaznilnico na Bavarsko. Oni se niso mogli zagovarjati, ker je izdajalec vse povedal, kar se je na občini godilo. Naša občina je imela edina roto stroj, na katerem smo razmnoževali listke, ki smo jih delili, kjer so se zbirali ljudje. Pobirali so listke in brali: OF bo zmagala. Vse to je naš izdajalec povedal. Milena je rekla, da to ni res. Dobila je dve klofuti, ker so imeli cele pole napisanega, kaj si naredil in kaj misliš in kaj še boš naredil. Kdo nas je izdal?

Na ženskem hodniku zapora smo imele neko paznico, ki je dovolila, da smo si pri okencu na ženskem hodniku potrkale in prisluhnile, kaj bomo povedale, kaj se je dogajalo na zaslišanjih. Tako smo si vse poročale, kaj je bilo na zaslišanju. Ko sem bila jaz zaslišana, sem na hodniku srečala našega Korla (Koki), ki je šel po hodniku z gestapovcem, oblečen v gestapovska oblačila in je jedel lepo, rdeče jabolko. Nisem mogla verjeti in sem poklicala - Koki. Obrnil se je in se srečal z mano z očmi, tako sem vedela. Gestapovec ga je pograbil za ovratnik, ga potisnil skozi prva vrata. Vedela sem, da je bil on. Tako pridem na zaslišanje.

Če bi nas zasliševal samo eden, bi takoj vedel, kaj se dogaja; tako pa je vsako zasliševal drugi in niso povezali naše zgodbe; enako tudi fante in niso ugotovili, da lažemo. Ko mi je prebral zapis in je rekел, naj podpišem, sem rekla, da ne podpišem, ker ta, ki je to govoril o meni in moji materi, je lagal. V trenutku sem si izmisnila pravljico. Koki je bil pa že poročen in tako sem natvezla zgodbo. 'Vse življenje mi je govoril, da me bo poročil. Ker pa je bil baraba, pijanec, kvartopirec, sem si našla drugega fanta. Tako se je iz maščevanja in jeze poročil z nemško usmerjeno žensko in me izdal, češ da se mi je maščeval.' Nenadoma je zasliševalec odšel in z njim se je vrnil tudi Koki. Ko sva se srečala z očmi, ne znam opisati, preklical je pričanje zoper mene in mojo mamo, podpisal je pred mano. Zato z mamo nisva bili obsojeni na sodišče, ampak na lager. Informacijo sem povedala drugim - Koki, izdajalec. Tako so tudi druga dekleta jemale nazaj svoje besede in govorile, da je bil on organizator vsega; tako smo vse prenesle na njega in je bil s fanti obsojen na smrt.

V Lenartu je takrat završalo - Koreno so dvignili. 17 ljudi je bilo zaprtih iz Korene. Nekatere so izpustili, gostilničarko in nekatere druge. Z naše strani so bili vsi opozorjeni: ničesar priznati. Nas (12) pa so zaprli.

Midve z mamo sva šli v taborišče, drugi dve pa v kaznilnico. Ženske so delale konjsko opremo, fantje pa so pletli, ravno obratno. Kazen. Prevzgoja, prisilno delo. Midve nisva prišli do Ravensbrücka, samo do Dresdena, ker se je zgodil napad zaveznikov. Dva meseca smo bili na poti, preko Prage in cele Češke do Begunj.

Tam se mi je podrla vsa pobožnost do boga in Marije, Brezje je blizu. Z nami je bila tudi medicinska sestra Liberata (Mrzel), ki je delala v Mariborski bolnišnici in je pomagala osvoboditi 4 ranjence s Pohorja; pred ustrelitvijo so jih hoteli pozdraviti.

Še vedno je verjela, da bo mati Marija pomagala rešiti zaprte, obsojene na smrt. Molili smo vse dele rožnega venca, litanije; da bi bili rešeni, pa so vse ustrelili, odpeljali v Drago. Potem pa je nekoč rekla: 'Brezmadežna mi bo odpustila, da se je zamajala moja pobožnost do nje.'

Ob kaznilnici je bil cvetlični vrt. Najprej so jih kar tam streljali in pokopavali. Ko je zmanjkalo prostora, so jih vozili v »šoder jamo« v Dragi.

Osvobodil pa nas je Kokrški odred. Brez strela so predali zapornike (okoli 600). Partizani so držali besedo. Nas so vzeli iz celic, njih pa vanje. Tri dni smo ostali za zidovi kaznilnice, za glavno kuharico je bila moja mama. Nismo se zavedali svobode, tako smo bili prežeti s smrtjo, saj je glavni v zaporu rekel: 'Darovali vas bomo Hitlerju na oltar.'

Domov smo hodili dolgo; od kraja do kraja so nas peljali z vozovi. Prišli smo na pogorišče. Samo zidanico, z eno sobico, hodnikom - tam smo se nastanili in začeli od začetka, ničesar nismo imeli.

Danes, kaj bi rekla danes?

Mi smo znali živeti skromno, saj smo bili veseli, da smo živi in kolikor tolikor zdravi.

Preveč jih je danes, ki se sprenevedajo in se borijo samo za svojo korist. Če bi rekla v žargonu časa, v katerem sem odraščala in represalij, ki sem jih doživel; zapreti bi bilo treba nekatere, ki imajo skrite milijone in se še vedno sprenevedajo in obnoviti Goli otok, da bi tam premetavali kamenje namesto milijonov, ki so jih vzeli ljudem, pa jih sploh nič več ne vprašajo, v demokraciji.«

Po zvočnem zapisu oblikovala Marija Šauperl,
pregledal Edo Zorko

Zorka Kocbek in njena priznanja.

Foto: Marija Šauperl.

SLAVKO PREKORŠEK

Eden od dveh sinov Vlada Prekorška, rojen leta 1947, dolgoletni uslužbenec banke, sedaj upokojenec, ki živi v Koreni, rojstnem kraju svojega očeta in kraju, kjer se je začelo osvobodilno gibanje Slovenskih goric.

Prinesel je zbornik Občine Duplek, kjer je prikazano delo njegovega očeta in mame, Vlada in Ide. Vse življenje sta bila zapisana aktivnemu delovanju v kraju, čeprav razmere nikoli niso bile rožnate za ljudi, ki so veliko delali in se izpostavili. Prinesel je članek iz časopisa, ki govorji o denacionalizaciji in novih krivicah, ki so se dogajale očetu po vojni. V Knjižnici Lenart sva se z njim pogovarjala Božo Čobec in jaz. Pričoved je zaokrožil s spomini na vojno po pričovedi očeta in o njegovem celotnem življenju.

Oče Vlado je bil eden od 4 fantov, ki so jih Nemci pomilostili smrtne kazni po aretaciji v Koreni, in to po posredovanju Krambergerjevih iz Lenarta (gospa iz Lenarta, misli Jelico). So pa bili obsojeni na dosmrtno ječo. Iz Maribora so jih poslali v Dachau in od tam v Amberg. Tudi to je bilo hudo, saj so se znašli v samičah, 2 leti so bili več lačni kot siti - tri krompirje na dan so dobili in nekaj vode. Nosili so tablice z oznakami in sivo črno, progaste jope, kar je oče prinesel tudi domov. Morali so tudi delati, in sicer so pletli nogavice - žensko delo; to je bil dokaz psihičnega terorja. Z njim so bili še Boris Drnovšek, Jože Dvoršak (kasneje ravnatelj perniške šole) in Vinko Fištravec (Slavkov stric - mož mamine sestre).

Ko so jih osvobodili zavezniki, se najbolj spomni lonca žgancev, ki jih ni upal pojesti v celoti, saj je imel popolnoma skrčen želodec. Tik pred koncem vojne so Nemci, ki so že vedeli, da se bliža konec, še pohiteli z »odstranjevanjem« zapornikov. Vsako jutro so v zboru naključno izbirali posamezni, ki so jim vsak dan vbrizgavali v žile bencinske injekcije, tako da so v mukah umirali ves dan. Oče je pričovedoval, koliko strahu so prestali, da bodo izbrani.

Oče je imel klobasasti hrbet; vse življenje so se videle sledi pretepanja v Mariboru, ko so čakali na odhod v taborišče.

Domov so se po osvoboditvi vračali peš. Kadar veš, da tvoje življenje ni več ogroženo, je tudi to veliko veselje. Sam je oče Vlado dejal, da se je vrnil kot heroj, toda doma na Koreni so se po vojni pojavile drugačne težave. Vladov oče Franc je bil lastnik kmetije v centru Korene. Kmet, po novem kulak. Ko se je pojavila obvezna oddaja in bi moral dati svinje, ki pa jih niso redili, je komentiral, da ne bo kupoval svinj, da jih bo lahko oddal. Zaprli so ga. Vlado pa je bil takrat predsednik KLO in je podpiral očeta v njegovem stališču, zato so zaprli tudi njega. Oče je bil zaprt v Begunjah, Vlado v Ljubljani. Po dveh letih sta prišla domov. Vlado, ki se je že pred vojno izšolal na Hrvaškem na kmetijski akademiji, je želel nadaljevati očetovo kmečko tradicijo, a so medtem leta 1949 po hitrem postopku odvzeli vse njihovo premoženje. Vlado ni imel kam z družino, pristali so kot podnajemniki v kovačiji Tuševih (domačija Boža Tuša).

Oče Vlado se je zaposlil v Košakih in se je v »Lepi Dol« vozil s kolesom. Postal je upravitelj v KZ Korena in je delal »doma«, saj je bila njihova nekdanja hiša in gospodarsko poslopje ter vse kmetijske površine po novem sedež Kmetijske zadruge Korena. Ves delovni staž je delal doma. Nenavadno. Leta 1976 se je upokojil; leta 2005 je umrl.

V času denacionalizacije so se dogajale žalostne zgodbe, ki jih je oče odnesel s seboj v grob. Ni bilo več

pomembno, kaj in koliko bodo dobili nazaj; za pravico je šlo, za princip.

Vlado in Ida (žena) sta se zelo pozitivno zapisala v življenje Korene kot organizator kulturnega življenja, pevec in mentorica folklorne skupine, vedno vpeta v življenje kraja. Vse ostalo v življenju niso potrebovali in bo ostalo počasi le zgodovinski spomin. Sreča, zdravje, življenje so njihove vrednote. Če preživiš taborišče, znaš ceniti življenje!

Slavko Prekoršek je ponosen na očeta, takega, kot je bil: ponosen, trden, pokončen, zvest svojim načelom.

Marija Šauperl

Ustanovni člani MPZ Korena. Vlado Prekoršek zadnji na desni.

Foto: Zbornik Občine Duplek.

ŠTEFKA KRANVOGEL

20. 5. 2014 sva z Edom Zorkom opravila intervju pri Štefki na njenem domu v Sp. Voličini 118.

ŠTEFKA je bila rojena ŠTUBER, 12. 12. 1927 na Zavrhu pri Damišu (očim). Mama je bila vdova in se je poročila z Jakobom Damišem; tam je celotna hiša sodelovala v osvobodilnem gibanju.

Pripovedovala je: »Težki časi so bili to za nas mlade; sredi noči so nas poslali z letaki ali nam dali nalogu podirati telefonske drogove; te smo mladinci žagali leta 1943. Bili smo klapa 4 - 5, pokriti z rjuhami. Prva je prišla Zinka Čuček iz Črmljenšaka, že pokrita in pripravljena in potem smo se vsi ravnali po njej; bila je še Štefka Fantič, Franček Ploj (mladi v akciji). Kako smo vedeli, kdo mora narediti kaj? Aktivist ali kurir (največkrat Mihec) je določil: ti si določena nocoj, da letake nosiš, vi greste droge žagat, tako je to šlo.

Pošta je redno potovala skozi Nadbišec - Gradenšak - Pod gradnom. Imela sem zaupanje v ljudi. Pri Rojkovih; brat Ivan Damiš - Vanček je bil tudi aktiven; pri Fantiču smo imeli bunker, kjer smo razmnoževali letake. Edo Zorko - Mihec je 1942. odšel od doma; bili smo sosedje in čuvala sem malega Edota. Tako smo bili sproti obveščeni o dogajanju, o nevarnostih in smo se nekako znali prilagoditi, da nas niso dobili; je pa bil večno prisoten strah.

Pred vojno sem hodila v šolo, od 1934 - 1940, in to k Eli Kristl - Tanji, ki je prišla leta 1935 učit. Ko se je začela vojna, smo bili bolj ali manj otroci, rosna mladina, ki je prehitro spoznala strah in si ni znala predstavljati vsega tega hudega, zato smo komaj čakali, da bo mir. Najlepša leta smo preživeli v strahu in vojni, zato tolkokrat rečemo današnjim otrokom, mladim, da ne vedo, kaj je hudo; ker smo sami to izkusili. Dokler ne izkusiš, ne moreš vedeti.«

Štefka Kranvogel.
Foto: Kronika ZZB.

Po zvočnem zapisu oblikovala
Marija Šauperl

ŠTEFKA KRAJNC

Štefka Krajnc v pogovoru z Edom Zorkom-ml.
Foto: Marija Šauperl.

Spominja se dogodivščine svojega brata dvojčka, ki je blizu Viničke vasi v Čučkovi grabi našel ameriškega pilotja, ki je strmoglavlil. Pravzaprav ga je rešil tako, da ga je tam zakopal v listje in se ponoči vrnil po njega ter ga pripeljal domov. 14 dni se je pilot skrival pri njih, preden so ga poslali naprej, na varno. Sporazumevali so se tako, da so si risali in kazali.

Iz vsega tega okupiranega, tujega, sovražnega je začelo spontano nastajati odporniško gibanje med ljudmi. V povezavi s Koreno (Drnovškovi, Kristlovi); Srečkom Rojsom - Nikom in Francem Zalaznikom - Leonom, Edom Zorkom - Mihcем ter številnimi zavednimi hišami po Voličini in Zavrhu so nastale redne povezave: Fantič (bunker) - Damiš - viničarija Janžekovič; pošto so nosili v Naratovo grabo proti Rojku, kjer je bila postojanka. Spominja se, da je bilo treba iti pri Zorkovih »čez« (cesto) in je bilo treba biti tiho. To je seveda bila kritična točka in bilo jih je strah. Mladinci so sodelovali tudi pri pripravljanju letakov in prenašali pošto ter trosili letake, ki so ljudem sporočali informacije o Osvobodilni fronti in razvoju partizanskega gibanja; seveda so tudi spodbujali fante, da ne gredo v nemško vojsko, ampak v partizane ter so jih nato spravljali po varnih poteh na Pohorje in Kozjak.

Tudi ona se spominja Ele Kristl - Tanje kot učiteljice. Tudi ona pove, da ji je v življenju vse dobro, samo da ni vojne.

S Štefko Krajnc sva se pogovarjala 20. maja 2014 z Edom Zorkom - ml. na njenem domu na Zavrhu.

Sedli smo k mizi na dvorišču in najprej obudili spomine na naše znanstvo, na brata dvojčka - Ivana Fantiča, s katerim sta skupaj privekala na svet 17. 12. 1920. Tudi ona je opisala sosedstvo z Zorkovimi, kako je nosila malega Edija, kako so pravzaprav bili vsi sosedje v Črmljenšaku, Nadbišcu in Zavrhu mlati, približno enako stari, prijatelji, ki so potem tvorili mladinsko skupino, ki smo jo poimenovali Mladi v akciji. Vedno so se znali na hitro organizirati, zanesljivo opraviti dejanje in nihče ni vedel, od kod so se vzeli in kam so odšli.

Okupacija je bila zanje velika sprememba. Naenkrat so se morali začeti skrivati, nič povedati, nastopil je strah, saj je lahko bilo vse, kar je bilo še eno leto nazaj normalno življenje, razlog za to, da so te preganjali in zaprli.

Po zapisanem intervjuju oblikovala
Marija Šauperl

ŠTEFKA MALEK

Štefko sem obiskala v mesecu juniju 2014 in se z njo pogovarjala ob prisotnosti njene hčerke Majde na njenem domu v Zg. Voličini 107. Štefka se je rodila kot Letnikova; sestra partizana Franca Letnika, ki je padel kot borec julija 1944 v Pernici.

Sama pove, da se je kot mladinka vključila v NOB. Bila je ena tistih, ki je vojno skusila na svoji koži kot 16 letno dekle, ko se je namesto prijetnih mladostnih sprehodov in brezskrbnih uric med vrstniki znašla tako rekoč v prvih vojnih vrstah, saj je bil brat Franček partizan in že zaradi njega sta s sestro Marijo opravljali kurirska opravila. Brat je kljub temu, da je vsa družina pomagala in skrbela zanje, padel v zasedo in 1944. umrl tik pred domom v Pernici.

Tudi starši so po svojih najboljših močeh pomagali partizanom, saj je bil tam njihov sin. Pripravili so jim prostor za skrite sestanke, za počitek na skednju. Štefka je obveščala o nevarnostih, o gibanju patrulj in sovražnih skupin. S sestro sta delovali v mladinski organizaciji in predano raznašali informacije v obliki letakov po hišah. Da so se partizani, ko so bili v Slovenskih goricah bolj prosto gibali po terenu, je stražila hiše in prenašala vesti. Pogumno dejanje za tako mlado dekle.

Svoboda in mir sta ji bili največji vrednoti, spoštovanje človeka in njegovega dela ter mišljenja. Tudi po vojni je sodelovala v vseh naprednih aktivnostih in vedno gledala skozi te oči; skozi vse hudo, ki lahko pride z vojno in kako pomembno je živeti tako, da dobrih pridobitev ljudje ne zapravimo kar tako.

Na vprašanje, kako so ji ostali ti spomini zapisani do danes, je odgovorila kratko: »Strašno, tega nihče ne more verjeti in tega nikomur ne privoščim.«

Najbrž vsi ljudje, ki so izkusili vojno, misijo enako kot ona in se veselijo, kako lepo je, da je svobode in miru željan slovenski narod zmagal in danes mladi lahko uživajo mladost drugače, kot so jo sami.

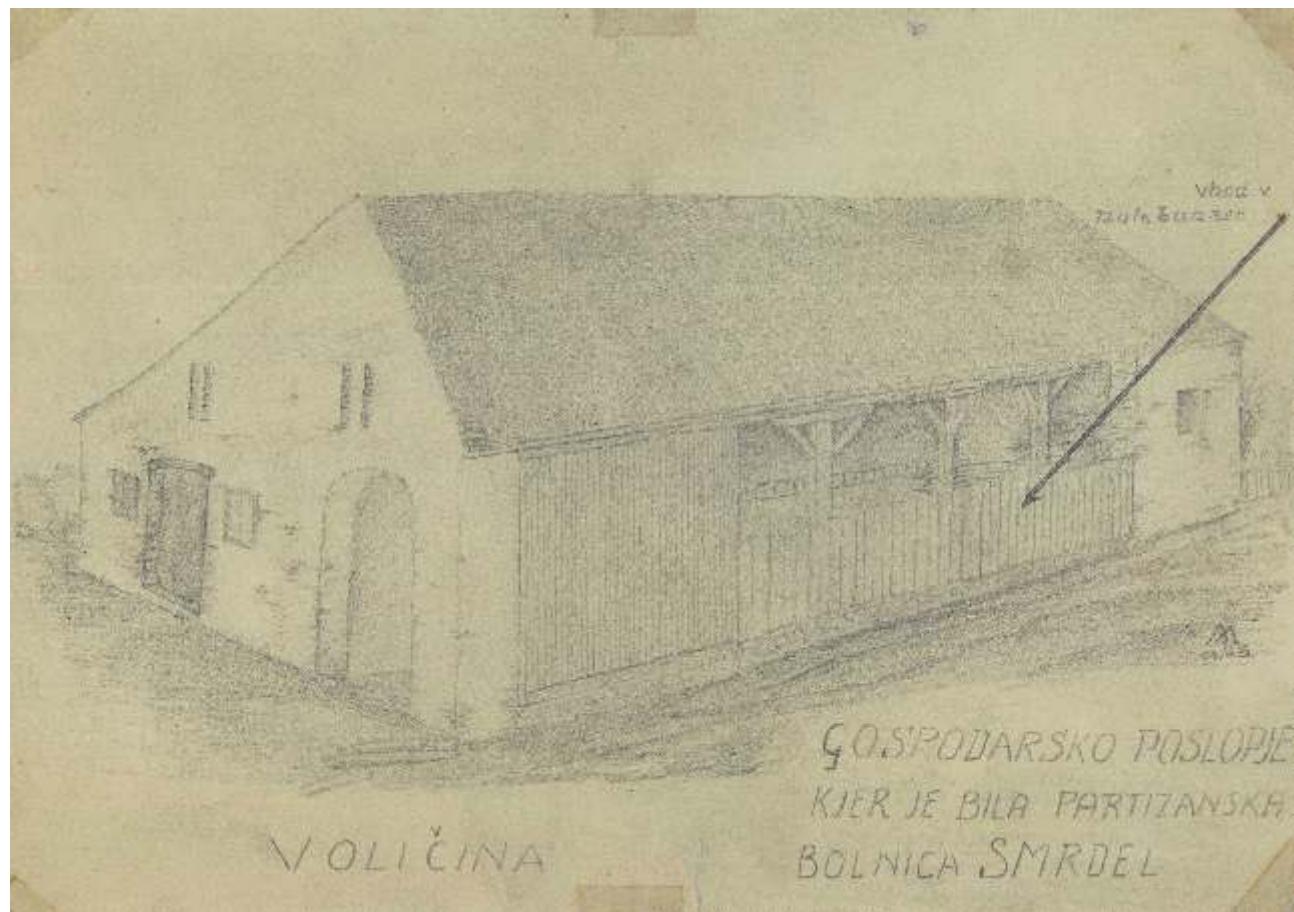
Štefka Malek na njenem domu v Zg. Voličini.
Foto: Marija Šauperl.

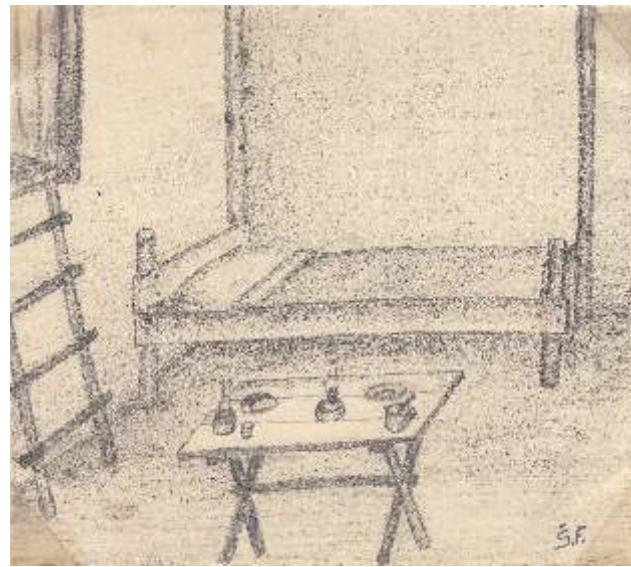
Intervju opravila in zapisala
Marija Šauperl

CAFA 1944 - 2014: 2. OBNOVA

3 SKICE BOLNIŠNICE CAFE IZ LETA 1951

Skice hrani Muzej NOB Maribor

OBNOVA BOLNICE CAFE V LETU 2014

V delo, ki je zajemalo na eni strani tehnična in operativna dela, na drugi pa informativno in dokumentarno, smo se vključili vsi, ki spoštujemo vrednote NOB, spomin na težke čase, ko je bilo na preizkušnji edino, kar človeka zares omogoča - svoboda. Vsak je postoril svoje.

Ob obnovi bunkerja, gradbeno zunaj in znotraj, smo postavili vanj tudi informativni pano, izdelali informativno zloženko ter pričajočo obsežnejšo publikacijo, saj se je nabralo ogromno gradiva in pričevanj, dopolnjevala pa se bo še tudi oprema bolnice in ureditev okolice. Točka je primerna za ogled. Vsem prostovoljcem, še posebej pa navedenim posameznikom in organizacijam gre iskrena zahvala za pomoč. V spominsko publikacijo, ki je nastala deloma pred, med in po obnovi CAFE, vključujemo tudi to dejanje v želji, da bi se za bodoče generacije ohranilo čim več gradiva o dogodku, ki je ponovno združil ta del Slovenskih goric in v okviru Občine Lenart dostojno obeležil dan državnosti samostojne Slovenije.

Pri tem smo vzpostavili sodelovanje s številnimi posamezniki, še živimi pričami iz tistih dni, ustanovami, ki hranijo določene dokumente in skice (Muzej NOB Maribor nam je prijazno dovolil uporabo treh skic prvotnega izgleda lokacije), OŠ Voličina je prispevala kulturni program, krajanji, gospodinje, vinogradniki, sosedje, sorodniki - kot nekoč, se je zgodila velika stvar, ki bo povezovala še naprej, pa četudi in upamo, da samo za dobre medsebojne odnose in v turistične namene.

Marija Šauperl

VABILO

OBČINA LENART

OBČINA LENART
Trg osvoboditve 7
2230 Lenart v Slovenskih goricah

Združenje borcev
za vrednote NOB
Nikova ul. 9
2230 LENART

Lenart, 10. junij 2014

VABILO

na otvoritev partizanske bolnice »CAFA«
v okviru osrednje slovesnosti ob 25. juniju v Občini Lenart.

Ob sedemdeseti obletnici partizanske bolnišnice »CAFA« je društvo »Združenje borcev za vrednote NOB« bolnišnico obnovilo.

Vabimo vas, da se ob tem visokem jubileju udeležite otvoritve bolnišnice, ki bo v sredo, 25. junija 2014 ob 11.00 uri v Zgornji Voličini 28.

Vse prisotne bo pozdravil predsednik Državnega zbora RS,
g. Janko Veber

Vljudno vabljeni!

Župan
Občine Lenart
mag. Janez Kramberger

Predsednik
Združenja borcev za vrednote NOB
Alojz Bezjak

OTVORITVENI GOVOR PREDSEDNIKA ZB LENART

Ob 70-letnici delovanja partizanske bolnišnice »Cafa« odpiramo prenovljeno partizansko bolnišnico »Cafa« in bomo izdali brošuro na to temo. Ob tej priložnosti se iskreno zahvaljujemo vsem, ki ste s svojim delom ali materialom pomagali pri obnovi partizanske bolnišnice »Cafa«, ki je bila pod »gumlo« pri Smrdeljevih-sedaj pri Kocbekovih.

Delovala je nedaleč od gradu Hrastovec, kjer se je nahajalo močno nemško vojaštvo na »Pesjaku in Preški gori« (po domače so rekli, da je tu malo osvobojeno ozemlje).

Nedaleč vstran je imel dr. Janko Pihler svoj štok (kot smo domačini pravili tej hiši), da je lahko oskrboval z zdravili in sanitarnim materialom zdravljenje pacientov v bolnišnici »Cafa«. Bolnike so vozili z vozovi z živinsko vprego (med drugim jih je vozil tudi moj dedek Leopold Bezjak). Blizu bolnice, v gozdu, se je nahajal še en bunker, ki je bil vkopan globoko v zemljo, za primer umika.

Bolnišnica »Cafa« je bila potrebna prenove in Kocbekovi so začeli prenavljati gospodarsko poslopje. Dogovorili smo se, da bodo Kocbekovi uredili objekt in prostor v grobem stanju, ostalo pa mi, Združenje borcev za vrednote NOB Lenart ob pomoči Občine Lenart in donatorjev. Ob tej priložnosti se moram zahvaliti Esherju Hađiselimoviču (Banetu), Edu Zorku in Mariji Šauperl za neizmeren trud ob vseh aktivnostih, tako pri tehničnih opravilih obnove, kakor tudi zbiranju in obdelavi gradiva za zloženko in publikacijo Bolnišnica »Cafa«.

Sedaj pa mi dovolite še nekaj besed o sami organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Lenart.

Društvo ZB za vrednote NOB je začelo delovati takoj po koncu druge svetovne vojne in le redki so še živeči člani, ki so doživljali 2. svetovno vojno. Sedaj šteje društvo 85 članov; pridružili smo se tudi mlajši člani, ki negujemo vrednote NOB.

Po drugi svetovni vojni smo tudi po Slovenskih goricah postavili številne spomenike in spominska obeležja tam, kjer so se zgodili zločini ali so spomin na delovanje OF. Vsi ti dogodki in prostori so opomin na drugo svetovno vojno. Zveza borcev za vrednote NOB Lenart prireja druženja s člani in neguje spomin na NOB ter skrbi za spominska obeležja. Največji spomenik pa je na graškem pokopališču, kjer so številni Slovenjegoričani umrli v koncentracijskem taborišču ali pa so bili ustreljeni kot talci in bili pripeljani v krematorij, ki je stal tik ob pokopališču. V sredini oktobra se gremo vsako leto poklonit spominu na tragične dogodke in položimo vence ter prižgemo sveče. Združenje se udeležuje tudi vseh žalnih slovesnosti bližnjih društev za vrednote NOB.

Življenje je eno samo. Zanj je bilo prelite mnogo krvi.

Želimo si, da tega ne bo nikoli več!

Smrt fašizmu, svoboda narodu!

Alojz Bezjak

NAGOVOR ŽUPANA OBČINE LENART

»DOBRO JE TISTO, KAR ZDRUŽUJE. ZLO JE TISTO, KAR LOČUJE.«

(Aldous Huxley)

Lani smo praznovali tri obletnice, povezane z zgodbo partizanske bolnice Franja pri Cerknem: 100 let rojstva dr. Viktorja Volčjaka, ki jo je ustanovil, 100 let rojstva dr. Franje Bojc Bidovec, ki jo je vodila in 70 let od začetka njenega delovanja.

V Sloveniji, zlasti na Primorskem, je bilo več partizanskih bolnic, poleg že omenjene Franje, ki so bile poimenovane z ženskimi imeni. Partizanska bolnica Pavla v Trnovskem gozdu, ki je nosila ime po dr. Pavli Jerina Lah, ki jo je vodila, v samotni zidanici nad Erzeljem v Vipavski dolini je delovala partizanska bolnišnica Vera, na desnem bregu Soče pa bolnišnica Lidija. Tudi v naših krajih je delovala bolnica, edina na tem območju, bolnica CAFA, katere 70. obletnico ustanovitve praznujemo letos.

Zgodovina niso le letnice, veliki politični in vojaški dogodki ali brezimni kronološki zapisi. Zgodovina so ljudje in njihove zgodbe, pogumna in odločna dejanja, pogosto običajnih, preprostih ljudi, katerih imena so včasih, žal, pozabljena, nepozabna pa ostanejo njihova dobra in pogumna dejanja.

Takšna je tudi zgodba partizanskih bolnic, predvsem pa ljudi, ki so tam delali. Kakšno je sporočilo teh zgodb in ljudi? Delati v dobro človeku, biti strpen do drugače mislečih, preseči sovraščvo, biti na strani življenja. Čeprav človek in družba v teku zgodovine večkrat skrenejo s prave poti na pot hudega, vojne in nepravičnosti, vendar vselej zmaga tisto, kar je v človeku dobro in pozitivno. Zato kot civilizacija tudi obstajamo, smo usmerjeni v prihodnost, rojevamo otroke, ki so dokaz življenja in upanja.

Dogodek, kot je obujanje in ohranjanje spomina na partizansko bolnico je priložnost, da presežemo delitve, ki nas razdvajajo že več kot 70 let, so ovira našemu duhovnemu in materialnemu razvoju. Ne odrecimo se preteklosti, ohranjajmo spomin na tragične dogodke iz preteklosti, prihodnjim generacijam v opomin. Bodimo odgovorno kritični do vseh zgodovinskih dogodkov polpretekle zgodovine, ne poveličujmo enih in ne zaničujmo drugih. Odgovorna kritičnost je temelj za sožitje in spravo. Čas je, da si sezemo v roke v dobro naroda, kateremu pripadamo.

Ljubiti, imeti rad, znati odpuščati, so besede, katerih dejanja in posledice so kruh, duša in sol našega življenja.

Lenart, junij 2014

mag. Janez Kramberger, dr. vet. med.,
župan Občine Lenart

OSREDNJI GOVOR OB 70. OBLETNICI PARTIZANSKE BOLNIŠICE »CAFA«

Zgornja Volčina, 25. junij 2014

Spoštovani,

z današnjo slovesnostjo obeležujemo 70. obletnico partizanske bolnice »CAFA«, hkrati pa danes praznujemo tudi rojstni dan samostojne in neodvisne slovenske države, zato me še posebej veseli, da vas lahko na ta, resnično prazničen dan pozdravim in nagovorim.

Dan državnosti, torej dan, ko smo uspeli uresničiti željo in namero o samostojni slovenski državi, je zagotovo tisti dan v letu, ki vse, še zlasti pa tiste, ki smo bili priča vzpostavitvi naše države in slovesni razglasitvi samostojne ter neodvisne Slovenije, navdaja s posebnimi občutki in spomini. Pred 23 leti smo namreč uspeli udejanjiti slovensko državnost, ki se je postopoma in sistematično začela že s partizanskim odporom proti okupatorju. V osrčju slovenskega narodnoosvobodilnega boja tako ni potekala le borba za svobodo, ampak se je oblikoval tudi začetek naše državnosti.

Tako kot otrok, se je tudi naša država počasi postavljala na svoje noge. Pot v samostojnost pa je bila vse prej kot lahka in kratka. Bila je zaznamovana z vzponi in padci, in to vse od prvega, skorajda sramežljivega narodnega prebujanja, ki se je postopoma razvilo v oblikovanje in krepitev narodne identitete ter počasi preraslo v prve zahteve po narodni emancipaciji, ki so končno privedle do slovesne razglasitve samostojne in neodvisne Republike Slovenije.

Na tej naši emancipacijski, narodno razvojni poti je bilo obdobje druge svetovne vojne še posebej prelomno. V času vojne vihre in narodnoosvobodilnega boja so se gradili temelji naše današnje neodvisnosti. Z organiziranim uporom smo odločno in po svojih najboljših močeh prispevali k skupni zmagi nad nacijašizmom. Sprejeli smo daljnosežno zgodovinsko odločitev o pridružitvi protihitlerjevski koaliciji, okreplili smo vrednote tovarištva, solidarnosti in požrtvovalnosti ter se leta 1945 ponosno in upravičeno postavili ob bok zmagovalcev druge svetovne vojne.

Spoštovani,

nasilje običajno sicer roditi nasilje in vojna po navadi iz ljudi potegne najslabše, najbolj negativne prvinske lastnosti. Kljub temu pa so med slovenskimi borci za svobodo v tem težkem vojnem času na površje priplavale izjemne človeške vrline, kot so pogum, tovarištvo, iskrenost, požrtvovalnost. Partizanska izkušnja narodnoosvobodilnega boja zatorej ni le zgodba o bojih in oboroženih spopadih, ampak tudi zgodba o človečnosti in humanosti, ki sta se najbolj očitno izrazili prav v partizanski saniteti. V skrbi za ranjence so posamezniki s hrabrostjo, iznajdljivostjo, pa tudi z veliko mero improvizacije premagovali napore pri svojem plemenitem delu - reševanju človeških življenj in ohranjanju zdravja borcev. V težkih, nepredstavljinjivih in nevarnih pogojih so tvegali svoja življenja in reševali ranjence, jim nudili pomoč in jih oskrbovali. Svoje poslanstvo so, običajno brez ustreznih zdravil in medicinskih pripomočkov, opravljali na tanki meji med življenjem in smrtjo.

Spoštovani,

z današnjo slovesnostjo ob otvoritvi obnovljene partizanske bolnice »CAFA« - obnovo je omogočilo

Združenje borcev za vrednote NOB, za kar se vam še prav posebej zahvaljujem - se zatorej poklanjam srčnosti, solidarnosti in požrtvovalnosti vseh tistih, ki so, ne glede na tveganost in drznost svojega početja, sodelovali pri skrbi za ranjene in obolele borce. In teh dragocenih in plemenitih, danes žal vse preredkih človeških lastnosti v času vojne vihre na Slovenskem ni manjkalo. O tem priča tudi dejstvo, da je bilo v drugi svetovni vojni slovensko ozemlje posejano s približno 270 skrivnimi bolnišnicami in lekarnami.

Partizanska bolnica »CAFA« sicer morda res ne sodi med večje ali pa bolj poznane partizanske bolnice, ki so v času druge svetovne vojne delovale na slovenskem ozemlju, pa vendarle je rešila prenekatero dragoceno življenje. Kar je za današnje čase še zlasti nepojmljivo, pa je, da je »CAFA« nastala po zaslugu enega samega pogumnega in požrtvovalnega človeka, Franca Smrdelja, ki je zanjo skupaj s svojo družino tudi prevzel vso skrb. Kot večina skrivnih bolnišnic je bila tudi »CAFA« iskana tarča sovražnika, ki se je v svoji uničevalski zagnanosti požvižgal na vsa mednarodno pravna pravila vojskovanja in celo na najbolj temeljna moralno-etična načela človeštva. Vendar pa je »CAFA« delovala v popolni tajnosti in bila zato kljub dejству, da je sovražnik ves čas slutil, »da se pri Smrdeljevih nekaj dogaja«, ena redkih partizanskih bolnišnic, ki je ostala neodkrita vse do konca vojne.

Spoštovani,

partizanska bolnišnica »CAFA« ostaja torej neizbrisani spomin na pogum in medsebojno solidarnost borcev in zavednih Slovencev, ki so premagovali lastni strah in bojazen pred smrtno ter dali prednost domovini in skupni dobrobiti. Takšne, tako predane, z daljnosežno vizijo in v prihodnost usmerjene posamezni, ki bodo sposobni in pripravljeni voditi Slovenijo v smeri gospodarskega in finančnega ne le okrevanja, temveč tudi ponovnega vzpona in blagostanja, potrebujemo tudi danes.

Posledice večletne globalne gospodarske in finančne krize, ki je globoko zarezala v naš vsakdan in tudi v medosebne odnose, je mogoče čutiti povsod. Potonila so številna podjetja, narasla je brezposelnost, številni mladi še vedno upajo na prvo zaposlitev, še posebej pa so krizo občutile starejše generacije in mnogi upokojenci. Neoliberalni pristop k reševanju teh izzivov ni prinesel želenih rezultatov, še več, razgalil je vseprisotnost posameznih političnih in finančnih interesov, ki za dosego svojega cilja niso izbirali sredstev, žal prepogosto in brezobjirno na račun državljanov. In čeprav slovensko gospodarstvo danes okreva in je krivulja gospodarske rasti ponovno obrnjena navzgor, si želim, da bi Slovenci tudi v teh dneh, še posebej danes, na dan državnosti, ponovno začutili enotnost in povezanost, kot jo je bilo mogoče čutiti pred 23 leti in kot jo je mogoče čutiti ob tako posebnih dogodkih, kot je današnji.

Pestro politično dogajanje in predvolilno obdobje, v katerem se nahajamo, ko bomo že drugič v treh letih odšli na predčasne državnozborske volitve, ponovno prinašata določeno mero negotovosti, a hkrati tudi upanje. Ponovno so vzniknile težnje povezovanja in iskanje sorodno mislečih, saj se zavedamo, da smo skupaj močni in lahko pripomoremo k veliko bolj jasnim usmeritvam Slovenije v prihodnje. Zavedamo se, da je treba tudi v prihodnje krepiti socialno državo in zagotoviti dostojno življenje vsem našim državljanom ter da ne smemo kloniti pred domačimi in tujimi plenilskimi interesimi. Spoštovanje načel pravne države bi moralo biti nekaj samoumevnega, mladim pa je treba omogočiti možnosti za razvoj in zaposlitev. Pomembna so dejanja. Vrniti se moramo torej k državi, ki je navkljub svoji geografski

majhnosti zaradi prisotnosti vrhunskega znanja, svoje siceršnje raznovrstnosti in prilagodljivosti ter umeščenosti v samo osrče Evrope, naproti še tako velikim nasprotnikom konkurenčna. Vrniti se moramo torej k državi, ki smo jo sanjali nekoč.

Spoštovani,

današnji praznik je mozaik vseh dogodkov, odločitev, hrabrih dejanj dolgoletnega narodnega prebujanja. Tudi partizanska bolnišnica »CAFA« in z njo povezana širokosrčnost ter medsebojna solidarnost borcev in zavednih Slovencev, ki so jim pri tem pomagali, je del tega mozaika, te zgodbe, teh sanj. Zato mi dovolite, da ob zaključku ponovno poudarim, da je bil naš zgodovinski boj za svobodo od vsega začetka tesno povezan z idejo po uveljavitvi suverenosti in lastne državnosti. Naši borci s sodelovanjem v narodnoosvobodilnem boju niso sodelovali le pri porazu sovražnika in končni zmagi, temveč tudi pri graditvi temeljev za samostojno Slovenijo, ki danes praznuje svoj rojstni dan. Samostojna država Slovenija in njeni državljanji in državljanke jim bomo za to večno hvaležni!

Hvala za pozornost in iskrene čestitke ob dnevu državnosti.

JANKO VEBER,
PREDSEDNIK DRŽAVNEGA ZBORA RS

FOTOUNTRINKI OB OTVORITVI

Foto: Rastko Hafner.

ZAHVALA

Združenje borcev za vrednote NOB
Nikova ul. 9, 2230 LENART

za sodelovanje ob sedemdeseti obletnici
in otvoritvi obnovljene partizanske bolnišnice
»CAFA«
25. junija 2014

Zgornja Voličina 28, 25. junij 2014

Predsednik
Združenja borcev za vrednote NOB
Alojz Bezjak

VIRI IN LITERATURA

1. Kšela, Janko. NOB v Občini Lenart. Diplomska naloga. Pedagoška akademija Maribor.
2. Toš, Marjan. Žrtve vojne 1941 - 1945 v osrednjih Slovenskih goricah (UE Lenart). Magistrska naloga. Lenart, 2001.
3. Kronika KO ZZB Voličina.
4. Zalaznik, Franc - Leon, Dolga in težka pot: 1941 - 1945. Maribor. Založba Obzorja, 1963. ČZP Mariborski tisk Maribor.
5. Ževart, Milan. Po sledovih narodnoosvobodilne vojne v mariborskem okraju. Založba Obzorja, 1962. ČZP Mariborski tisk Maribor.
6. Vogledalu časa: zbornik Občine Duplek /odg. ured. Marjan Toš/. Duplek: Občina Duplek, 2006.
7. Zemljevid Zg. Voličine. <https://www.google.si/maps>
8. Skice bolnišnice CAFA. Muzej NOB Maribor.
9. Predstavitev Občine Lenart. www.lenart.si
10. Naša reportaža. Strašek, Milenko. »Želel sem, da bi moji mitraljezi zapeli!«. Primorske novice. TV-15, 4. marca 1982. (Kronika, str.68,69)
11. Feljton. Druzovič, Rudolf, Preživeti pekel. Domače novice. Štrakl, d.o.o. Lenart, 2002.
12. Reportaže, zanimivosti. »Samo zadoščenje bi rad«. Večer, Maribor, 28. julija, 2005.
13. Pričevanja udeležencev: Edo Zorko, Marija Smrdel, Zorka Kocbek, Slavko Prekoršek, Štefka Kranvogel, Štefka Krajnc, Štefka Malek, družina Kocbek.
14. Fotografije: Kronika ZB Voličina, zasebni arhivi pričevalcev, Knjižnica Lenart, ZB Lenart.

KOLOFON

BOLNIŠNICA CAFA 1944-2014

Izdajatelj: Združenje borcev za vrednote NOB Lenart
v sodelovanju z Občino Lenart
in Knjižnico Lenart

Uredila in lektorirala: Marija Šauperl

Fotografije: Arhiv ZZB Lenart - Voličina,
Muzej NOB Maribor,
Knjižnica Lenart,
Marija Šauperl,
Alojz Bezjak,
Edo Zorko,
Rastko Hafner,
Nina Zorman

Dokumenti: Domoznanski oddelek Knjižnice Lenart

Oblikovala: Rosana Lorbek

Naslovница: Rosana Lorbek

Priprava za tisk: Kreativna PiKA d. o. o.

Tisk: Evrografis d. o. o., Maribor

Naklada: 500 izvodov

Leto izdaje: 2017

